

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Pochody a transporty smrti na území Protektorátu Čechy a Morava

Bc. Natálie Šikulová

Diplomová práce

2022

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Natálie Šikulová**
Osobní číslo: **H19316**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Soudobé dějiny**
Téma práce: **Pochody a transporty smrti na území Protektorátu Čechy
a Morava**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Zpracování problematiky evakuace nacistických koncentračních táborů na konci druhé světové války, které se dotkly v podobě pochodů a transportů smrti území Protektorátu Čechy a Morava (s přesahem do území Sudet). Shrnutí důvodů k těmto transportům a pochodům, analýza tras jednotlivých pochodů smrti, otázka perzekuce ze strany strážního personálu, otázka reakcí místního obyvatelstva a jeho pomoci transportovaným vězňům, otázka přijímání transportů v cílových koncentračních táborech, otázka potrestání zločinů spáchaných při těchto transportech a pochodech po druhé světové válce. Rozbor problematiky na základě archivních výzkumů (Archiv bezpečnostních složek, Národní archiv, Vojenský ústřední archiv a další, také regionální archivy), svědectví pamětníků a literatury.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BLATMAN, Daniel. The Death Marches – the Final Phase of Nazi Genocide. USA: Harvard, 2011. BUBENÍČ-

KOVÁ, Růžena – KUBÁTOVÁ, Ludmila – MALÁ, Irena. Tábory utrpení a smrti. Praha, 1969. HELMICHOVÁ, Šárka. Přežili svou smrt. pochody smrti. Praha, 2005. KUBÁTOVÁ, Ludmila – MALÁ, Irena. Pochody smrti. Praha, 1965. NEDBÁLEK, František. Železniční transporty a pochody smrti vězňů z koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země – zima a jaro 1945. Ústí nad Labem, 2005. GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XVb, Praha 2007.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc.
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2022**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

V Pardubicích dne 30. listopadu 2021

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., (autorský zákon), zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 15. 6. 2022

Natálie Šikulová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce doc. PhDr. Němečkovi, DrSc. za vedení a za trpělivost při jejím vytváření. Velké díky patří mé rodině a blízkým přátelům, kteří mě při vytváření práce podporovali.

Název

Pochody a transporty smrti na území Protektorátu Čechy a Morava

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou evakuace vězňů z nacistických koncentračních táborů v podobě pochodů a transportů smrti na území Protektorátu Čechy a Morava s přesahem na území Sudet. Rozbor fenoménu je na základě archivního výzkumu, svědectví pamětníků i literatury. Cílem práce je zpracovat přehled evakuací, odpovědět na konkrétní otázky týkající se této problematiky a zároveň navázat na bakalářskou práci.

Klíčová slova

Evakuace, koncentrační tábory, pochod, transport, železniční stanice, svědectví, viníci

Title

Marches and transports of death on the territory of the Protectorate of Bohemia and Moravia

Annotation

The master thesis deals with the issue of evacuation of prisoners from Nazi concentration camps in the form of marches and death transports in the Protectorate of Bohemia and Moravia with an overlap in the Sudetenland. The analysis of the phenomenon is based on archival research, the testimony of witnesses and literature. The aim of the thesis is to compile an overview of evacuations, to answer specific questions concerning this issue and at the same time to follow up on the bachelor's thesis.

Keywords

Evacuations, concentration camps, marches, transports, railway stations, testimonies, culprits

Obsah

ÚVOD.....	1
1 KAPITOLA	8
1.1 KT Majdanek u Lublinu.....	12
2 KAPITOLA LEDNOVÉ TRANSPORTY	14
2.1 Osvětimská evakuace	14
2.1.1 Evakuace pobočných táborů KT Osvětim	32
2.2 27. leden 1945	39
2.3 Evakuace KT Stutthof.....	39
3 KAPITOLA ÚNOROVÁ EVAKUACE KT GROSS ROSEN	41
4 DUBNOVÉ TRANSPORTY.....	43
4.1 Evakuace KT Buchenwald.....	43
4.1.1 Evakuace buchenwaldských poboček.....	50
4.2 KT Dora	52
4.3 Evakuace KT Flossenbürg	53
4.3.1 Evakuace poboček KT Flossenbürg	54
4.4 KT Bergen Belsen	60
4.5 Evakuace KT Sachsenhausen.....	61
4.5.1 Evakuace pobočky Schwarzheide.....	61
4.6 Evakuace KT Ravensbrück	62
5 STÍHÁNÍ PACHATELŮ.....	64
ZÁVĚR	72
Resumé.....	76
Seznam zkratk	77
Seznam použité literatury a pramenů.....	79
Archivní zdroje:	79
Literatura:	81
Přílohy.....	86

ÚVOD

Druhá světová válka se dlouhodobě těší mimořádnému zájmu historiků i odborné veřejnosti. Snad žádnému jinému fenoménu z řad světových dějin nebyla věnována taková pozornost. Tento konflikt bezpochyby spadá mezi nejtragičtější období moderních dějin. Šlo především o válku totální. Důsledky a dopady se neprojevovaly pouze na frontě, ale zasáhly do životů milionů lidí.¹ Nejkrvavější válka, která trvala šest let a skončila na sklonku léta roku 1945, si vyžádala několik milionů mrtvých.²

Bezprostředně po jmenování Adolfa Hitlera říšským kancléřem v lednu roku 1933 nastalo období v dějinách Německa, kdy nastal odklon od demokratických principů. Za hlavního nepřítele si nacistická ideologie zvolila židovské etnikum. V tomto etniku, jak Hitler i jeho stoupenci posedle omílali, viděli hlavní příčinu všech německých pohrom, včetně porážky v první světové válce, oslabení německé síly zavedením demokracie, bolševické hrozby, rozbrojů ve společnosti apod.³ Nacistické hnutí bylo již od počátku dobře čitelné. Neskrývalo agresivitu. Hitler chtěl skrze vůdcovský režim a diktaturu vytvořit velké čisté Německo bez židovského etnika.⁴ „*Německý národ pokládá první kámen skutečného míru, který nebude potřebovat uměle vytyčené hranice. Hitler zůstává věrný tisícileté historii německého národa v Evropě. Vracíme se k původnímu poslání našeho národa, které učinilo naši první říši tak vznešenou. Být národem, jenž přináší řád, národem, který je, ač v jednotě upnut k budoucnosti, spojen s půdou, národem, který bojuje za svá věčná práva a za právo všech národů na život v míru a respektu.*“⁵ Rasový antisemitismus se stal jedním z pilířů Hitlerovy politiky. Teorie hlásala nadřazenost árijské rasy. Z Židů⁶ se měli stát občané druhé kategorie. Nacistické Německo mělo být údajně zamořeno židovským zlem. Žid byl jak hrozbou metafyzickou, tak i existenciální.⁷ Od prvních dnů nového režimu byla vydávána různá nařízení, která měla omezit svobodu židovského obyvatelstva i jejich účast na veřejném životě.

---

¹Válka si vyžádala nasazení 70 milionů bojujících vojáků, z toho 17 milionů zahynulo. Konflikt si vyžádal civilní oběti v důsledku bombardování, deportací, vyhlazování, hladu, věznění a nucených prací. Viz: FIORANI, Flavio. *Druhá světová válka*. Praha, 2010. s. 227-236. Bez ISBN.

²Největší vojenský konflikt v dějinách v letech 1939-1945 má na svědomí nejvyšší počet lidských obětí. Každodenní utrpení vojáků na bojištích, civilního obyvatelstva v každodenním životě nebo trpění vězňů v koncentračních táborech si vybralo svou daň. Viz: NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha, 2003. ISBN 80-7254-390-3.

³GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*. Praha, 1997. s. 87. ISBN 80-7106-206-5.

⁴EMMERT, František. *Holocaust*. Praha, 2018. s. 23. ISBN 978-80-204-4817-0.

⁵CHAPOUTOT, Johann. *Zákon krve. Myslet a jednat jako nacista*. Praha, 2021. s. 420-421. ISBN 978-80-87950.

⁶V diplomové práci se autorka rozhodla pro psaní slova Žid s velkým počátečním písmenem. Jedná se o projev úcty a respektu k národu.

⁷GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 90.

Nastaly rozsáhlé protižidovské perzekuce v celé společnosti,⁸ které vyvrcholily v září roku 1935 vydáním Norimberských zákonů.⁹ Záříjové zákony jsou chápány jako opatření rasové hygieny. Zakazují rasové mísení a zakazují sňatky mezi Árijci a Židy. V říjnu téhož roku následuje další opatření, zákon o ochraně dědičného zdraví německého národa.¹⁰ Následná legislativa vnesla řád do nekoordinovaných státních záležitostí, protože zákony přesně definovaly, kdo má být považován za Žida. Uzákonily tím řadu zákazů, které eliminační program sjednotily.¹¹ Prvním vyvrcholením represí byla takzvaná Křišťálová noc v listopadu roku 1938.¹² O křišťálové noci se vědělo nejenom v Německu, ale věděl o ní i západní svět, který reagoval na dění s velkým morálním odporem. Jednalo se událost, odhalující nacistickou éru nejvýrazněji.¹³ Během dvanáctileté nacistické vlády byli Židé zbaveni občanských práv, diskriminováni a poté z velké části povražděni. Hromadné likvidaci předcházela proces arizace židovského majetku.¹⁴ Utrpení Židů pod nacistickou nadvládou se neomezovalo jen na budoucí vyhlazovací tábory a plynové komory. Nedílnou součástí se stala zmíněná perzekuce před válkou a pronásledování Židů po celém okupovaném evropském kontinentu, ponižování, lynčování a vyhánění do emigrace. Pozdější uvěznění židovského etnika do ghatt nepřežila v důsledku těžkých podmínek skoro pětina obyvatel. Jeden milion Židů povraždili v pojízdných plynových komorách nebo je hromadně postříleli na sovětském území ještě před založením

---

⁸ Nacisté nutili místní obyvatelstvo k bojkotům židovských obchodních domů, nesměli chodit k židovským doktorům, advokátům. Tlak na Židy se postupně velmi stupňoval. Německá antisemitská propaganda byla velmi silná a účinná. Židé jsou podle ní nositeli nakažlivých nemocí, podvodníci, vrazi křesťanů. Viz: DITRYCH, Břetislav. *Tábor ve stínu Osvětlení*. Praha, 2017, s 7. ISBN 978-80-7557-056-7.

⁹ Norimberské zákony, německy Nürnberger Gesetze, byly rasové, protižidovské zákony, které následně vedly ke konečnému řešení židovské otázky. Zde se rozsah občanských práv řídil rasovým původem. Zákony vešly v platnost dne 15.9.1935. Tvořily je zákony o říšském občanství a zákon o ochraně německé krve a cti. Říšský zákon o občanství stanovil, že říšským občanem se může stát jen příslušník germánské krve. Židy definoval jen jako státní příslušníky a zbavoval je řady občanských práv a říšského občanství. Zákon o ochraně německé krve a německé cti zakazoval uzavírání sňatků a mimomanželské sexuální styky mezi Němci a Židy. Viz: EMMERT, František. *Holocaust*. Praha, 2018. s. 37-39. Nejméně známým zákonem je zákon o říšských vlajkách. Viz: NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Norimberské zákony a další protižidovské předpisy nacistického Německa*. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, s. 17–24.

¹⁰ Zákon o ochraně dědičného zdraví německého národa (něm. Das Gesetz zum Schutz der Erbgesundheit des Deutschen Volkes). Vychází z zákona z roku 1933. Opatření si kladlo za cíl zabránit plození nemocných jedinců a ulehčit práci soudům dědičného zdraví. Zakazuje sňatky dvojic, v nichž jeden z páru trpí dědičnou chorobou nebo dědičnou duševní poruchou. Smyslem zákona je biologická ochrana německé rasy. Viz: CHAPOUTOT, Johann. *Zákon krve. Myslet a jednat jako nacist*. Praha, 2021, s. 159. V nacistickém Německu nebylo pro mentální a duševně nemocné lidi místo. Byli považováni za méněcenné. Na podzim roku 1939 byl spuštěn tajný projekt T4: eutanázie duševně nemocných. Viz: EMMERT, František. *Holocaust*. Praha, 2018, s.75.

¹¹ GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 101.

¹² Křišťálová noc, německy Kristallnacht, byl protižidovský pogrom, který se odehrál dne 9.–10. 11.1938. Byly zničeny a vyrabovány židovské obchody, domy, zničeny synagogy a byly zavražděny desítky příslušníků židovského vyznání. Záminkou k rozpoutání byla vražda sekretáře německého velvyslanectví v Paříži, kterého 7.11.1938 postřílel mladý židovský emigrant. Viz: EMMERT, František. *Holocaust*, s. 42.

¹³ GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 106.

¹⁴ Viz: JANČÍK, Drahomír – KUBŮ, Eduard. „Arizace“ a arizátoři. *Drobný a střední židovský majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-45)*. Praha, 2005. s. 13. ISBN 80-246-1000-0.

vyhlazovacích táborů.¹⁵ „Žid se jako heteronomní bytost (člověk poháněný vnějšími popudy, pohnutkami cizorodých vůlí) neobejde bez svého vádeměka v podobě příkazů Desatera a Talmudu, psaných instrukcí, jež mu nahrazují vlastní svědomí. Žid má totiž z pohledu nacistické rasové vědy krev obzvlášť promíchanou, neboť Židé netvoří rasu, ale spíše nerasu či antirasu, aglomerát různé krve a různých těl, které se poskládaly do podoby Žida během tisíciletí, co trvá diaspora a bloudění. U všech rasově zkrížených národů setkáváme s názorem, že právo je diktováno shora, zvenčí, státem nebo nějakou mocí, někým, kdo se nimrá v paragrafech a vnucuje je mase zbaveného instinktu. Tam, kde chybí vnitřní soudržnost a stejnorodost, hodnoty založené na přirozeném poutu, které u národů-bastardů už vymizely, tam lidi drží pohromadě jen vnější síla a donucovací moc státu. Naproti tomu Germáni jsou autonomní bytosti. Právo není vynucováno zvenějšku, ale je člověku vrozené a je vlastní pospolitosti.“¹⁶ Během nacistické éry prošel nacistický antisemitismus očekávanými zvraty. Antisemitismus vstoupil do služeb státního aparátu, který řídili ti nejodhodlanější antisemité. Protižidovské pocity nenávisti se dříve omezovaly jen na civilní oblast, poté je povýšili na vedoucí principy své politiky.¹⁷ V létě roku 1941 nastalo systematické vyvražďování Židů. Dříve se jednalo jen o tápaní a o hledání konečného řešení. Byly to především návrhy, jak izolovat Židy, zahnat je do ghatt, přesídlit je a nechat zemřít hladem a nemocemi. Dobytím Polska a obsazením nových území se otevřely nové eliminační možnosti. Nacisté chtěli, aby se z těchto částí stalo odkladiště obrovského množství Židů.¹⁸ Doladění konečného řešení židovské otázky se uskutečnilo na konferenci ve Wannsee 20. ledna 1942.¹⁹ V únoru téhož roku Hitler ospravedlňoval brutalitu vůči Židům odvoláním se na dlouhou historii. Zabíjet Židy je povinnost vůči minulosti a dějinám: „Zde není místo pro jakoukoliv sentimentalitu. Židé si zasloužili katastrofu, kterou právě prožívají. A tak současně s porážkou našich nepřátel zažijí svou vlastní záhubu. Tento proces musíme bez skrupulí chladnokrevně urychlit, vykonáme tak neocenitelnou službu trpícímu lidstvu, které Židovstvo trápí už po tisíce let. Nyní je situace zralá pro definitivní vyřešení židovské otázky. Pozdější generace nebudou mít dost síly ani nezbytnou jistotu instinktu. Proto si počínáme správně, když postupujeme tak radikálně důkladně. Břemeno, které si dnes nakládáme na bedra, bude pro naše potomky dobrodiním a štěstím.“²⁰ V březnu roku 1942 spustili nacisté

¹⁵EMMERT, František. *Holocaust*, s. 9.

¹⁶CHAPOUTOT, Johann. *Zákon krve. Myslet a jednat jako nacista*, s. 60-61.

¹⁷Jejich důsledky nás nepřekvapují: nejdříve vydání rozsáhlých a přísných zákonů, fyzické a verbální útoky na Židy páchané jak obyčejnými Němci, jednak řízené i vládními orgány. Poté došlo k dalšímu zesílení antisemitismu ve společnosti, přeměna Židů ve „společenskou mrtvé bytosti, celospolečenský souhlas vyloučit z Německa židovský vliv. Viz: GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 92-93.

¹⁸Tamtéž, s. 174.

¹⁹EMMERT, František. *Holocaust*, s. 64-65.

²⁰CHAPOUTOT, Johann. *Zákon krve. Myslet a jednat jako nacista*, s. 442-443.

operaci Reinhard, masové zavraždění Židů na území Generálního gouvernementu ve vyhlazovacích táborech.²¹ Emmanuel Ringelblum, historik varšavského ghetta, výstižně nazval Židy, kteří ještě bojovali o přežití „mrtví na dovolené.“²²

Režim se ale chtěl zbavit všech, jež pokládal za nepřátele státu. Již v roce 1933 nastala vlna prvního masivního zatýkání levicových extrémistů, některých německých intelektuálů, homosexuálů či kněžích, kteří se postavili proti novému režimu, nebo jim nebylo lhostejné židovské bezpráví. Po požáru Říšského sněmu, zřídil režim celou řadu prozatímních táborů, aby v nich uvěznil několik tisíc zatčených, hlavně komunistů.²³ Ve témž roce byl založen první oficiální²⁴ nacistický koncentrační tábor (dále jen KT) Dachau.²⁵ Věznice nedokázaly pojmut tolik osob, proto byla vybudována táborová zařízení. Koncentrační tábory byly původně určeny jen k internaci nepohodlných osob. Později začaly sloužit jako likvidační místa odpůrců režimu a rasově nevyhovujících. Dachau se stal symbolem brutality nacistů v předválečném období. Společně s KT Sachsenhausen ho povýšili na školící středisko, ve kterém získávala zkušenosti velká část surových dozorců z jiných koncentračních táborů. Prvním táborovým velitelem se stal Theodor Eicke. Eicke měl natolik dobré výsledky, že se stal o rok později inspektorem všech koncentračních táborů v Německu. Během pěti let vyrostlo na území třetí říše šest velkých táborů.²⁶ Po obsazení území se síť táborů velmi rozrostla. Množství, které nacisté založili, bylo zarážející. Tábory byly roztroušeny po celém kontinentu, přičemž většina z nich se nacházela na území východní Evropy. Území Polska se stalo dějištěm židovské genocidy.²⁷ Táborový systém se snažil popřít u vězněného člověka důstojnost a sebeúctu. Zbavit ho vlastního myšlení a morálního jednání. Chtěl vězněného redukovat na zvířecí reflexy. Za příklady tohoto úpadku byly považovány typy chování, které porušovaly běžné konvence fyzického zjevu a mravů jako bylo zanedbání osobní hygieny, žebrání, sbírání zbytků po ostatních vězňích, neschopnost kontrolovat vnější projevy fyzických potřeb nebo ochota se ponížit pro sebemenší materiální výhodu.²⁸ Bezesporu vznik těchto táborů je nejhrůznější

---

²¹ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha, 2018, s. 101.

²² GRABOWSKI, Jan. *Lov na Židy. Zrada a vražda v Němci okupovaném Polsku*. Praha, 2019. s. 16. ISBN 978-80-200-2965-2.

²³ GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 173

²⁴ Ještě před založením koncentračního tábora Dachau byly vybudovány tábory Oranienburg, Lugau, Plaue. Tyto tábory byly zřízeny pouze jako provizorní. Viz: POSPÍŠIL, Leoš. *Čeští vězni v koncentračních táborech Dachau*. Pardubice, 2012. s. 4. Bakalářská práce, Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd.

²⁵ Koncentrační tábor Dachau se nachází 15 km severozápadně od Mnichova. Viz: KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory „třetí říše“: Dachau, Mauthausen*. Praha, 1986. Bez ISBN.

²⁶ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha, 2018, s. 56-57.

²⁷ GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 173.

²⁸ BARŠA, Pavel. *Paměť a genocida. Úvahy o politice holocaustu*. Praha, 2011. s. 216. ISBN 978-80-257-0368-7.

kapitolou 2. světové války. Byli zde vězněni a vražděni lidé, kteří nebyli žádnou fyzickou ani vojenskou hrozbou pro Německo. Na samém vrcholu táborového systému byly tábory Osvětim, Belzec, Chelmno, Sobibór a Treblinka.²⁹

V diplomové práci jsem se soustředila na téma, které s problematikou koncentračních táborů souvisí. Cílem mé práce je zpracování evakuací z nacistických koncentračních táborů na konci války v podobě takzvaných pochodů a transportů smrti. Zaměřuji se především na oblast území Protektorátu Čechy a Morava s přesahem na území Sudet. Věnuji se důvodům evakuací a detailním analýzám jednotlivým pochodům i transportům smrti. Neopomenu se zabývat otázkou přijímání evakuačních transportů do cílových koncentračních táborů. Pochody i transporty smrti umožňují zkoumat jednání pachatelů ve chvíli, kdy mohli již činit věci podle vlastního uvážení. Nepodléhali žádné kontrole. Jednali nezávisle. Pokládám si otázku, do jaké míry byli potrestáni po válce ti, kteří se z řad strážníků i velitelů při evakuaci dopouštěli největších zvěstev. Pokusila jsem se tuto problematiku zrekonstruovat na základě archivních materiálů, výpovědí přeživších vězňů i svědků těchto událostí a literatury. Ve své práci usiluji o to, abych názorně ukázala, že pochody a transporty smrti se staly pokračováním genocidy prováděné v koncentračních táborech. Jedním z hlavních záměrů mé práce je navázat na mou bakalářskou práci s názvem *Pochody smrti*.³⁰

Čerpala jsem z různých historických pramenů. Nejvíce jsem vycházela z archivních materiálů a vzpomínek pamětníků. Bezpochyby nejvíce informací jsem našla v Archivu bezpečnostních složek, ve fondu číslo 325 s názvem Stíhání nacistických válečných zločinců. Tento fond byl pro mě velmi přínosný. Dále jsem z velké části čerpala fakta z archivního fondu Protifašistických bojovníků, který se nachází v Národním archivu v Praze. Některé informace jsem získala i z fondu s názvem Okupační vězeňské spisy, jenž se nachází také v Národním archivu. Nedílnou součástí mé práce jsou vzpomínky pamětníků v projektu Paměti národa.³¹ Z primárních pramenů bych ráda vyzdvihla souhrnnou monografii od archivářek Kubátové a Malé *Pochody smrti*.³² Publikace se řadí do děl starší historiografie, ale pořád toto dílo zůstává nepřekonané. František Nedbálek má také nedílnou zásluhu na rozvíjení uvedené problematiky.³³ V dnešní době se o tento fenomén ve velké míře zajímá Jiří Padevět³⁴ a Milena

---

²⁹GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 175.

³⁰ŠIKULOVÁ, Natálie. *Pochody smrti*. Pardubice, 2018. Bakalářská práce, Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd.

³¹Paměť národa je nejrozsáhlejší veřejně přístupná pamětnická databáze v Evropě. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs> [citováno dne 22.4.2022]

³²KUBÁTOVÁ, Ludmila – MALÁ, Irena. *Pochody smrti*. Praha, 1965. Bez ISBN.

³³NEDBÁLEK, František. *Železniční transporty a pochody smrti vězňů z koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země – zima a jaro 1945*. Ústí nad Labem, 2005. ISBN 80-86067-36-X.

³⁴PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále. Jaro 1945 v českých zemích*. Praha, 2015. ISBN 978-80-200-2464-0.

Městecká.³⁵ Z řad německé historiografie je velmi přínosná publikace Karin Orth.³⁶ Za jednoho z největších odborníků na zmiňovanou problematiku z řad zahraničních autorů je považován izraelský historik Daniel Blatman.³⁷

Dalším zdrojem pro mě byla memoárová literatura přeživších holocaustu. Z memoárů jsem vybrala takové publikace, které nejvíce vyhovují charakteru mé práce a jsou zde pozoruhodné pasáže z evakuací vězňů.

V první kapitole si budu pokládat několik otázek. Proč pochody smrti vznikly, jak souvisí situace na frontě s evakuací, jaká byla vojenská situace v uvedené době, v čem spočívala taktika spálené země. Jaký byl záměr nacistů vyhnat vězně z koncentračních táborů na pochody smrti. Jaký konec nastal v KT Majdanek atd.

Následující část se bude věnovat již samotným evakuacím jednotlivých táborů a jejich pobočkám. Kapitola s názvem Lednové transporty se bude věnovat z velké části KT Osvětimi a osvětimským pobočným táborům. Zde jsem pro ukázkou vybrala jen malou část pobočných táborů. Pro ilustraci to postačí. V uvedené kapitole zahrnu i evakuace z některých káznic na území okupovaného Polska. Měli nacisté záměr zavraždit i zbývající vězně, kteří nebyli schopni pochodu v táborech a zahladit stopy svých zločinů? Na tuto otázku se pokusím v kapitole také odpovědět. Probíhala v měsíci lednu i evakuace v jiných táborech, jaký je význam data 27.1. v historii? Další kapitola bude věnována únorové evakuaci z KT Gross Rosenu a jeho poboček. V kapitole s názvem Dubnové transporty se budu zabývat jen některými tábory. Jsem si vědoma toho, že v měsíci dubnu nastala evakuace v desítkách táborů. Ilustrovat, jak vypadala dubnová evakuaci budu jen na 6 příkladech kmenových táborů a jejich pobočkách. Jaké byly rozdíly v pochodech a transportech smrti na začátku a na konci války? Jak probíhala pomoc? Jak na evakuační transporty reagovalo německé obyvatelstvo? Tyto otázky budou zahrnuty do uvedené kapitoly. Evakuační transporty, které se uskutečnily v měsíci březnu a květnu jsem ve své práci vypustila. Usiluji o to, abychom zjistila, jaký byl hlavní rozdíl mezi lednovými a dubnovými transporty. Poslední kapitola se bude zabývat stíháním nacistických vrahů bezprostředně po válce a otázkou promlčení. Pokusím se na základně mých poznatků z archivních materiálů zjistit, jaký osud dostihl velitele či dozorce uvedených evakuačních transportů.

---

³⁵ MĚSTECKÁ, Milena. *Evropa v agonii pochodu smrti 1944–1945*. Praha, 2019. ISBN 978-80-87528-47-1.

³⁶ ORTH, Karin. *Die Konzentrationslager – SS: Strukturelle Analysen und biographische Studien*. München, 2004. ISBN 3-423-34085-1.

³⁷ BLATMAN, Daniel. *The Death Marches – the Final Phase of Nazi Genocide*. Harvard, 2011. ISBN 978-067-4725980.

Je třeba ale mít na paměti potíže, které toto téma provází. Jedná se především o chaos na konci války. Předpokládám, že největší obtíže bude popis dubnových transportů. Při první systematické práci³⁸ tohoto fenoménu v roce 1946 byly tyto problémy definovány do tří okruhů. První okruh se zabýval tím, že se některé pochody smrti měly identické východisko, stejný cíl, avšak vězni nebyli vedeni totožnou cestou. Jedním z důvodů byl například nálet či postup spojeneckých vojsk. Někteří vězni byli již při odchodu z tábora rozděleni do několika proudů nebo byli rozděleni během cesty a proudy se měly sejít až v cíli. Druhý okruh problémů se týká různorodých zpráv těch, kdo pochod viděli či byli účastníky. Poslední okruh se zabývá tím, že se některé evakuace z různých táborů křížovaly.³⁹ S tímto názorem se ztotožňuji a dodávám, že pro historika je velice obtížné se v některých materiálech orientovat a rekonstruovat směry těchto pochodů. Autentický materiál chybí. Pochody smrti se děly v chaosu posledních týdnů a dnů druhé světové války, kterému padaly za oběť pramenné materiály, pokud vůbec vznikaly. Proto jsme v oblasti přímé rekonstrukce těchto pochodů, jejich vzniku, průběhu a cíle většinou odkázáni na materiály neúřední povahy (vzpomínky pamětníků), lepší situace je bezprostředně po osvobození, kdy ať už vojenské orgány osvobozených spojeneckých armád či nově vznikající československá administrativa začaly tento fenomén podchycovat, zejména co se týče péče o osvobozené oběti či exhumace hromadných hrobů zavražděných obětí těchto pochodů.

---

³⁸ B. Brumlíková z repatriačního odboru Ministerstva ochrany práce a sociální péče ČSR shromáždila v roce 1946 z dotazníků bývalých vězňů koncentračních táborů a z hlášení policejních stanic soubor informací pro naše území. Viz: NENUTIL, Jiří. *Pochody smrti. Český příspěvek k otevřené otázce*. Plzeň, 2011. s.6. ISBN 978-80-261-0087-4.

³⁹ NENUTIL, Jiří. *Pochody smrti*, s. 5-6.

1 KAPITOLA

Během roku 1944 se karta ve vojenské sféře postupně obracela na vítěznou stranu. Tento rok začal tím, že Německo muselo čelit Spojencům na dvou frontách. Sovětům na východě a Spojencům v Itálii. V průběhu roku se situace pro německé armády stále zhoršovala, protože došlo k vylodění v Normandii a jižní Francii. Na všech frontách probíhaly těžké boje. Spojenci tlačili nacisty ze všech stran.⁴⁰ Čtrnáct dní po dni D spustili Sověti na východní frontě mohutnou operaci Bagration. Dokázali prolomit obranu německé skupiny armád střed a způsobili ji velké ztráty. Na italské frontě padlo do spojeneckých rukou hlavní město Řím. Německé jednotky sváděly ústupové boje v okolí Florencie. Současně probíhalo nepřetržité bombardování říšských měst. Nacistický režim se hroutil. Sahal si na dno svých materiálních, a především lidských zdrojů. Převaha nepřátel na východě, jihu i západě byla velká. Spojenci věřili, že se jim válku podaří vyhrát do Vánoc.⁴¹ „*Doba zdrcující bleskové války, v níž jednotky Wehrmachtu procházely slabými nepřátelskými liniemi jako nůž máslem byla nenávratně pryč.*“⁴² Prostřednictvím neúspěšného Stauffenbergova atentátu na Hitlera získal nacistický režim ideální záminku ke svému posílení a upevnění. Ale léto roku 1944 zahnilo třetí říši na okraj propasti. V důsledku letní ofenzívy Rudá armáda došla až k hranicím Východního Pruska, vstoupila poté do Finska, které podepsalo příměří, a během pár týdnů postoupila k Visle.⁴³ Díky gigantické vojenské operaci Bagration se Německo cítilo v bezprostředním nebezpečí. Rozsah ofenzívy Rudé armády byl tak velký, že mu Němci stěží mohli čelit. Během operace ztratila německá vojska na východě přes milion mužů. V červenci Sověti dobyli zpět Bělorusko a zmocnili se velké části Litvy. Na konci července Rudá armáda jako první odhalila systém nacistických vyhlazovacích táborů, když osvobodila koncentrační tábor Majdanek u Lublinu.⁴⁴ V polovině srpna držela ve svých rukou celou Ukrajinu a většinu východního Pruska. Starší obyvatelé Východního Pruska měli strach. Pamatovali si vpád Rusů v úvodu první světové války. Díky antisovětské propagandě v oblasti se ze Sovětů stali hrozní nepřátelé a mezi obyvateli panovaly přetrvávající obavy. Rudá armáda si na frontě vytvořila solidní prostor pro další mohutný útok, tentokrát měla za cíl významné hornoslezské oblasti. Tyto oblasti byly vzdálené pouhých dvě stě kilometrů západně od linie fronty. Letní měsíce roku 1944 znamenaly pro třetí říši drtivý nápor Rudé armády, kdy „*cupovaly Němce na kusy po celé délce fronty od*

---

⁴⁰CAVENDISH, Marshall. *Druhá světová válka 1939-1945 na vlastní oči*. Praha, 2010. s. 171. ISBN 978-80-206-1085-0.

⁴¹KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*. Praha, 2013. s. 43. ISBN 978-80-7460-334-9.

⁴²Tamtéž, s.44.

⁴³KUBÁTOVÁ, L.-MALÁ, I. *Pochody smrti*, s. 7.

⁴⁴Viz následující podkapitola.

Pobaltí až po Balkán. “⁴⁵Na podzim se situace na frontě více méně stabilizovala. V prosinci se německé jednotky pokusily v Ardenách zastavit postup spojeneckých armád posledním zoufalým pokusem s nasazením všech dostupných sil. Jednalo se o poslední ofenzivu německé armády ve válce. Na počátku roku 1945 zahájili Rusové další postup, jejímž cílem bylo urychlené ukončení války a jejich drtivého vítězství. V lednu roku 1945 bylo dosaženo Odry i několika předmostí na jejím západním břehu. Boje se přenesly na území Německa. Stejně úspěchy hlásila i východopruská operace, jejímž výsledkem bylo obsazení Východního Pruska a otevření cesty na Berlín ze severovýchodní strany. ⁴⁶ Na východní frontě byla sovětská převaha ohromující. Před zahájením lednové ofenzivy měli Sověti k dispozici přes dva miliony mužů. Převaha sovětských vojsk nad německými byla čtyřnásobná a projevila se hned po zahájení lednového útoku.⁴⁷ Němci již neměli žádnou šanci. Tuto skutečnost si záhy uvědomil jeden z nejlivnějších představitelů nacismu, muž dvojí tváře, říšský vůdce SS Heinrich Himmler. Přemýšlel, jak se zachránit.

Říšský vůdce SS⁴⁸ a po Hitlerovi druhý muž v Německu se narodil dne 7.října 1900 v Mnichově. Do Národně socialistické německé dělnické strany, německy Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (dále NSDAP), vstoupil jako fanatik na začátku dvacátých let. V roce 1929 se dostal do čela SS. Po roce 1933 se stal vedoucím bezpečnostního aparátu a šéfem Gestapa. Jeho působnost zahrnovala i koncentrační tábory. Řídil činnost a vydával příkazy k jejich zakládání. Obdiv k nordické rase byl pro něj vírou. Před koncem války ho Hitler prohlásil za zrádce.⁴⁹ Od roku 1944 tajně jednal se západními spojenci o své záchraně. V tajných dokumentech britské zpravodajské služby se našly záznamy o tom, že se pokusil na konci války získat politický azyl jak pro sebe, tak i pro dalších dvě stovky předních nacistů výměnou za tři tisíce prominentních Židů z koncentračních táborů.⁵⁰ Šlo mu o tom, aby byl prostřednictvím Židů, kteří si ještě uchovali jistý vliv, vyslán diplomatický signál, že Německo je připraveno jednat o všem, o separátním míru a zároveň o ukončení vyhlazovacího programu. Domníval se, že pokud Spojenci odmítnou daný návrh, prokáže se tak, že jim na životech Židů nezáleží, nebo že nacistické opatření o jejich likvidaci dokonce tajně schvalují.⁵¹ Pokusy dojednat záchranu ale selhaly. Není pochyb o tom, že kdyby Spojenci našli desetitisíce mrtvol a polomrtvé vězně v koncentračních táborech, jak se poté skutečně stalo, žádná jednání by se

---

⁴⁵KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 130-136

⁴⁶KUBÁTOVÁ, L.-MALÁ, I. *Pochody smrti*, s. 7.

⁴⁷FIDLER, Jiří. *Koněv. Osvoboditel, nebo okupant?* Praha, 2019. s. 115. ISBN 978-80-242-6321-2.

⁴⁸Zkratka SS, německy Schutzstaffel. Ozbrojená organizace NSDAP.

⁴⁹EMMERT, František. *Holocaust*, s. 72.

⁵⁰VLK, Václav. *Krvavé dozvuky války*. Praha, 2015. s. 62. ISBN 978-80-247-5593-9.

⁵¹LITTELL, Jonathan. *Laskavé bohyně*. Praha, 2006. s. 692. ISBN 978-80-207-1278-3.

stejně vůbec nekonala.⁵² Jistou zkušenost Himmler s Židy jako rukojmí již měl. Na jaře roku 1944 nabídl výměnu maďarských Židů za nákladní automobily, které Wehrmacht potřeboval na východní frontě. Usiloval o to, aby vrazil klín mezi Spojence. V říjnu 1944 se Himmler setkal s bývalým švýcarským spolkovým prezidentem Jeanem Marie Musym. Ten se měl stát prostředníkem při pokusu dojednat obchod, prodej Židů z německého zajetí za 20 milionů švýcarských franků, čerpaných z židovských zdrojů ve Spojených státech. Setkali se spolu i v lednu 1945, kdy se Himmler zavázal přivést každých 14 dní dvanáct set Židů do Švýcarska. Cena rukojmí byla tisíc amerických dolarů za jednoho Žida. Peníze měly být složené na švýcarský účet pod Musyho jménem. Dne 6. února opravdu dorazil první vlak s vězni do Švýcarska. Jednalo se o Židy z terezínského ghetta. Další transport se nekonal. Překazil ho Ernst Kaltenbrunner, velitel Hlavního říšského bezpečnostního úřadu, německy Reichssicherheitshauptamt (dále jen RSHA), který se sám chtěl obohatit a hodlal vyměnit židovské rukojmí. Na Himmlerovu dvojí hru přišel Hitler díky novinovému článku, ve kterém chtěl Himmler s Musym švýcarský azyl pro tisíce prominentů. Himmler ztratil důvěru vůdce. Hitler nařídil, aby každý Němec, co pomáhal Židům uprchnout byl na místě zastřelen. Plánované další transporty Himmler proto zastavil.⁵³

Německo definitivně prohrávalo válku a muselo se ze svých dobytých území stáhnout. Byla aplikována ústupová taktika „spálené země“. Plán představoval ucelený komplex opatření, označovaných později zkratkou ARLZ. Německé síly taktiku praktikovaly při ústupech na většině míst Evropy. Konečným cílem bylo úplné vyrabování a zničení dobytého území. Mezi základní cíle patřilo zničení veškerého průmyslu, zemědělských strojů, veškeré dopravy i spojů. Součástí taktiky bylo i násilné zavlčení obyvatelstva na nucené práce do Německa a masové likvidace všech odpůrců režimu na okupovaném území.⁵⁴ Zásady k provádění taktiky v hospodářské oblasti stanovil rozkaz velitele Hospodářského štábu Východ č. 455/44 gKdos z 1. června 1944. Opatření se členila do etap. Taktika ARLZ je zkratkou počátečních písmen etap. Auflockerung (uvolnění) – odjezd a odvoz postradatelných lidí a materiálu. Räumung (vyklizení) – odvezení lidí a prostředků, které nejsou přímo nutné k boji. Lähmung (ochromení) – demontáž průmyslu, příprava zničení neodvožitelných zařízení. Zerstörung (zničení) – likvidace všeho, co na území zůstalo.⁵⁵ Na provádění plánu se podílela nejen armáda ale i civilní složky. Nedílnou součástí byla i evakuace německého obyvatelstva z oblastí, které byly

---

⁵²VLK, Václav. *Krvavé dozvuky války*, s. 62.

⁵³KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 285.

⁵⁴SLÁDEK, Oldřich. *Spálená země*. Praha, 1980. s. 13-14. Bez ISBN.

⁵⁵Tamtéž, s. 26-27.

ohroženy postupem nepřátelských vojsk. Na vyklizeném území nesměli zůstat žádní lidé schopní služby v nepřátelské armádě a také ti, kteří byli schopni pracovat. Evakuace civilního obyvatelstva spadala do kompetence Himmlera. Od začátku roku 1945 začaly probíhat evakuace válečných zajatců nasazených na práce ve Slezsku a Východním Prusku.⁵⁶ Na základě rozkazu z 6. září 1944 prováděly jednotky SS evakuaci vězňů i celých koncentračních táborů.⁵⁷ V rozkazu spočívá základní příčina pochodů a transportů smrti.

Nacisté nechtěli připustit, aby se svět dozvěděl o očitých svědectvích jejich zvěrstev. Ani písemný rozkaz k tzv. konečnému řešení Hitler nikdy nevydal. Ani v případě jeho vítězství se svět neměl dozvědět o vyhlazování Židů.⁵⁸ Podle Himmlerova rozkazu nesměl do rukou Rusů ani Spojenců padnout jediný živý člověk, který by mohl podat autentické informace o tom, jaké hrůzy nacisté páchali. Z dosavadních zjištěných pramenných materiálů různého druhu vyplývá, že již v polovině roku 1944 s postupujícími vojenskými porážkami na východní frontě se orgány SS snažily v táborech zahlazovat stopy zločinů. Například vykopávaly hromadné hroby a následně mrtvá těla spalovaly a rozprašovaly popel po polích.⁵⁹ „*Když ztrácel německý wehrmacht postupně kontrolu nad obsazenými územím a ustupoval, začala likvidace řady koncentračních táborů, ghatt a dalších míst vězňů, která němečtí okupanti zřídili. V první fázi likvidace se SS snažily smazat všechny stopy, které mohly ukazovat na spáchané zločiny. Zejména byly ničeny důkazní materiály jako kartotéky. Zčásti byly strhávány i budovy.*“⁶⁰ Úkolem likvidovat masové hroby bylo pověřeno speciální komando. „*Na všech územích východní Evropy, kde hrozil postup Rudé armády, se SS pokoušely masové hroby zlikvidovat. Snahy SS odstranit stopy zločinů souvisely mimo jiné s Moskevskou deklarací z 30. října 1943, kterou podepsali Churchill, Stalin i Roosevelt. Hrozili, že po vítězství nad Německem bude volán k odpovědnosti každý, kdo se na zločinech a zvěrstvech podílel.*“⁶¹ Moskevská deklarace byla první deklarace na této úrovni, která řešila válečné zločiny. Text koncipoval ministerský předseda Spojeného království Velké Británie a Severního Irska (dále jen VB) Winston Churchill.⁶²

---

⁵⁶GEBHART, Jan.-KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české*, XV.b. Praha – Litomyšl, 2007. s. 516. ISBN 978-80-7187-835-5.

⁵⁷SLÁDEK, Oldřich. *Spálená země*. Praha, 1980. s. 55.

⁵⁸EMMERT, František. *Holocaust*, s. 65.

⁵⁹Archív bezpečnostních složek (dále jen ABS), Praha. Sign.325-46-5. Stav výzkumu historie evakuace vězňů osvětlimského tábora.

⁶⁰FRIEDLER, Eric.- SIEBERTOVÁ, Barbara. - KILIAN, Andrés. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha, 2007. s. 231. ISBN 80-87067-64-9.

⁶¹Tamtéž, s. 232.

⁶²„*Brutální činy, jichž se dopouštějí nacističtí okupanti, nejsou ničím novým a všechny národy či území, které upadly do jejich spárů, trpí nejhoršími formami hrůzovlády...Němečtí důstojníci a vojáci a členové nacistické strany, kteří jsou odpovědní za uvedená zvěrstva, masakry a popravy nebo kteří s nimi projevovali souhlas, budou*

Když sovětská vojska osvobodila v červenci roku 1944 koncentrační tábor Majdanek, Rusům se dostala do rukou nezničená zařízení k masovému vyhlazování lidí a několik pachatelů SS. Událost velmi znepokojila nacistické orgány. Za této situace došlo k přípravě plánů na totální likvidaci, největší továrny na smrt, KT Osvětim.⁶³ Vyvstala otázka, co udělat s přeživšími vězni. Když se blížila fronta k táborům, museli začít jednat. Začala evakuace.⁶⁴ Vyvedli zbývající vězně na pochody. Na pochody, které později získaly pověstný název pochody smrti. Účel evakuace byl jasný. Zavraždit během pochodu, co největší počet svědků.

V Berlíně byl koncem roku 1944 vypracován plán pro vyklizení trestaneckých zařízení v případě přiblížení nepřátelské fronty. Vězni měli být podle závažnosti rozděleni do skupin podle provinění i podle rasových kritérií. Židé, poloviční Židé, Romové, Poláci, asociálové a další neměli za žádnou cenu být osvobozeni nepřitelem. Rudá armáda válcovala Wehrmacht takovou rychlostí, že nebylo možné, aby zhruba 35 tisíce vězňů ve věznicích a zařízeních dorazilo do německého vnitrozemí, dál do bezpečí od fronty řádným způsobem a včas.⁶⁵ Himmler zmocnil vyšší vůdce SS a policii opatřením týkajícím se vězeňských vzpour v táborech. Obával se toho, že když se vězni dozví, že nepřátelská vojska jsou poblíž, můžou vypuknout povstání. Proto se měly v kritickém okamžiku tábory rychle vyklidit a jejich osazenstvo přemístit do jiných táborů. Pokud by to z nějakého důvodu nebylo proveditelné, měli být všichni vězni povražděni.⁶⁶ Evakuace vězňů měla krycí název Karla. Krycí název pro evakuaci válečných zajatců Krebs. Pro nasazení pracovní síly Amerika. Pro evakuaci německého obyvatelstva byla krycí jména Nikolaus a Goldfish.⁶⁷

1.1 KT Majdanek u Lublinu

Rozkaz k zřízení tábora vydal Himmler dne 21. 7. 1941. Jmenovaný tábor byl menší než osvětimský. Nacházel se na jihovýchodním okraji Lublinu. Majdanek zahrnoval jak komplex zařízení na výrobu, tak i komplex plynových komor. Především se jednalo o pracovní tábor. Úmrtí fyzickým vyčerpáním nebo hladem v tomto táboře činilo 60 procent, zbylých 40 procent

---

odesláni zpět do země, kdy byly ohavné skutky spáchány, aby mohli být souzeni a potrestáni v souladu se zákony těchto zemí a svobodných vlád, jež v nich budou ustaveny. Ve všech těchto zemích budou sestaveny co nejpodrobnější seznamy a speciální zřetel bude brán na okupovaném území...“Viz: JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku. Z dějin retribučních soudů v západních Čechách*. Cheb, 2000. s. 5. ISBN 80-85280-68-X.

⁶³ABS, sign. 325-46-5. Stav výzkumu historie evakuace vězňů osvětimského tábora.

⁶⁴Snažili je přemístit do vzdálenějších, dosud bezpečných oblastí, mimo frontu, do nitra říše. Zamýšleli, že některé z nich ještě využijí na otrockou práci. Tam měli přispívat ke konečnému vítězství Německa ve zbrojním průmyslu pracujícím na nejvyšší obrátce. Viz: FRIEDLER, E. - SIEBERTOVÁ, B. - KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*, s.231-232.

⁶⁵KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 287.

⁶⁶Tamtéž, s. 285.

⁶⁷Národní archiv (dále jen NA), Praha. Archivní fond Svaz protifašistických bojovníků (dále jen SPB), František Nedbálek. *Nikdo nesmí přežít – charakteristika pochodu a transportů smrti*. inv.č.3717. s. 35.

představovali zemřelí, kteří zahynuli v plynových komorách, nebo byli zastřeleni dozorci.⁶⁸

Dne 22. 7. 1944 se uskutečnil evakuační transport. První pochod smrti. Čítal přes 1000 osob a měl namířeno do KT Osvětim. Doprovázeli jej SS i vojáci Wehrmachtu. Po několika dnech pěšího pochodu, během něhož byli slabí a nemocní vězni stříleni po cestě, byli zbylí vězni naloženi do nákladního vlaku jedoucího do Osvětimi. Z tisíce osob přežilo 681 mužů, z toho 239 Židů a 156 židovských žen. Do KT Osvětimi dorazili dne 28. 7. *„Narychlo nás připravili na evakuaci. Blížící se fronta Rudé armády je nutila rychle pouštět okupované území. Hnali nás celou noc, celý den po polích vedle silnic. Hnali nás tabákem, obilím a podobně. Po silnicích ustupovala roztrhaná a rozprášená tak slavná Wehrmacht. Po cestě kradl, co se ukrást nechalo, jako celá stáda dobytka, koně a stroje. Evakovali nás asi 1 200, z toho 200 žen a dětí. Hnali nás až do Krasnika. Tam nás nahnali na noc do stodoly. K ránu nás chtěli likvidovat. Ale poněvadž mezi SS Němci a Chorvaty nedošlo k jednotnému názoru, opustili od likvidace a hnali nás dále až za Vislu do Anapolu. Za Anapolem jsme jednu noc spali v posekaném obilí. Z celého transportu nás došlo na nádraží asi 800. 400 z nás zemřelo, ničilo je veliké horko, v noci deště a konec dodělala kulka do týla. 28.července jsme byli v Osvětimi.“*⁶⁹ Ve stejném měsíci vstoupila do Lublinu Rudá armáda spolu s polskými partyzánskými oddíly. Překvapené vedení tábora nestačilo včas zničit plynové komory a nestačili povraždit zbylé vězněné osoby. KT byl osvobozen dne 24. 7. 1944. Zámecké nádvoří v Lublinu bylo poseto mrtvými těly vězňů. Jednotky SS je nestihly včas evakuovat, proto je zavraždily.⁷⁰

I když hitlerovské vedení i samotní členové SS věřili ve svá vítězství a ve svou prozíravost, zpráva o osvobození tábora je obzvlášť znepokojila.⁷¹ Za této situace došlo k vypracování tzv. Mollova plánu. Plán na totální likvidaci osvětimského tábora, největšího koncentračního a vyhlazovacího tábora na území třetí říše.⁷²

---

⁶⁸GOLDHAGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 293.

⁶⁹ NA, Praha. SPB. Josef Kozlík. *Únorový transport*. Inv. č. 176. s. 33-34.

⁷⁰CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, 2.svazek. Praha, 2021. s. 916. ISBN 978-80-200-3139-6.

⁷¹Tamtéž, s. 769.

⁷²ABS, sign. 325-46-5. Spis o stavu výzkumu historie evakuace vězňů z osvětimského tábora.

2 KAPITOLA LEDNOVÉ TRANSPORTY

2.1 Osvětimská evakuace

Existence osvětimského tábora⁷³ byla ohrožena kvůli rychlému postupu sovětské armády na východní frontě. Z dosavadních pramenných materiálů vyplývá, že v souvislosti s vojenskými porážkami se vedení SS v KT Osvětim chystalo již v dřívějším období, počínaje od poloviny roku 1942, zahltit stopy svých zločinů. To se dělo i v jiných táborech na území ovládaném Němci.⁷⁴

SS ohrožená přibližujícími se nepřátelskými vojsky ke svým hranicím realizovala stále program na vyhlazování Židů a deportovala je právě do tohoto tábora, největšího vyhlazovacího centra, které měla ještě k dispozici. Z existujících ghatt nebo sběrných táborů v dosud okupované Evropě přijížděly transporty do KT Osvětim například z Terstu, z Lodže, z Maďarska, Haliče, Slovenska atd. V polovině května 1944, kdy do tábora začaly přijíždět transporty maďarských Židů, bývali mladí, zdraví a práce schopní Židé obou pohlaví dočasně umístováni do Birkenau jako tzv. depozit. Židé pobývající jako depozit nedostávali hned táborová čísla a nebyli tetováni. Měli být k dispozici v případě, kdy vedení tábora potřebovalo pracovní sílu. Byli poté posíláni do jednotlivých pobočných táborů nebo do pracovních komand. Větší množství Židů bylo na příkaz Hlavního hospodářského a správního úřadu SS, německy SS – Wirtschafts und Verwaltungshauptamt, posíláni do určených táborů v říši na nucené práce ve zbrojním průmyslu. Tento úřad měl zkratku WVHA. Měl na starost řízení financí, zásobovací systémy a mimo to měl na starosti koncentrační tábory a byl nápomocen ke konečnému řešení židovské otázky.⁷⁵ *„Zatímco SS koncem léta na podzim 1944 pokračovaly v továrně na smrt v zabíjení tisíců mužů, žen a dětí, bylo čím dál zřejmější, že se válka blíží ke konci. Nevyhnutelná porážka se už dávno zřetelně rýsovala na všech frontách – to ovšem nacistům nebránilo pokračovat s nezmenšenou energií v konečném řešení židovské otázky. Ruská vojska zaujala postavení na Visle a byla od Osvětimi vzdálena již jen 200 km.“*⁷⁶ Na konci léta roku 1944 bylo vybráno tisíce Židů, kteří byli transportováni na práce do dvou hlavních satelitních táborů KT Dachau, do Kaufering a do Mühldorf.⁷⁷ V období od července

---

⁷³ KT Osvětim, německy Auschwitz, je považován za největší koncentrační a vyhlazovací tábor. Byl vybudovaný roku 1940 u města Osvětim na okupovaném polském území. Jednalo se o velký komplex, rozdělený na několik oddělených částí, sektorů a bloků. Tábor sloužil jak pro likvidaci osob v plynových komorách, tak i pro koncentraci vězňů a jejich postupné ničení prací. V konečné části se tábor skládal ze tří samostatných částí, kmenového tábora, Březinky a Monovice. Viz: EMMERT, František. *Holocaust*, s. 107-114.

⁷⁴ABS, sign. 325-46-5. Spis o stavu výzkumu historie evakuace vězňů z osvětimského tábora.

⁷⁵CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 767-768.

⁷⁶FRIEDLER, E.- SIEBERTOVÁ, B. – KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*, s. 213.

⁷⁷FRIEDLÄNDER, Saul. *The years of extermination. Nazi Germany and the Yews 1939-1945*. London, 2007. s. 646. ISBN 978-0-7538-2445-0.

1944 do 17. ledna 1945 bylo odvezeno z KT Osvětimi železničními transporty více než 65 tisíc vězňů. Většina vězňů transportovaných v 2. polovině roku 1944 byla zaměstnána v různých průmyslových podnicích.⁷⁸ Převážně mladé a zdravé vězeňkyně byly odváženy do pracovních táborů, kde pracovaly ve zbrojařském průmyslu. Vedení tábora předpokládalo, že mladé a zdravé ženy by mohly představovat hrozbu pro bezpečnost táborových zařízení, proto je chtěli nejdříve psychicky zlomit. Nahá osoba, obzvláště nahá žena, se stane rychle zranitelná a neschopná dalšího odporu.⁷⁹ Potenciální nebezpečí představovali i povstalci z Varšavy, kteří byli také hrozbou, zvláště pak v poslední fázi existence tábora.⁸⁰ Podle přeživší Heleny Bišické byly v říjnu roku 1944 z tábora vytvořeny dva transporty žen, z nichž každý transport měl asi tisíc vězeňkyň. V transportech byly nejvíce zastoupeny ženy z Polska, Maďarska a z menší části z Československa. Každý transport byl samostatně převezen do oblasti Schlesiensee – Neustadt. Ženy byly podle výpovědi Bišické doslova použity na kopání protitankových příkopů.⁸¹ Přeživší Kušková Alžběta k říjnovému transportu z osvětimského tábora též dodává: „Dne 4. října 1944 bylo z tohoto tábora odvezeno transportem asi 2 tisíce žen, které byly v nejlepším fyzickém stavu, na práci do Slezska, a to do míst, které se německy jmenovalo Schlesiensee. V tomto městečku transport končil asi 5 kilometrů od místa, kde jsme kopali protitankové příkopy. Zem byla na začátku zima velmi zmrzlá a nedalo se kopat. Proto byli přivedeni sovětští zajatci, kteří odstřelovali zákopy pomocí trhavin a ženy vynášely zmrzlé kusy hlíny ze zákopů.“⁸² Transport zastavil v železniční stanici (dále jen žst.) Schlesiensee. Odtud musely transportované ženy pochodovat za vesnici Neustadt, necelých 5 kilometrů (dále jen km) od žst. Došly do hospodářské budovy v polích. Zákopy vězeňkyně kopaly denně od 6 hodin (dále jen hod) ráno do 6 hod večer i za krutých mrazů.⁸³ „Už neměli lidi na práci, tak vybrali z Osvětimi tisíc mladejch lidí. My mysleli, že jdeme do plynu, a oni nás posadili do vagónu a jeli jsme do Schwarzheide, což je asi 40 km od Drážďan. Byla tam továrna, která z uhlí vyráběla

---

⁷⁸Do KT Bergen – Belsen 3750 osob, do KT Buchenwald 19 615, do KT Mauthausenu 1722 osob, do KT Ravensbrück 6014 osob, do KT Sachsenhausen 4 010 osob... Viz: ABS, sign 325-46-5. Spis o stavu výzkumu historie evakuace vězňů z osvětimského tábora.

⁷⁹ CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 769.

⁸⁰V souvislosti s hrozícím nebezpečím likvidace tábora navázalo vedení táborového hnutí odporu kontakt s vedením Zemské armády ve Slezsku a požádalo je o pomoc. Žádali výbušniny, zbraně. Zesílená činnost odporu v táboře, útoky, útky vězňů k partyzánským oddílům nebo vzpoura Sonderkommanda posílily teror SS a uspíšili odvážení Poláků i Rusů do jiných táborů v říši. Plánované povstání vězňů se neuskutečnilo. Viz: CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 769-770.

⁸¹ABS, sign. 325-46-2. Spis Krajské správy národní bezpečnosti, Státní správa bezpečnosti Ostrava, výsledek šetření s paní Helenou Bišickou ve dne 22.3.1972.

⁸²Tamtéž. Spis Krajské správy sboru Národní bezpečnosti, Státní správa Ústí nad Labem, výsledek pohovoru ze dne 18.4.1972 s paní Alžbětou Kuškovou.

⁸³Tamtéž. Spis Sbor národní bezpečnosti, velitelství stanice Mrákov, okres Domažlice. Věc pochody smrti a hladu bývalých politických vězňů na území Československa ze dne 12.5.1946. Výpověď profesorky Alžběty Herzlové.

benzín. Byla bombardovaná. Vznikl tam dřevěný lágr. Vedle našeho lágru tam pracovali i italští zajatci, Francouzi, Poláci. Bombardovali i nás. Tam jsem dělal fyzicky. Kopali jsme zákopy, nosili kameny. “⁸⁴ Přeživší Richter dodává, že zacházení v táboře bylo stejně bezohledné jako jinde. „Esesák třeba dostal rozkaz, aby zpátky přivedl o pět lidí míň. Zabil je. Anebo to udělal tak, že někomu sebral čepici, hodil jí ven a nařídil mu, aby si pro čepici došel. Když tam běžel, zastřelil ho a ohlásil to jako útěk. “⁸⁵

Jednotky Rudé armády se dne 17. ledna 1945 přiblížily k předměstí Krakova, ze severní i severozápadní strany a překvapily tím německá vojska. Nacisté útok z této strany neočekávali. Ve 12 hod téhož dne se uskutečnilo poslední jednání vlády Generálního Gouvernementu, během kterého generální guvernér Hans Frank prohlásil, že staré německé město Krakov nesmí Němci nikdy ztratit. Poté řečník opustil Krakov a utekl směrem na Slezsko. Evakuace německého správního vedení i jednotek Wehrmachtu se podobala velmi zběsilému úprku. Odpoledne začal nálet sovětského letectva na německé evakuační kolony.⁸⁶

Dne 17. 1. 1945 nastoupili vězni i vězeňkyně k poslednímu večernímu apelu. Bylo jich více než 67 tisíc, z toho v kmenovém táboře bylo přes 31 tisíc vězněných osob, přes 36 tisíc jich zbývalo v pobočných táborech KT Osvětim.⁸⁷ V ranních hodinách následujícího dne 18. ledna začala evakuace vězňů. Evakuace nastala díky rychlému postupu Rudé armády a panoval při ní chaos. Již na začátku roku v lednu 1945 nařídil Himmler evakuaci všech vězněných osob. Velitelům jednotlivých táborů oznámil, že vůdce je učinil osobně zodpovědnými za to, že žádný z vězňů nepadne živý do rukou nepříteli.⁸⁸ Existovaly nejméně dva důvody, proč vězeň nesměl padnout živý do rukou osvoboditelům. První důvod byl podání svědectví. Bylo též nepředstavitelné, aby se stalo něco podobného jako v KT Majdanek, kdy Sověti zadrželi pachatele zločinů. Další důvod bylo ekonomické využití práce schopných vězňů ve prospěch nacistického Německa.

Vyšší orgány SS vydaly doporučení k likvidaci fyzicky vyčerpaných vězňů v průběhu pěší evakuace.⁸⁹ Existuje jediný písemný rozkaz k evakuaci vězňů. Z KT Stutthof, vydaný SS

---

⁸⁴ Rozhovor s Jiřím Richterm. Vzpomínky přeživšího na pracovní tábor Schwarzheide In: Paměť národa [online]. 7.12.2006. [cit. 22.4.2022] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/richter-jiri-1919>

⁸⁵ Rozhovor s Jiřím Richterm. In: Paměť národa [online]. 7.12.2006. [cit. 22.4.2022] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/richter-jiri-20061207-0>

⁸⁶ CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 1084.

⁸⁷ Tamtéž, s. 770.

⁸⁸ Jak bylo v nacistickém Německu zvykem, přesné vymezení odpovědnosti těch, jichž se nařízení týkalo, zůstalo nejasné. Vyklizení táborů probíhalo v panice a zmatku. Viz: KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 285.

⁸⁹ Nepřímo o této skutečnosti svědčí zmínka z rozsudku zemského soudu v Mnichově v procesu proti bývalému vedoucímu jednoho z evakuačních transportů SS Obersturmführeru Wilhelmu Reischenbeckovi. Ten během soudního líčení uvedl, že mu dne 17.1.1945 velitel Baer ústně nařídil bezpodmínečnou likvidaci všech vězňů, kteří

– Sturmbannführerem Paulem Wernerem Hoppem. Ten nařizoval likvidaci vězňů jedině v případě, kdy se pokusí o útěk nebo dojde ke vzpore. ⁹⁰Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, už v roce 1944 byly připraveny plány evakuace táborů před nepřátelskou frontou. Plán na evakuaci osvětimských vězňů zpracoval tehdejší velitel tábora SS – Sturmbannführer Richard Baer a velitel jihovýchodního okruhu SS a současně vyšší vedoucí SS a policie ve Wrocławu (Breslau) SS – Obergruppenführer Ernst Heinrich Schmauser. Plán předali šéfovi WVHA, SS – Obergruppenführerovi Osvaldu Pohlovi. O několik měsíců později vydal Himmler rozkaz, podle kterého měli v případě přiblížení nepřítele převzít pravomoc nad tábory místní příslušníci SS a policie a měli odpovídat za včasnou evakuaci vězňů. Nepochybně na základě tohoto rozkazu nařídil Schmauser dne 18. 1. pěší evakuaci vězňů, kteří byli schopni pochodu a dne 20. 1. okamžitou likvidaci všech, co zůstali v táboře. Zavražděním zbývajících vězňů pověřil SS – Sturmbannführera Franze Xavera Krause. Jemu podřízený oddíl SS zlikvidoval asi 300 vězňů a vězeňkyň. Oddíl nedokončil likvidaci, protože měli obavy z postupující Rudé armády a od úkolu upustili. Tvrzení, že SS z nedostatku času nestačili zlikvidovat zbýající vězně je mylné. Čas k likvidaci byl. Rozkaz se dal stihnout. Kraus nejspíše očekával písemný rozkaz, ne ústní. Podle morálky SS písemný rozkaz zbavoval vykonavatele veškeré etické odpovědnosti. V době konce fungování tábora došlo k značnému uvolnění kázně mezi SS. U některých došlo k panice a k demoralizaci. ⁹¹„Drazí! Dočkali jsme se tedy evakuace. Všude vládne zmatek. V SS je panika, všichni jsou opilí. Snažíme se ze všech sil, abych pochod učinili co nejvíce snesitelným a ty, co zůstávají, protože jsou nemocní, uchránili před likvidací – k té docházelo a zřejmě i dochází nadále. Jejich záměry se mění z hodiny na hodinu, sami nevědí, jaké rozkazy dostanou v příští chvíli. Z tohoto stavu bude během evakuace zničeno nejméně 50 procent vězňů.“⁹² Evakuace tábora proběhla v několika vlnách. Zpravidla před opuštěním tábora obdrželi v první vlně vězni potraviny na cestu. Poté již ne. Nedostatečně oblečení, někdy i bez bot, se museli vydat na pochod. Z mateřského tábora, KT Březinky a poboček z nejbližšího okolí byli vedeni pěším pochodem přes Brzeszce, Jawischowice, kde k nim byli začleněni do pochodu vězni z jiných poboček, směrem do Slezské Wodzisławi. Část z nich směřovala na Rybník. Trasa byla dlouhá 63 km. Po této trase se pohybovalo přes 25 tisíc vězňů a nejméně 430 z nich bylo zavražděno ostrahou. Ostraha SS se snažila o co nejrychlejší

---

se pokusí o útěk nebo půjdou pomalu. Baer musel obdržet pokyny shora. Viz: ABS, sign. 325-46-5. Spis transport smrti z Osvětimi leden 1945.

⁹⁰Tamtéž.

⁹¹Tamtéž.

⁹²Jedná se o poslední hlášení ze dne 17.1.1945 Józefa Cyrankiewitze a Stanislava Klodzinského Tereze Lasocké a Edwardu Haloniovi do Krakova. Viz: CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 1086.

evakuaci. Proběhly jen krátké přestávky, nocování bylo ve většině případech ve volných prostranstvích. Při pochodu byli zabíjeni i vězni s dobrou fyzickou kondicí, kteří zpomalili při konání potřeby nebo při zbavení se sněhových náslapů z dřeváků.⁹³ Jak dosvědčují vzpomínky přeživších, byla osvětimská evakuace z jedna z nejhorších kapitol jejich dosavadních věznění. Nedoufali, že po přežití prvního pochodu smrti nastane další evakuace. Ve většině případů v měsíci dubnu.

„Padl rozkaz. Máme se dostavit do transportu. Němci nařizují vězňům opustit tábor, vydat se neznámo kam, jít, jet, těžko říct. Většina z nás na to nemá sílu. Je tu spousta žen, které se ani chvíli neudrží na nohou. Ostatně, jak jít? Je leden, zima, a my máme jen hadry s dírami po krysích zubech. My s kostmi, které nám trčí pod kůží, s koleny, které na vyhublých stehnech a lýtkách vypadají velké jako hlávka zelí.“⁹⁴ „Tábor nejdříve opustily žebříňáky naložené potravinami, jež si přivlastnili dozorcí, po nich následovaly tisícové zástupy zubožených vězňů. Padal sníh, vězni trpěli přeludy a padali do závějí v domnění, že jde o peřiny.“⁹⁵ Zpomalení nebo odpočinek měl za následek okamžitou smrt. Každý vězeň, který zakolísal nebo upadl byl na místě popraven.⁹⁶ „Ušli jsme už mnoho kilometrů bez přestávky. Dvakrát jsem se pomočil. Když mi moč stékala po nohách, na chvíli je zahřála. Esesáci museli být také unaveni, a tak konečně nařídili, abychom se zastavili. Vězni se zkroutili jako loutky, které loutkař odložil.“⁹⁷ „Po několika dnech v Gliwicích nás nacisté odvezli na vlakové nádraží a naložili nás do otevřených vagonů na uhlí. Po čtyřech nesnesitelné dny rachotil náš vlak po kolejích a chladný vítr byl ještě studenější než během pochodu smrti. Mnoho lidí ve vagonech umrzlo. Nacisté nás už dávno odnaučili jakékoliv obřadnosti. Jakmile někdo zemřel, vyhodili jsme jeho tělo z vagonu, abychom uvolnili místo a mohli si dřepnout, což nás zachránilo před krutým větrem.“⁹⁸

„Cesta unavovala, protože jsme šli rychle a zlou cestou. Najednou jsme slyšeli blížící se Rusy, tak jsme se rychle schovali do příkopu.“⁹⁹ Posti (Posten – strážní) měli hned plné kalhoty. Tehdy byli stále lidštetší. Jeden z nich mi po cestě dokonce nabídl kus koláče – biskupský chlebiček s kandovaným ovocem. Ale vězně, kteří už nemohli jít dál, pořád chladnokrevně stříleli. Když přestala střelba, šli jsme dál. V deset jsme asi hodinu odpočívali.

---

⁹³ NA, SPB, Nedbálek, s. 42-43.

⁹⁴ KNEDLER, Magda. *Porodní sestra z Osvětimi*. Praha, 2020. s. 253. ISBN 978-80-7642-907-9.

⁹⁵ Rozhovor s Františkem Miškou. In. Paměť národa[online]. 30.10.2015 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/miska-frantisek-20151030-0>

⁹⁶ GREENFIELD, Martin. *Krejčí z Osvětimi*. Praha, 2019. s. 39-40. ISBN 978-80-7617-191-6.

⁹⁷ Tamtéž, s. 44.

⁹⁸ Tamtéž, s. 48.

⁹⁹ TAUSSIG, Pavel. *Chlapec, který přežil pochod smrti*. Praha, 2018. s. 50-51. ISBN 978-80-247-2340-2.

Pak jsme šli dál a každých 6 km jsme postáli asi 10 minut. Byl jsem unavený. Ve tři jsme přišli do města Ples. Tam jsem jedl chleba. V pět jsme šli ještě 6 km do jednoho statku, kde jsme přenocovali. Spal jsem na dvoře. Ráno o šesté jsme vyšli. Do večera jsme ušli 30 km. Tam nás zavedli do jednoho statku. Spal jsem ve sklepě. V noci mi ukradli chleba. Druhý den jsme neodešli. Večer jsme dostali teplou kávu. Ještě jednou jsme přenocovali a ráno jsme šli. Byl jsem bez jídla. Šli jsme asi 6 km na stanici. Tam nás dali do vagonů, 120 do jednoho. Jenže to byly otevřené vagóny. Večer jsme se hnuli. Jeli jsme přes Moravskou Ostravu. Druhý den jsme projeli Vídní. Jeli jsme ještě celou noc. Potom jsme byli na místě – v Mauthausenu. Od stanice do lágru jsme měli pěkný kousek cesty. Lágr ležel na kopci, 4 km od nádraží. Do lágru jsme přišli v 11. Vedení tábora nechtělo dopustit, aby vězně osvobodila Rudá armáda. Proto je hnala na západ, kde podle jejich výpočtu měli padnout do rukou americké armády. Z Američanů neměli Němci tak velký strach jako z Rusů. Před odchodem z Osvětimi přišel pokyn, že vězni pod čtrnáct let smí zůstat v táboře. Kdybych byl zůstal, mohl jsem být za několik dní osvobozený. Jenže to se tehdy nevědělo. Říkalo se naopak, že všichni, kteří zůstanou, strážní postřílejí. Proto jsem se radši vydal na pochod. Každého vězně, který nebyl schopen držet krok a padl, strážní na místě nemilosrdně zastřelili. K tomuhle osudu jsem měl často velmi blízko. Jen díky šťastným okolnostem jsem přežil. Dostal jsem se do skupiny silných Norů a Dánů, kteří mě nenechali padnout, ale vlékli mě s sebou jak při hře Andělíčku, andělíčku, let, dokud jsem se nevzpamatoval a neběžel dál.“¹⁰⁰

„Nechají je být, nebo je zabijou? Očekávala cokoliv. V blocích revíru stále pobývali nemocní, hlavně ti, kteří nebyli schopni pohybu. Ty zdravější, kteří dokázali zvednou, postavit a chvíli se držet na nahou, vyváděli ven. Hádala, že esesmani poženou vězně na Západ a umístí je do jiných táborů zřízených na území Německa. Možná mají dojem, že se tam budou cítit bezpečněji, protože budou na vlastním území, ve své zemi. A možná si dokonce myslí, že se to ještě podaří. Ale jak daleko dojdou ve sněhu, v mraze? Vyhladovělí, vyčerpání, hubení jak hůlky? Nepřežijou to. Smrtelný konvoj se bude krátit, a krátit, až nakonec nezůstane nikdo. Co Němci udělají se všemi těmi těly, která pokryjou polské a německé cesty? Co udělají s nemocnými, kteří nedokážou z tábora odejít?“¹⁰¹ Nacisté se snažili zničit důkazy o své bestialitě, tak chtěli Osvětim podminovat a vyhodit do vzduchu. „Každý něco věděl, každý měl nějaké spolehlivé informace. Tak jsem si to přece nepředstavovala! Celé ty nekonečné měsíce, kdy jsem čekala na osvobození, jsem si představovala sama sebe, jak vedu své spolutrpitele ke svobodě. Viděla jsem, jak kráčím v jejich čele, směju se, pláču a zpívám písně o svobodě, já,

¹⁰⁰Tamtéž, s. 64-65.

¹⁰¹KNEDLER, Magda. *Porodní sestra z Osvětimi*, s. 253–254.

*lidské stvoření, které kráčí vstříc jiným lidským tvorům s vděčností a úctou, aby jim poděkovala za naše vysvobození...místo toho jsem ve svých panských polobotkách ze žluté kůže kráčela po sněhu a ledu po pláních kolem Osvětimi. Co pro mě chystají? Jak chtějí z mé paměti vymazat ty hrůzné skutky, které napáchali?*¹⁰²

Několika tisícové skupiny, které byly po útrapách v táboře schopny pochodu, v mimořádně mrazivém počasí, šly pěšky i několik dní na různá sběrná místa, nádraží, kde byly nakládány do nezakrytých nákladních vagonů, „*uhláků*“. Některé skupiny měly to štěstí, že byly na území Polska nakládány do připravených vlakových souprav. Někteří museli další cestu zdolat pěším pochodem. V jednotlivých stanicích podle výpovědi přeživších i svědků byli vězni do vagonů násilně vtěsnáni. Do jednoho vagonu bylo namačkáno až sto lidí. Především se jednalo o stanice Rybník a Gliwice. Následně byli evakuováni různými směry do dalších koncentračních táborů uvnitř říše.¹⁰³ Podle archivních poznatků mělo být vypraveno nejméně 20 vlakových transportů o přesně nezjištěném počtu vězňů. V každém případě se muselo jednat o transporty, ve kterých se přesunulo do jiných táborů několik tisíc vězňů. Počet mrtvých z osvětimských transportů se odhaduje na 15 tisíc. Kapacita KT Osvětim se pohybovala kolem 180 až 250 tisíc vězňů. Nejméně 5 z osvětimských vlakových evakuačních transportů se mělo pohybovat po železnici územím přes Protektorát Čechy a Morava.¹⁰⁴ Směr jedné z hlavní tras transportu byl přes Bohumín, Ostravu, Přerov, Břeclav, dále na Vídeň do KT Mauthausenu.¹⁰⁵ Tyto transporty přijížděly do prostoru Moravskoslezského kraje přes Petrovice u Karviné, Opavu, směrem na Ostravu.¹⁰⁶ V Ostravě se odehrál incident, kdy velitel jednoho transportu SS Rapportführer Oswald Kaduk záměrně použil samopal proti civilistům. Kolemjdoucí se na železniční stanici snažili dát vězňům jídlo. Kaduk smrtelně zranil jednoho z nich. Theodor Sawka na následky zranění zemřel.¹⁰⁷ Z ostravského nádraží všechny transporty projížděly ve dnech 23. až 25. 1. 1945 a pokračovaly směrem na Přerov, kde jeden z nich byl směřován přes Hodonín na Břeclav, zatímco dva ostatní transporty pokračovaly na Českou Třebovou, Pardubice a Prahu. V úseku mezi Ostravou a Přerovem byly po průjezdu vlaků podél tratě i v blízkosti žst. nalezeny desítky mrtvých vězňů. V případě transportů, které pokračovaly po trati ve směru na Českou Třebovou ku Praze, se podařila po válce poměrně přesná rekonstrukce.

---

¹⁰²PERLOVÁ, Gisela. *Byla jsem doktorkou v Osvětimi*. Praha, 2019. s. 130–132. ISBN 978-7433-281-4.

¹⁰³ABS, sign. 325-46-2. Spis transporty smrti z KT Osvětim do KT Mauthausenu ze dne 25.4.1973.

¹⁰⁴Tamtéž. Spis Správa vyšetřování Státní bezpečnosti pro ČSR ze dne 10.7.1973. Návrh na rozpracování transportu smrti z KT Osvětim.

¹⁰⁵Tamtéž. Spis transporty smrti z KT Osvětim do KT Mauthausenu ze dne 25.4.1973.

¹⁰⁶Tamtéž. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 18.12.1974.

¹⁰⁷Tamtéž.

Byly zjištěny jednotlivé časy průjezdů obou transportů i počty mrtvých.¹⁰⁸

Průjezd vlakového transportu s osvětimskými vězni byl přes žst. Nový Bohumín ve směru na Ostravu. Došlo zde ke zdržení na trati. Toho využila ostraha transportu a byli zde zastřeleni 2 vězni. Jejich mrtvolky byly naloženy do posledního vagonu, který byl vyhrazen pouze na mrtvá těla. Dne 24. 1. byl zaznamenán průjezd transportu přes žst. Polanka nad Odrou ve směru na Přerov. Po průjezdu byly v obvodu stanice nalezeny 3 mrtví. Jeden z vězňů měl prostřelené pravé oko. V žst. Suchdol nad Odrou se transport zdržel přibližně 48 hod a následně pokračoval v jízdě na Přerov. Během zdržení bylo opět ostrahou transportu postříleno a surově ubito nejméně 47 vězňů. Mrtvolky byly za asistence německého četnictva zasypány v kráteru po letecké bombě poblíže žst. mezi obcemi Suchdol a Bernartice. Dále transport pokračoval ve směru na Hulín, kde ve zdejším obvodu vyskočil z vlaku jeden vězeň. Po nalezení byl předán gestapu. V žst. Staré Město u Uherského Hradiště načerpával transport vodu do lokomotivy. Podle zjištění byl poslední vagon plně naložen mrtvolami. Při odjezdu byl ostrahovou zastřelen 1 vězeň. Snažil se pomocí plechovky uvázané na řemeni nabrat trochu sněhu, aby se osvěžil. Bohužel se mu to stalo osudným. V žst. Rohatec se transport zdržel přibližně 2 hodiny. Při odjezdu byl na konci žst. zastřelen 1 vězeň. Do žst. Hodonín přijel transport okolo 21 hod, odjel nejspíše okolo 23 hod. Během zdržení byli zastřeleni 3 vězni. Dotyční se pokoušeli slézt z vagonů a nabrat si sníh k uhašení žízně. Byli naloženi do posledních dvou vagonů, ve kterých byl už větší počet mrtvých. Příjezd do žst. Břeclav se uskutečnil dne 24. 1. Po několika hodinách ve stanici pokračoval transport směrem do Rakouska, s určením do KT Mauthausen. V Břeclavi bylo ostrahou zabito 35 osob. Druhý den se podél trati našlo další 6 mrtvých. Podle výpovědi svědků byl jeden z vězňů zastřelen, když se snažil ve vagoně vykonat potřebu. Ještě žil, když ho ostraha hodila mezi mrtvé do posledního vagonu.¹⁰⁹

Průjezd osvětimských vězňů Olomoucí ve směru od Ostravy se uskutečnil dne 23. 1. okolo 16 hod. Odjezd byl o 3 hodiny později. Vlak pokračoval svou cestou ve směru na Českou Třebovou (dále ČT). Po odjezdu bylo v obvodu stanice nalezeno 14 mrtvých, většina zemřela zastřelením. Transport projížděl žst. Zábřehem na Moravě dne 24.1. Na železničním svršku v úseku obce Zábřeh-Lupeně až Nemile bylo nalezeno 6 mrtvých. Byli pohřbeni v obci Nemile. V obvodu obce Žichlínek nalezeny 2 mrtví, v Rudolticích 4, v Damníkově 8 mrtvých vězňů. Všichni byli zakopáni v místech nálezů.¹¹⁰ Podle údajů bývalého železničního strážníka Aloise

---

¹⁰⁸Tamtéž.

¹⁰⁹ABS, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 1, svazek dokumentace číslo 2.

¹¹⁰Tamtéž. Svazek dokumentace číslo 3.

Seidla z Krasíkova, německé národnosti, který konal v roce 1945 službu v Žichlíčku, projížděly koncem ledna téhož roku po trati Zábřeh – ČT 2 vlakové transporty Židů z Osvětimi. Jednalo se o transporty otevřených vozů. Jeden transport měl odhadem okolo 2 tisíc osob. Ve výše jmenovaných obcích Žichlínek, Rudoltice, Damníkovo byla v katastrech těchto obcí nalezena mrtvá těla. Vězni zahynuli vysílením, hladem, zimou. Byli bosí. Silně vyhublí. Odhadované stáří 40 až 50 let. Kdo doprovázel transport jako ostraha se zde nepodařilo zjistit, protože místní obyvatelé byli německé národnosti, kteří byli po válce odsunuti. Na rozkaz starosty obce Bena Müllera, německé národnosti, byla mrtvá těla v Žichlíčku zakopána místním hrobníkem Ripkou, německé národnosti, u tratě v km 19.3.-19.6. V Rudolticích podle udání Němce Rudolfa Schmieda, místního hrobníka, byla též mrtvá těla zakopána podél tratě v km 12. – 12.1. do společného hrobu. V Damníkově zakopání těl prováděli místní Němci nedaleko trati v km 10. 3.-11. 3. do 2 hrobů.¹¹¹

První transport z Osvětimi projel ČT v 5 hod ráno. Byl to vlak číslo 90858.¹¹² U tohoto transportu nedošlo k žádným incidentům. Druhá souprava, která měla číslo vlaku 6226 přijela v 11:30 hod a odjela ve 14 hod.¹¹³ V uvedené době, kdy druhý transport stál v žst. ČT podle svědectví proběhlo hrubé zacházení s vězni.¹¹⁴ „*Odehrály si tu takové hrozné výjevy, které nejdou ani všechny vypovědět, neboť budily takovou hrůzu a odpor, že není možno se upamatovat.*“¹¹⁵ V kolejišti v ČT bylo nalezeno 7 těl, která byla pohřbena na místním českořebovském hřbitově. Někteří mrtví vězni byli naházeni do posledního vagonu a při jízdě vyhazováni podél trati. Z dopravních důvodů jmenovaný transport zastavil 2krát. Před žst. Dlouhá Třebová a před nádražím v Ústí nad Orlicí. V obvodu žst. Dlouhá Třebová byla nalezena těla 26 osob. Podél trati dlouhé 20 km probíhající v obvodě okresního velitelství bylo nalezeno 54 mrtvých vězňů.¹¹⁶ Podle sdělení přednosta žst. v Dlouhé Třebové vlak musel stát na trati z dopravních důvodů u vjezdového návěstidla. Při průjezdu stanicí byla z vlaku přímo na nástupiště před zraky cestujících vyhozena polonahá mužská mrtvola.¹¹⁷ V žst. Ústí nad

---

¹¹¹ABS, sign. 325-46-2. Sbor národní bezpečnosti. Okresní velitelství Lanškroun, ve věci ochody smrti a hladu rekonstrukce ze dne 13.5.1946.

¹¹²Pro nedostatek informací o vlaku číslo 90858 se autorka rozhodla popsat v odstavci pouze trasu druhého transportu číslo 6226.

¹¹³Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 3.

¹¹⁴Viz: ŠIKULOVÁ, Natálie. *Pochody smrti*. Pardubice, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd, s. 19-21.

¹¹⁵Tamtéž, sign. 325-46-2. Sbor národní bezpečnosti. Okresní velitelství Ústí nad Orlicí ve věci pochody smrti a hladu na území Československa, rekonstrukce ze dne 11. 5. 1946.

¹¹⁶Tamtéž.

¹¹⁷Tamtéž. Sbor národní bezpečnosti, velitelství stanice Dlouhá Třebová, okres Ústí nad Orlicí, protokol sepsaný s přednostou stanice Ludvíkem Šdíkem ze dne 8. 5. 1946.

Orlicí bylo hlášeno, že z vlaku jsou vyhazovány mrtvoly podél tratě do sněhu.¹¹⁸ Průjezd vlaku v Brandýse nad Orlicí byl zaznamenán v odpoledních hodinách. V obvodu bylo nalezeno 18 mrtvých. Z transportu v průběhu jízdy vyskočil jeden vězeň. Byl na místě zadržen a eskortován gestapem do Pardubic. Jeho další osud není znám. Po průjezdu Chocní byly nalezeny 4 mrtvoly. Též byl zadržen jeden uprchlý vězeň. Byl eskortován do Pardubic, další osud není znám. V oblasti žst. Sruby, Dobříkov a Zámorsk bylo nalezeno po průjezdu vlaku 12 mrtvých. Na katastrálním území obce Radhošť byly nalezeny 3 oběti, po průjezdu Uherskem se našla 3 mrtvá těla.¹¹⁹

Příjezd prvního osvětimského vlakového transportu číslo 90858 nastal v žst. Moravany v 5:40 hod. Odjezd byl v 7:30 hod. Druhý transport číslo 6226 žst. v odpoledních hodinách v 14:47 hod pouze projížděl. Oba transporty pokračovaly ve směru na Pardubice. V Moravanech byly nalezeni 4 mrtví. V katastru v sousední obci Slepotic 3 mrtví, přičemž 1 byl zastřelen. V Kostěnicích byly nalezeny 3 mrtvoly. V katastru obce Hoslovice bylo nalezeno 6 mrtvých.¹²⁰

První transport s číslem 90858 přijel do Pardubic po 8 hod. Zdržel se zde asi 2 hod. Druhý transport dorazil odpoledne a zdržel se jen několik minut. Celková bilance mrtvých v žst. čítala 11 mrtvých, 3 z nich byli prokazatelně zavražděni zastřelením. Všichni jsou pochováni na místním židovském hřbitově. Podél tratě směr Svítkov, zároveň na území obcí Opočíněk a Lány se našlo 12 mrtvých. Po následném ohledání bylo zjištěno, že oběti byly ubity. V Přelouči měl první transport asi 1 hod zastávku. Mnoho vězňů bylo ve stanici zavražděno, poté byla těla hozena do posledního vagonu. Druhý transport v žst. pobýval 40 minut, přičemž byl zastřelen jeden vězeň. Po odjezdu vlaku bylo v obvodu nalezeno 9 mrtvol.¹²¹ „Dne 24.1.1945 ve 4 hod odpoledne projížděl druhý transport politických vězňů z Osvětimi přes Pardubice směrem ku Praze. Na otevřených uhelných vagoněch byli polonazi lidé namačkáni, na kost vyhublí, strašlivě zubožení, zasněžení. Na každém vagoně stál SS man s puškou a kdokoliv při pokusu o útek chtěl vyskočit, byl i hned zastřelen.“¹²² Jan Pochobradský z Lán na Důlku píše ve své kronice: „Sám jsem viděl z továrny Telegrafie v Pardubicích, jak byl vězeň zastřelen a vypadl z vagonu, když se ohnul, aby z kraje vagonu si nabral sníh. Vlak zastavil v Pardubicích, naši lidé chtěli poskytnout chléb, ale němečtí dozorcí vyhrožovali každému zastřelením. V našem

---

¹¹⁸ABS, sign. 325-46-2. Sbor národní bezpečnosti, velitelství stanice Ústí nad Orlicí, protokol sepsaný s přednostou železničního staničního úřadu v Ústí nad Orlicí s Rudolfem Tománkem ze dne 9.5.1946.

¹¹⁹Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 3.

¹²⁰Tamtéž.

¹²¹Tamtéž. Svazek dokumentace číslo 4.

¹²²Tamtéž, sign. 325-46-2. Výpis s z pamětní knihy obce Lány na Důlku a obce Krchleby, okres Pardubice.

katastru bylo vyhozeno z tohoto vlaku 12 usmrcených vězňů, byli bosí, trestanecký šat byl bez spodního prádla. Všech 12 obětí mělo krvavou ránu na hlavě mezi očima. Dle starosty asi pařbou. Zdejší občané museli je sebrat a dopravit do zdejší márnice. Při jejich sbírání bylo znát, že byli ještě živí, neboť pod jejich těly roztál sníh.¹²³ Do Kolína dorazil první transport číslo 90858 ve 12:50 hod. Zdržel se do 14:33 hod. Druhý přijel v 18 hod. Odjel v 19:30. V obou transportech došlo ke střelení do vagonů. Po odjezdu bylo nalezeno 6 mrtvol, 3 těžce zranění, ale živí vězni byli následujícího dne 25. 1. odesláni zvláštním vlakem, který jel za transporty. Ve Velimi po průjezdu vlaku¹²⁴ byly nalezeny 3 mrtvoly. Jedna osoba byla střelena do hlavy. V Žatci bylo nalezeno po průjezdu vlaku 1 mrtvé tělo. Po průjezdu vlaku v Českém Brodě¹²⁵ se nacházelo 8 mrtvých, mezi nimi 1 žena. U 3 z nich byla zjištěna násilná smrt. Během jízdy katastrálním územím obce Tuklaty se podařilo utéct 2 vězňům. Ostrahou byli ihned zastřeleni a jejich mrtvá těla převezena do Prahy, do věznice Pankrác.¹²⁶ Oba transporty přijely dne 25. 1. do Prahy. Jeden z nich pokračoval na Plzeň a druhý směřoval na jih Čech. Níže jmenovaný směřoval do Českých Budějovic.

Příjezd vlaku do žst. Praha – Libeň horní nádraží se uskutečnil ve večerních hodinách. Nastala výměna lokomotivy a posádky. Nové číslo vlaku bylo 92420. Vlak pokračoval ve směru na České Budějovice a měl namířeno do KT Mauthausen. V obvodu žst. Vysočany byla nalezena mrtvola vězně s dvěma průstřely na prsou. Svědek, vlakvedoucí, který doprovázel transport z Prahy do Českých Budějovic sdělil vyšetřovatelům a zároveň potvrdil skutečnost, že se vraždění vězňů uskutečnilo v celém úseku tratě. Po odjezdu ze žst. Praha – Malešice byl nalezen 1 mrtvý a 1 žena, která jevila známky života. Byla to žena polské národnosti jménem Regina Doležalka a pocházela z Lodže. Poté byla dopravena do věznice na Pankráci. Číslo vlaku se změnilo na 92420. Hostivaří projel ve večerních hodinách.¹²⁷ Podle hlášení Sboru národní bezpečnosti (dále jen SNB) v Říčanech měl transport celkem 39 vozů. První 3 byly kryté a vytápěné. Ty byly obsazeny stráží SS a ostatní byly otevřené uhláky. „V těchto byli vyhladovělí a polonazi vězňové, většinou židé různých národností. V každém voze bylo natlačeno až 150 lidí. Poslední vůz pak byl určen pro mrtvoly, byl z větší části naplněn. V té době byl silný mráz asi 19 stupňů pod nulou a sněhová vánice. Nedostatečně oblečení vězni trpěli hroznými mukami. SS mani stříleli z kulometů po každém vězni, který se jen maličko

---

¹²³Tamtéž.

¹²⁴Číslo vlakového transportu 6226, druhý transport.

¹²⁵Taktéž se jednalo podle archivních materiálů o druhý osvětimský transport.

¹²⁶ABS, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 4.

¹²⁷Tamtéž. Svazek dokumentace číslo 5.

*pohnul nebo se pokusil ovlažiti své rty sněhem.*¹²⁸ Po odjezdu katastrem obce Říčany bylo nalezeno 20 mrtvých. V žst. Strážnice bylo vyhozeno z vlaku 7 mrtvol. Z příkazu gestapa byly dopraveny do věznice Pankrác. V Senohrabech byly nalezena 3 mrtvá těla. Do žst. Čerčany dorazil transport 25. 1. v 0:33 hod. Odjel ve směru na Benešov v 0:57 hod. V žst. Benešov dorazil v 1:27 hod, pokračoval směrem na Tábor, kam odjel v 1:34 hod. Po průjezdu žst. Bystřice u Benešova byly nalezeny 3 mrtvoly, z toho 2 byly ženy. Smrt nastala zastřelením. Dále byly ve zdejším obvodu nalezeny 2 těžce raněné vězeňkyně, kterým se podařilo z transportu vyskočit. Obě byly postřelené. Byly dopraveny do nemocnice v Benešově.¹²⁹ Po průjezdu žst. Temice byly v blízké obci Zahradnice zajištěny opět 2 uprchlé vězeňkyně. Po dopadení byly dopraveny do věznice v Benešově. Po průjezdu žst. Olbramovice nebyli nalezeni žádní mrtví. Po průjezdu v žst. Votice byli zadrženi 3 vězni, z toho 1 žena. Byli předáni gestapu v Benešově. U železniční trati bylo nalezeno tělo ženy. Vykrvácela v důsledku střelného zranění. V obvodu žst. Heřmaničky se podařilo uprchnout 3 ženám a 1 muži. Po dopadení byli předáni do Benešova. Po průjezdu transportu v obvodu žst. Stupčice ve směru na město Tábor se podařilo v úseku vyskočit z vlaku 4 osobám, mezi nimi byly 2 ženy. Po zadržení následoval stejný scénář, byly předány gestapu do Benešova.¹³⁰ Utíkající skupina vězňů byla nejprve chycena a následně zavřena do budovy žst. Benešov. Poté došlo k předání gestapu. Na chytání vězňů se dle výpovědí podílel gestapák a člen SS Mičke se svým vlčákem. Mičke si nepočínal při chytání vězňů sám, byli mu k dispozici bývalý důstojník SS Braun, gestapák Marx a řidič gestapa Otradovec.¹³¹ Ti, co uprchli a byli následně chyceni a dopraveni na gestapo do Benešova, byli poté odvezeni do Terezína.¹³²

---

¹²⁸ABS, sign. 325-16-6. Spis Sboru národní bezpečnosti, okresní velitelství Říčany, zvěrstva nacistů spáchané za okupace v zemi České. Hlášení ze dne 4.11.1947.

¹²⁹ V nemocnici v Benešově se podle výpovědi primáře mělo nacházet okolo 20 vězňů z transportů smrti. Měli střelná zranění, nejspíš je utrpěli při pokusu o útek. Mezi pacienty byly i ženy. Jedné se říkalo Lola. Byly po nějaké době převezeny do Terezína. Po válce se vrátily zpět do benešovské nemocnice a začaly zde pracovat. Viz: ABS, sign. 325-46-2. Spis KS – SNB. Správa Státní bezpečnosti Plzeň ze dne 15.1.1973. Cíl získání bližších informací o ošetřených.

¹³⁰Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

¹³¹Tamtéž, sign. 325-46-2. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti pro Československo, v Praze dne 11.1.1973. Záznam z pohovoru s bývalým zaměstnancem Český drah Jaroslavem Schwarzem. Na chytání vězňů se měli podílet i bývalí členové gestapa v Benešově. Viz: Tamtéž, Správa vyšetřování pro ČSR dne 19.7.1973, záznam ze služební cesty z okresu Benešov.

¹³²„Podle našich znalostí neexistuje dokument úřední povahy o předání těchto vězňů na Malou pevnost. O příchodu těchto vězňů mluví jen desítky vzpomínek bývalých terezínských vězňů. Šlo vesměs o uprchlé z transportů z Osvětimi, chycené policejními orgány.“ Viz: Tamtéž, dopis od Památníku Terezín ze dne 23.4.1974 ve věci osvětimského transportu. Podporučík polské armády uvedl, že byl spolu s dalšími uprchlími 32 vězni dopraven do Terezína. Zde se jako jediný účastník transportu dočkal konce války. Po válce se stal v terezínském internačním táboře pro nacisty dozorcem. Mstil se na internovaných nacistech a jednoho zavraždil. Bylo proti němu zahájeno trestní stíhání. Poté byl odsunut do Polska. Viz: Tamtéž, Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 19.7.1974 ve věci žádosti o provedení svědeckého výslechu.

Po průjezdu vlaku žst. Sudoměřice byl nalezen 1 mrtvý. V žst. Chotoviny nalezeni 2 mrtví. Další 2 uprchlí vězni byli dopadeni a následně předáni německé policii v Táboře. V žst. Tábor byli ostrahou transportu postřeleni 3 vězni, z toho 2 těžce. Lékařská pomoc byla dozorcí odmítnuta. Následně byli všichni odvezeni do vojenských kasáren v Táboře.¹³³ „Byl jsem osobně přítomen průjezdu transportu smrti Tábořem v lednu 1945 a plnil jsem příkazy, které mi byly předány v rámci mé funkce ŽPO (železniční protiletadlová obrana) v Táboře. Po 30 letech nelze si již pamatovat naprosto přesně všechny detaily týkající se těchto převozu například čísla vlaků, výchozí stanice, cílové stanice, složení vlakového personálu atd. Uvádím proto pouze ty detaily, které si naprosto přesně pamatuji. V době transportu smrti byl v Táboře jako přednosta stanice inspektor Josef Koutecký a jemu byl přidělen jako, berátr, oberinspektor Kart Volker, bývalý přednosta stanice Katowice, současně s ním pracovalo v Táboře i 52 německých odborníků. O převozu transportu smrti obdržel jsem služební telegram s příkazem k zajištění všech nutných opatření po stránce bezpečnosti, po stránce bezpečnosti protiletadlové obrany, hygieny. O situaci jsem informoval železničního lékaře Ottu Malého. Vzpomínám si, že transport přijel od Prahy do Tábora na první kolej. Z tohoto transportu mně a veliteli nádražní stráže byli předáni 3 vězňové, 2 bratři české národnosti a 1 národnosti francouzské v typickém vězeňském oděvu. Oba bratři byli těžce zraněni projektily, Francouz byl nezraněn. Vše se odehrálo časně ráno asi o půl 4 ještě za úplné tmy a silného mrazu. Přítomný velitel stráže nabízenou pomoc od doktora Malého a námi donesenou teplou kávu pro vězně důrazně a s výhrůzkou odmítl. Vězně odvezlo německé vojenské auto do kasáren, 2.dne se vrátil jen Francouz, který byl zařazen opět do transportu smrti, který se vracel zpět od Českých Budějovic na Prahu. Oba bratři byli v kasárnách popraveni. Víím pouze z ústního podání, že během jízdy těchto transportů se podařilo několika vězňům uprchnout a mnoho z nich zaplatilo za pokus o útěk životem. Za zmínku snad stojí, že doprovod při jízdě od Prahy tvořili příslušníci zbraně SS, ale při návratu zpět již transport doprovázeli členové Wehrmachtu a ti již dovolili našim občanům přísunu potravin a oděvů, i když celková přeprava byla provedena formou vrcholně nelidskou.“¹³⁴

Do žst. Planá nad Lužnicí dorazil osvětimský transport v 5:27 hod. V žst. Soběslav po průjezdu byla nalezena 2 těla. V obvodu žst. Dynín po průjezdu byly nalezeny 2 raněné

---

¹³³ABS, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

¹³⁴Tamtéž, sign. 325-46-2. Opis ze dne 12.8.1974, odbor podnikové kontroly, československé státní dráhy, jihozápadní dráha v Plzni, výpověď s Antonínem Hergetem.

vězeňkyně, které byly později dopraveny na gestapo do Českých Budějovic.¹³⁵ Jednalo se o ženy polské národnosti, Bronka Weichová a Helena Chrzanovská. U obce Neplachov byl nalezen vězeň Abraham Lewin.¹³⁶ V obci Bošilec byl rovněž nalezen jeden uprchlý vězeň. Jmenoval se Otto Heins, který byl asi 23letý Žid. Žádal po místních obyvatelích potraviny a byl velmi unavený. Místní mu vyhověli a darovali mu i novou obuv, protože měl jen jednu botu. Musel být dopraven na gestapo do Českých Budějovic. Byl vydán rozkaz, aby všichni uprchlí vězni z transportu byli neprodleně dopraveni na jejich služebnu. Onoho mladíka odvedli cizí četníci, protože místní četníci údajně nebyli doma.¹³⁷ Do žst. Ševětín přijel transport okolo 7 hod. Proběhla zde krátká přestávka, při které bylo na stanici ostrahou zabito 7 vězňů. V blízké obci Neplachov byl zadržen vězeň z uvedeného transportu. Po dopadení byl předán na gestapo. Do Chotýčan dorazil vlak v 7:24 hod. V 7:33 hod odjel směrem na České Budějovice. Po odjezdu byly nalezeny 3 mrtvoly. Na traťovém úseku v délce 12 km směrem od žst. Chotýčany k žst. Hluboká nad Vltavou bylo nalezeno 8 těl. Do žst. Hluboká nad Vltavou dorazil vlak v 7:53 hod.¹³⁸ Podle zjištění během jízdy pro výstrahu střílela ostraha německých vojáků, která transport doprovázela. Většina evakuovaných vězňů pomocí hrnků uvázaných na drátu při jízdě sbírala podél trati sníh.¹³⁹ Příjezd vlakového transportu do Českých Budějovic nastal kolem 8 hod. Zde vyskočilo z vlaku 6 osob, 4 muži a 2 ženy. Byli ve stanici zbiti a opět přivedeni do vagonů.¹⁴⁰ Podle svědecké výpovědi Františka Vávry, který byl den příjezdu vlaku vrchním výpravčím vlaků, uvedl: „Ženy byly bosé a chatrně oblečeny. Po 2 hodiny¹⁴¹ musely stát v pozoru čelem ke zdi. Před odjezdem vlaku byly orgánem budějovického gestapa skopány, stlučeny a poté naloženy do vozů.“¹⁴² Uvedený vlak směřoval na rakouské území. V 8:57 hod dorazil transport do žst. Včelná. Směřoval na Kaplice. Po průjezdu byly ve Včelné nalezeny 4 mrtvoly. Byly odvezeny do márnice na hřbitov svaté Otýlie do Českých Budějovic. Do žst.

---

¹³⁵Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

¹³⁶Tamtéž, sign. 325-46-3. Spis Sboru národní bezpečnosti. Velitelství stanice Ševětín ze dne 10.5.1946.

¹³⁷Tamtéž. Spis Sboru národní bezpečnosti. Velitelství stanice Dolní Bukovsko ze dne 8.5.1946.

¹³⁸Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

¹³⁹Tamtéž, sign. 325-46-3. Spis Sboru národní bezpečnosti. Velitelství stanice Hluboká nad Vltavou. Podle šetření bylo zjištěno, že vězni měli uvázané různé plechovky i ve stanici Veselí nad Lužnicí. Když zastavila souprava ve stanicích, ostraha dovolila železničářům, aby vězňům dali do plechovek vodu. Viz: Tamtéž, Velitelství stanice Veselí nad Lužnicí ze dne 10.5.1946.

¹⁴⁰Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

¹⁴¹ Poznámka autorky, nejspíš se jedná o nedorozumění, čas neodpovídá.

¹⁴²Tamtéž, sign. 325-46-3. Protokol sepsaný na úřadě Československých drah v Českých Budějovicích dne 8.5.1946 s Františkem Vávrou.

Kamenný Újezd přijel transport v 9:15 hod.¹⁴³ Podle svědectví bývalého přednosty žst. Václava Kočovského byli všichni vězni v horečce a doprošovali se vody.¹⁴⁴ Po 25minutové přestávce pokračoval transport dále na Kaplice. Po průjezdu bylo nalezeno 14 mrtvol. V katastru obce Krasejovka bylo nalezeno 18 mrtvol na železničním svršku. Do žst. Velešín dorazil vlak v 10:05 hod. Odjezd nastal v 10:54 hod. Mezi jmenovanou žst. až k žst. Kaplice bylo nalezeno po průjezdu 24 těl.¹⁴⁵ Zdejší hrobník Karel Thurna odpoledne dostal ústní rozkaz od starosty města Jana Anderleho, aby sehnal nejméně 6 mužů s potřebným náčiním a povozem, aniž by mu řekl, o co přesně se jedná. Po příchodu na nádraží se měl hlásit u velitele četnictva Grabnera. Měl pohřbít v lese u nádraží desítky mrtvých Židů.¹⁴⁶ V katastru obce Netřebice na železničním vršku podél tratě bylo nalezeno 21 mrtvých. 3 z nich byli prokazatelně zastřeleni.¹⁴⁷ Podle hlášení velitelství stanice Netřebice bylo zjištěno, že jeden muž vyskočil z jedoucího vlaku. Vězeň se schoval do boudy v pohraničí. Bohužel se jednalo o kontrolní stanici německého četnictva. Tam byl dotyčný zadržen a následně zastřelen četnickým rezervistou Josefem Rajlsederem.¹⁴⁸ Podle bývalého hejtmána Lindemayera byla vražda uprchlého vězně sloužícímu četníku nařízena.¹⁴⁹ V obvodu žst. Kaplice bylo nalezeno 44 těl. Podle zjištění byl údajně velitelem transportu SS Hauptsturmführer Otto Wolle. V prostoru žst. Omlenice přišlo o život 83 osob. V Horním Dvořišti bylo 48 mrtvých těl zakopáno podél tratě. V prostoru železniční tratě Horní Dvořiště – Certlov bylo nalezeno 17 mrtvých.¹⁵⁰ Podle záznamů německého četnictva v Kaplici bylo v úseku mezi Kaplicemi a Horním Dvořištěm zavražděno 117 vězňů.¹⁵¹ „*Abych vydržel puch, šířící se do celého okolí, celé dny jsem pil alkohol. 64 těl je pochováno ve společném hrobě. Jeden žid, kterému Omlenick, železničář Němec, polní lopatkou rozsekal hlavu, jen proto, že nešťastník při vyhození z vlaku jevil známky života.*“¹⁵² Někteří svědkové nebyli ani po válce schopni vyprávět svá svědectví. Výjevy mrtvých těl je velmi

---

¹⁴³Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 6.

¹⁴⁴Tamtéž, sign. 325-51-4. Spis protokol o výsledku svědka sepsaný velitelstvím Státní bezpečnosti v Kamenném Újezdě.

¹⁴⁵Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 6.

¹⁴⁶Tamtéž, sign. 325-46-3. Četnická stanice Kaplice. Protokol s hrobníkem Karlem Thurnem dne 8.7.1945.

¹⁴⁷Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 6.

¹⁴⁸ Tamtéž, sign.365-46-3. Správa Národní bezpečnosti. Velitelství stanice Netřebice ze dne 20.5.1946 ve věci pochodu smrti, výsledek šetření.

¹⁴⁹Tamtéž, sign. 325-51-4. Správa velitelství stanice Netřebice ze dne 20.5.1946.

¹⁵⁰Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 6.

¹⁵¹Tamtéž, sign. 325-46-3. Četnická stanice Kaplice. Věc hromadné hroby zastřelených politických vězňů z Osvědčína, hlášení stanice ze dne 8.6.1945.

¹⁵²Tamtéž. Úryvek s prímými pamětníky na území Kraslice, pan Kroneisl.

děsily. „*Prosím nenuť mě ke vzpomínkám na obraz hrůzy. Mé zážitky byly hrozné, nemám tolik sil, abych o tom mohl vypravovati.*“¹⁵³ Vlak dojel pouze do Horního Dvořiště. Zde stál celou noc.¹⁵⁴ „*Vězňové prosili o trochu vody. Já s ostatním personálem dal jsem jim z kuchyně kávu, čaj, polévku a chléb. Později jsem byl upozorněn, že si po mě ptá vedoucí transportu, jelikož se dozvěděl, že jsem české národnosti. Proto jsem z nádraží poté utekl.*“¹⁵⁵ KT Mauthausen byl přeplněn a transport nepřijmul. Tento transport se skládal z 37 nákladních otevřených vagonů a jednoho osobního vozu, kde byla transportována četa SS.¹⁵⁶ Jednalo se o smíšený transport mužů a žen. Byl to transport lepších vrstev, o čemž svědčila čistota těl mrtvých shozených z vlaku, zlaté zuby v ústech, drahé brýle a kvalitní civilní obleky pod trestaneckým oděvem. Bylo zde zastoupeno více národností. Jeden z Čechů volal: „*Kam nás vezou?*“¹⁵⁷ V brzdařských budkách měla být údajně přítomna německá děvčata. Vlak se vracel zpět dne 26. 1. a směřoval na Prahu. Obdržel nové číslo 10171. Do žst. České Budějovice (dále jen ČB) přijel v 11:32 hod. Z ČB odjel opět pod novým číslem jako vlak 92405. Údajně měl mít cestu do Berlína, do KT Oranienburg.¹⁵⁸ Kolem 14 hod pokračoval transport k Praze. V žst. bylo z rozkazu velitele transportu vyloženo 45 těl. Mezi nimi asi 12 osob, které jevíly známky života. Nešťastníci byli příslušníky budějovického gestapa zavražděni ranou do týla.¹⁵⁹ Vedoucí transportu SS Hauptscharführer osobně zastřelil živého vězně. „*Nasázel do něj několik ran, říkal, že ho vysvobodí.*“¹⁶⁰ Z Mezimostí do žst. Tábor transport vedl strojvedoucí František Strnad a topič Josef Zeman.¹⁶¹ V žst. Roudná vlak změnil své číslo na 6235.¹⁶² Podle přednosta žst. Benešov, Františka Kohouta byli celou další cestu vězni v transportu utrpením již pološileni a polomrtví. Podle jeho telefonického zjištění tento transport dojel do stanice St. Valentin, nikoliv Dolní Dvořiště, odkud byl posléze vrácen zpět do protektorátu. Do Benešova přijel v 17:38 minut a odjel v 17:49 hod. Nedošlo zde ani ke střelbě ani k vyhazování těl. To platilo téměř všude podél

---

¹⁵³Tamtéž, pan Tešner z Omlenic.

¹⁵⁴Tamtéž, sign. 325-46-3. Spis Zemské státní bezpečnosti v Čechách. Oblastní odbočka České Budějovice ze dne 27.5.1946 ve věci pochodů smrti.

¹⁵⁵Tamtéž. Velitelství stanice Horní Dvořiště. Protokol sepsaný dne 9.5.1946 s číšníkem nádražní restaurace s Jaroslavem Kolářem v Horním Dvořišti.

¹⁵⁶Tamtéž. Spis Zemské státní bezpečnosti v Čechách. Oblastní odbočka České Budějovice ze dne 27.5.1946 ve věci pochodů smrti.

¹⁵⁷Tamtéž. Správa Národní bezpečnosti. Velitelství stanice Netřebice ze dne 20.5.1946 ve věci pochodu smrti, výsledek šetření.

¹⁵⁸Tamtéž. Spis Zemské státní bezpečnosti v Čechách. Oblastní odbočka České Budějovice ze dne 27.5.1946 ve věci pochodů smrti.

¹⁵⁹Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 6.

¹⁶⁰Tamtéž, sign. 325-51-4. Výpis z protokolu ze dne 18.7.1945 s příslušníkem gestapa v Českých Budějovicích s Rudolfem Kastnerem.

¹⁶¹Tamtéž. Správa velitelství stanice Veselí nad Lužnicí ze dne 10.5.1946.

¹⁶²Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

tratě na cestě zpět. Železniční správa se k vyhazování a střelbě do vězňů ohradila, proto k tomu již nedocházelo.¹⁶³ Během jízdy vyskočilo z vlaku u žst. Bystřice u Benešova celkem 6 žen, 3 z nich Lola Reiherzová, Elisabetha Sternová a Regina Vloszcovská. Ostatní byly hlídkou smrtelně zraněny. 3 jmenované ženy také utrpěly střelná zranění, ale přežily. Lola Reiherzová byla střelena do stehna pravé nohy. Elisabetha Sternová byla střelena nad pravé koleno. Byla schopna dojít až do Bystřice u Benešova, kde byla ošetřena, a poté četníky dopravena do nemocnice v Benešově. Regina Vloszcovská byla také střelena do pravé nohy. Podle sdělení Okresní nemocnice v Benešově bylo do nemocnice ve dnech 25. až 27. 1. dopraveno a léčeno ještě 16 osob z transportu. Dne 24. 3. byli vězni odvezeni z nemocnice na rozkaz gestapa na Malou pevnost do Terezína. Mnozí ještě nebyli vyléčeni. 3 zmiňované ženy byly v Terezíně do 5. 5. a po válce si našly zaměstnání jako ošetřovatelky v benešovské nemocnici.¹⁶⁴

Příjezd vlaku ze směru Praha – Hostivař nastal v 21:43 hod, následně směřoval na žst. Praha – Libeň horní nádraží, kam dorazil ve 22:57 hod, již jako vlak číslo 26235. Osvětimský evakuační transport směřoval směrem na Děčín.¹⁶⁵ Díky výpovědi přednosta stanice p. Kohoutovi víme, že asi měsíc po transportu byli povoláni starostové obcí i přednostové železničních úřadů ke zdejšímu německému okresnímu hejtmanovi Strasslovi. Ten jim z příkazu Karla Hermana Franka sdělil, že se jednalo o převoz vězňů. Vlak byl přepravován jako vojenský transport, tudíž podle vojenských předpisů. Podle těchto předpisů bylo každé vzdálení od vlaku trestáno zastřelením. Na omluvu, proč byli vězni převáženi v otevřených vozech v mrazivém počasí řekl Strassl, že bylo nutné zachránit vězně před postupující ruskou armádou, k tomu dodal, že kryté vozy nebyly k dispozici.¹⁶⁶ Po průjezdu obvodu žst. Kralupy nad Vltavou směrem na Lovosice byly nalezeny 3 mrtvoly. Další 3 mrtvoly byly nalezeny v katastru obce Vepřek. Dne 27. 1. projel vlak žst. Dolní Beřkovice, pokračoval ve směru na Roudnici. Po průjezdu byla podél tratě nalezena mrtvola. Ve 2:50 hod přijel transport do žst. Roudnice nad Labem. Odjezd nastal v 3:05 hod. Při projíždění vlaku se pokusil jeden z vězňů o útěk. Na boční straně vagonu byl příslušníkem ostrahy zastřelen. Mrtvý byl vrácen zpět do vagonu. Transport přijel do žst. Hrobce v 3:16 hod. Zde byl nalezen v kolejišti jeden zraněný vězeň. Z příkazu velitele transportu SS Oberscharführera Frieda byl československými četníky dopraven do policejní věznice v Terezíně. Z téhož transportu vyskočila v prostoru žst. vězeňkyně maďarské

---

¹⁶³Tamtéž, sign. 325-46-2. Stanice Benešov, přednosta stanice František Kohout rok 1945.

¹⁶⁴Tamtéž. Spis stanice Benešov, přednosta stanice František Kohout rok 1945. Stejná informace je uvedena i výše v poznámkovém aparátu, Spis KS – SNB. Správa Státní bezpečnosti Plzeň ze dne 15.1.1973. Cíl získání bližších informací o ošetřených.

¹⁶⁵Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 5.

¹⁶⁶Tamtéž, sign.325-46-2. Stanice Benešov, přednosta stanice František Kohout rok 1945.

národnosti. Její další osud není podle archivních poznatků znám. Nejspíše přečkala válku u místních obyvatel. Do žst. Bohušovic dorazil vlak ve 3:16 hod. Odjel ve směru na Lovosice v 6:26 hod. Během přerušení jízdy ve stanici bylo ubito a zastřeleno 8 osob, z toho 1 žena. Mrtvá těla byla hozena do posledního vagonu. Po odjezdu byly nalezeny 2 mrtvoly a 3 živí vězni. Ti byli poté dopraveni do Malé pevnosti Terezín. V Lovosicích se transport zdržel z dopravních důvodů okolo 5 hodin. Poté pokračoval na Děčín. Po odjezdu soupravy bylo v obvodu žst. nalezeno 5 mrtvol. Byly pochovány na místním židovském hřbitově. V témž týdnu byla z Lovosic vyslána zvláštní vlaková souprava s ruskými zajatci. Ti měli za úkol pod dohledem německé železniční policie po trati do Děčína sesbírat mrtvá těla podél trati. Celkem se jednalo o 46 těl pocházejících z uvedeného transportu. V úseku podél trati Malé Žernoseky až po Ústí nad Labem bylo nalezeno 20 mrtvých těl. Těla byla odvezena ve směru Podmokly, kde byla pohřbena. Koncem ledna projel vlak žst. Dolní Žleb a pokračoval do Německa. Po průjezdu bylo nalezeno 31 mrtvých. Podle ohledání obvodním lékařem došlo k úmrtí střelnou ránou do zátylku hlavy.¹⁶⁷

Průjezd vlakového transportu¹⁶⁸ číslo 97186 dne 24. 1. nastal kolem 24 hod. Směřoval přes žst. Velká Chuchle na Plzeň. V obvodu žst. Velká Chuchle byli 2 vězni ostrahou zastřeleni. Jejich mrtvoly byly dne 26. 1. dopraveny na kremaci do věznice Pankrác. 2 vězňům se podařilo z vlaku uprchnout. Pobyť na svobodě netrval dlouho. Byli zatčeni četníky a dopraveni do věznice v Benešově.¹⁶⁹ Mezi Velkou Chuchlí a obcí Radotín zůstal vlak pro nedostatek páry stát na trati. V důsledku toho se podařilo více vězňům utéct. Okamžitě bylo se sousedními stanicemi zahájeno po uprchlících pátrání.¹⁷⁰ Kolem 1 hod ranní transport jel přes žst. Řevnice. Zde se podařilo uprchnout bratrům Markusovým. Oba válku přečkali v bezpečí. Tento osvětimský transport podle přeživšího Tomáše Markuse měl namířeno do KT Buchenwald. V důsledku výměny lokomotivy se transport zdržel v žst. Zdice. Zastřeleni byli 4 vězni. Těla byla opět vhozena na posledního vagonu. Zdržení využili 3 vězni k útěku. Byli dopadeni a odvedeni na gestapo do Kladna. Na železničním vršku poblíže žst. Holoubkov ve směru na Plzeň byl nalezen 1 zraněný vězeň. Po ošetření lékařem byl dopraven do nemocnice v Plzni. Jeho další osud není znám. Poté vlak dorazil na plzeňské nádraží. V žst. Plzeň měl evakuační transport několikahodinové zpoždění, při kterém přišlo o život 63 vězňů. Většina jich zemřela

---

¹⁶⁷Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 7.

¹⁶⁸Autorka popisuje první z osvětimských transportů, který směřoval na Plzeň.

¹⁶⁹ABS, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 8.

¹⁷⁰Tamtéž, sign. 325-46-2. Hlášení četnické stanice Velká Chuchle, okres Praha – venkov-jih, ve věci zastřelení 2 trestanců.

útrapami.¹⁷¹ Přes veškerou snahu se nepodařilo zjistit podrobnější informace o tomto transportu.

Osvětimské transporty byly součástí plánů na likvidaci zbývajících vězňů z tohoto tábora. Dokazuje to skutečnost, že během transportů se žádný z velitelů nesnažil pro vězně zajistit odpovídající stravu. I když ze strany československých občanů proběhlo úsilí o poskytnutí potravinové pomoci vězňům, jen malá část potravin se k dotyčným opravdu dostala. Nezdařilo se získat žádný hmatatelný důkaz, z něhož by vyplynulo, kdo se během transportů podílel na vraždách vězňů. Z některých výpovědí svědků i z archivních materiálů bylo zjištěno minimum jmen členů ostrahy SS nebo velitelů dotyčných transportů. U většiny se jména nepodařila ztotožnit. Jen náhoda umožnila, aby vězni uprchli z transportů smrti a přečkali válku v bezpečí. Z tohoto množství informací, které jsou zaznamenány v textu jsou nejlépe zachyceny skutečnosti ze žst. Benešov u Prahy.

Osvětimské transporty měly mezi evakuačními transporty zvláštní postavení. Byly časově první. Trasy vedly přes Protektorát Čechy a Morava, přes centrální oblasti Čech a Moravy, které byly hustě osídleny českých obyvatelstvem. Když místní viděli, jak se dozorci SS chovají k nebohým vězňům, vzplál v těchto místech protinacistický odpoj. Vrchní vedení se obávalo vzpour, proto jezdily transporty také přes území Sudet. Německé obyvatelstvo žádnou pomoc, až na malé výjimky, neposkytovalo. Množily se ale projevy sympatií k utrpení.

2.1.1 Evakuace pobočných táborů KT Osvětim

Ve dnech 17. až 19. 1 bylo evakuováno 29 osvětimských poboček.¹⁷² Počáteční stav vězňů a vězeňkyň v pobočných táborech největšího pracovního tábora Monowitz činil 35 118 osob, z toho 2 095 žen a 33 023 mužů.¹⁷³ *„Dne 18.1.1945 jsem nastoupil na další a nejstrašnější transport – transport smrti. Byli jsme hnáni po silnicích polských přes město Osvětim do Nikolaje a potom po strašné noci v jedné oplocené cihelně za strašného mrazu jsme se vlekli po zasněžených silnicích až do Hlivic. Po denním pobytu a jedné noci pod širým nebem jsme museli uklidit nejdříve mrtvé spoluvězně, abychom vůbec mohli nastoupiti po stovkách, a potom jsme museli proběhnout dvojstupem esesáků, kteří určovali, kdo půjde dále a kdo nikoliv. V hlivickém táboře zůstaly tehdy stovky spoluvězňů zmrzlých a stovky jich byly před našimi zraky postříleny. My šťastnější, hladoví a na kost promrzlí, jsme museli po stovkách nastupovati přes protržené elektrické napětí hlivického tábora na tovární násyp do otevřených železničních*

---

¹⁷¹Tamtéž, sign. 325-46-5. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti. Transport smrti z Osvětimi leden 1945. Svazek dokumentace číslo 8.

¹⁷²Tamtéž. Spis transport smrti z Osvětimi leden 1945.

¹⁷³Golleschau 1 008, Jawischowitz 1 988, Gleiwitz I. 1 336, Gleiwitz II. 740, Gleiwitz II. 609, Gleiwitz IV. 444, Trzebinia 641, Althammer 486, Tschechowitz – Dziedzitz 561, Hindenburg 70, Sosnowitz 863, Neu – Dachs 3 664, Blechhammer 3 958 ... Viz: CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 1086-1087.

*vagonů na uhlí. Byli jsme tehdy převáženi přes Rybník, Bohumín, Ostravu, Svinov, Hranice, Lipník, Přerov, Břeclav, Videň, Haale an der Saale bez jakéhokoliv jídla po dobu 11 dnů za velmi silných mrazů do KT Nordhausen – Sangerhausen Dora, kde nás odvlékli položivé dne 29. 1. 1945.*¹⁷⁴

Z pobočného tábora Sosnowitz byli evakuováni vězni kolem 4. hod ranní. Vydali se pěšky směrem na Gliwice, poté směrem na Ratibořice a do Opavy. Zde byli naloženi na nákladní vozy a odvezeni do KT Mauthausen. Evakuace trvala 16 dní, z toho 12 dní byl pěší pochod. Vězni táhli ostraze SS vozy se zavazadly. Ostraha vraždila slabé a neschopné během pochodu. Během evakuace dostal každý vězeň 3 brambory a 2 kousky sýra. Z celkového počtu 863 vězňů dorazilo do KT Mauthausenu jen 626 vězňů. Z pobočného tábora Neu – Dachs bylo odvezeno 3 200 vězňů, kteří byli schopni pochodu. Evakuační trasa vedla přes Chorzów, Gliwice do pobočného tábora Blechhammer. Odtud vyšli dne 21. 1. do KT Gross Rosen. Po 4 dnech dorazili strážníci i s vězni z Blechhammeru do Gross Rosenu. Zde byli přepraveni evakuačním transportem do jiného tábora, tentokrát do KT Buchenwald.¹⁷⁵

Přibližně 800 vězňů bylo odvedeno z pobočného tábora Janinagrube pěším pochodem do KT Gross Rosen. Cesta trvala 18 dní. Do KT dorazilo jen 200 osob ve velmi zbídačeném stavu.¹⁷⁶ Dne 18. 1. byli vězni z pobočného tábora Trzebinia evakuováni a následně byli odvedeni do KT Osvětim. Ve jmenovaném táboře byli ponecháni ti, kteří dalšího pochodu nebyli schopní. Poté odešli směrem na Rybník. Zde byli naloženi do otevřených nákladních vagonů a po 4 dnech vyrazili na svou další cestu. Dorazili do KT Gross Rosen. Tábor byl již přeplněn kvůli evakuačním transportům, proto byli vězni posláni do KT Sachsenhausen. Po 2 týdnech byli posláni do KT Bergen Belsen. Během pochodu uprchli 3 vězni. Ti, co nebyli schopni dalšího pochodu byli odvedeni na vedlejší kolej Rafinerie v Trzebinii. Byli natěsnáni do 4 vagonů, u kterých bylo namontováno provizorní zastřešení, a poté byli odvezeni neznámým směrem.¹⁷⁷

Před evakuačním pochodem v pobočném táboře Gleiwitz I. byli vězni podrobeni selekci. SS vybrali několik desítek kulhajících, nemocných a vyčerpaných vězňů. Odvedli je za baráky a tam je postříleli. Zbývajícím bylo sděleno, že po cestě budou střílet každého vězně, který neudrží krok s ostatními. Ostraha na cestu vězňům dala bochníček chleba. Během

---

¹⁷⁴ABS, sign. 325-46-3. Protokol sepsaný u okresního soudu v Opavě dne 22.8.1968. Výslech svědka Rudolfa Rybky. Poznámka autorky: Postava RR je velmi zajímavá. Detailně podal vyšetřovatelům popis další evakuační trasy, která ho čekala v měsíci dubnu.

¹⁷⁵CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s 1087.

¹⁷⁶Tamtéž, s. 1090.

¹⁷⁷Tamtéž, s. 1091.

pochodu vězni táhli vožíky se zbraněmi a zavazadly dozorců. Dvě noci strávili namačkáni jeden na druhého ve stodolách, na něž cestou narazili. Poté dorazili do jiného pobočného tábora, Blechhammer. Zde již probíhala evakuace. Části vězňů se podařilo zůstat v táboře Blechhammer, čímž se vyhnuli další evakuaci. Je známo, že se několika vězňům podařilo utéct za frontovou linii. Dne 21. 1. byli odvedeni do KT Gross Rosen, kam dorazili na začátku února. Po pár dnech se opět museli vydat na další pochod. Jejich cesty vedli do KT Buchenwald, do KT Nordhausen a KT Sachsenhausen. Po evakuaci všech vězňů se stal pobočný tábor Gleiwitz I, podobně jako další tábory Gleiwitz II, III, a IV, přechodným táborem pro tisíce osvětimských vězňů z jiných pobočných táborů.¹⁷⁸ Úlohu přechodné koncentrace plnila i pobočka Blechhammer a žst. ve Wodzisłavi.¹⁷⁹

Dne 18. 1. ve večerních hodinách byli shromážděni všichni vězni z pobočného tábora Monowitz. Byli seřazeni do zástupů po 1 tisíci osobách. Jejich cesta vedla přes Mikołów, Śląskie, Przyszwice, také do Gliwic.¹⁸⁰

V důsledku intervence ředitele Gasrusswerk Schenka bylo vězeňkyním z pobočného tábora Gleiwitz II vydáno na cestu dostatečné oblečení. Muži i ženy dostali na cestu jednu deku a jeden bochníček chleba. Pěší zástupy vězňů doprovázela silná eskorta SS. Byla vedená SS – Hauptscharführerem Bernardem Rackersem. Po 20 km pochodu byli vězni zahrnani do stodoly na nocleh. Druhý den ráno byli zastřeleni 3 vězni neschopní další cesty. Kvůli rychlému postupu Rudé armády se uvedený transport uchýlil do Gliwic. Noc strávili na předměstí města. Dalšího dne byli odvezeni z gliwického nádraží. Vlakový transport jel přes protektorát a směřoval do KT Oranienburg. Zhruba po 10 dnech dorazil na určené místo. Muži z transportu byli poslání do KT Sachsenhausen a ženy do KT Ravensbrück. Vězeňkyni Anně Markowieckové se podařilo z transportu uprchnout. Vylezla na hranu vagonu a vyskočila z něj. Střílející ostraze se jí nepodařilo zasáhnout.¹⁸¹

Vězni z pobočného tábora Bismarckhüte takové štěstí neměli. Evakuace pro ně znamenala utrpení. Někteří byli odvedeni na pochod naboso. Dne 20. 1. dorazili do Gliwic. Zde čekali s ostatními vězni na další evakuaci. Vězeňská komanda z pobočného tábora Günthergrube odešla do práce a večer ve 22 hod je čekala evakuace. Nemocné vězně pravděpodobně odvezl auty do sousedního tábora Fürstengrube. Přibližně 560 vězňů vyšlo z tábora. Hlídala je ostraha 40 členů SS. Transport byl veden bočními cestami na obec

---

¹⁷⁸Tamtéž, s. 1092.

¹⁷⁹ABS, sign. 325-46-2. Spis Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 18.12.1974.

¹⁸⁰CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 1091.

¹⁸¹Tamtéž, s. 1093.

Kosztowy. Při pochodu se transport spojil s jiným evakuačním transportem, z KT Monowitz. V Gliwicích byli umístěni v táboře, kde přečkali 2 dny. Poté byli naloženi do otevřených vagonů. Transport velmi často zastavoval. V žst. Rzedovka vlak zastavil. Ostraha vedená Kurpaníkem vydala rozkaz, aby z vagonů byla vyhozena všechna mrtvá těla. Když se tak stalo, zbývající vězni museli opustit vagony a vydali se k lesu. Několika vězňům se podařilo uprchnout. V lese bylo následně zastřeleno 331 osob. Osud zbývajících není znám.¹⁸²

Pobočný tábor Gleiwitz III. byl evakuován směrem na západ. Když dorazili vězni k levému břehu řeky Odry, byli otočeni a museli jít ve směru do Blechhammeru. Odsud byla jedna část vězňů evakuována do KT Gross Rosenu. Během evakuace se podařilo 20 vězňům uprchnout. Vrátili se zpět do Gliwic. Místní obyvatelé jim pomohli. Ukryli je.¹⁸³ Vězni z pobočného tábora Neustadt byli evakuováni pěším pochodem do KT Gross Rosen. Zde byli následně odvezeni do KT Bergen Belsen.¹⁸⁴

Dne 20. 1. byla dokončena evakuace pobočného tábora Golleschau. Poslední skupina osob, ve které bylo i 96 nemocných byla poslána do pobočného tábora do Freudethalu, do Bruntálu¹⁸⁵ v Protektorátu. V přepravním listu uvedeného transportu jsou vypsána data, která potvrzují příjezd vlaku následujícími stanicemi. Do žst. Těšín dorazil transport dne 21. 1. Přes žst. Bohumín projel 22. 1. Do Bruntálu dorazil dne 25. 1. Zde transport nechtěli přijmout. Poté pokračoval ve směru na Svitavy, kam dne 29. 1. dorazil. Přednosta stanice ve Svitavách informoval ředitele továrny na výrobu munice Oskara Schindlera, že se ve stanici nachází židovský transport. Ten přikázal, aby byl vagon poslán do Brněnce. V Brněnci, německy Brünnen – Brünnlitz, se nacházel pobočný tábor spadající pod KT Gross Rosen. Zámky a panty od vagonů byly tak zamrzlé, že k jejich otevření bylo potřeba použít autogen. Většina vězňů během jízdy umrzla. Našli je v různých polohách, v sedě, v kleče i stojící. Zbývající nebyli schopni sami bez pomoci vyjít z vagonů.¹⁸⁶ *„Proces zabíjení prožíval poslední urputné dny a na ně už neměl čas. Zapomínali je na odstavných kolejích a pak je připojovali k jiným lokomotivám, táhli dalších 80 km a znovu odpojovali. Odkláněli je k branám táborů, jejichž velitelé je odmítali přijmout s tím, že vězňové už nemají průmyslovou hodnotu a že pro ně stejně nemají místo v barácích ani přiděly potravin. V každém vagoně ležela uprostřed pyramida zmrzlých těl se strašlivě zkrivenými údy. Asi stovka lidí, kteří byli naživu, strašně zapáchala.*

---

¹⁸²Tamtéž, s. 1093.

¹⁸³Tamtéž, s. 1096.

¹⁸⁴Tamtéž, s. 1098.

¹⁸⁵Zde se nacházela továrna Machold, kde byly internovány především Židovky. Viz: NA, fond Okupační vězeňské spisy, sign. Pochody smrti, karton 166/177. Okresní národní výbor Bruntál ve věci koncentračního tábora v Bruntále. s. 164.

¹⁸⁶CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 1106.

Byly z nich kostry zčernané mrazem. Jak se ukázalo ani jeden nevážil víc než 34 kg. Znetvořené mrtvoly, které byly vyloženy z vagonů, se vůbec nepodobaly lidem. Když se člověk na ně podíval zděsil se, jak ošidná je jeho vlastní existence.“¹⁸⁷ Zemřeli byli pochováni na hřbitově v Bělé nad Svitavou. Celkový počet mrtvých nelze přesněji určit. Předpoklad je 19 mrtvých mužů.¹⁸⁸

Přeživší Valerie Straussová vzpomíná na evakuaci pracovního tábora Schlesiersee. „Dne 22.1. ráno jsme slyšely, že Rusové jsou 20 km od našeho tábora a že nemocné zůstanou v táboře, zatímco zdravé budou evakuovány. Těšily jsme se, že budeme brzy osvobozeny, avšak večer přišel velitel tábora Jeschki a nařídil okamžitou evakuaci, těžce nemocných situace byla zoufalá, neb jsme byly nahé a venku byl velký mráz a sníh. V poslední chvíli jsem obdržela od ošetřovatelky letní šatečky, které jsme si oblékla na nahé tělo, na nohou měla jsem kusy starých záclon a podařilo se mi mně uchvátit 2 erární přikrývky. Tak jsme dne 22.1. asi v 9 hod večer vyšly z tábora. Dne 23.1. asi ve 4 hod odpoledne došly jsme k lesíku, asi 4 km před osadou Ostweide ve Slezsku, blízko polských hranic. Shora jmenovaný velitel nařídil, aby ženy, které nemohou jít dále pěšky, zůstaly v lesíku sedět v příkopu a slíbil, že pro ně přijede vůz. Byla jsem šťastná, že si mohu odpočinout a věřila jsem, že pro nás přijede vůz. Ostatní ženy se stále strachovaly, že nás zabijí, ale já je utěšovala. Pozorovala jsem, že 4 Schupo, kteří s námi zůstali u lesíka, kopou nedaleko silnice velikou jámu. Jakmile se setmělo, přiběhli dotyční a chytily asi 6 žen z naší skupiny a hnali je s voláním arbeiten, arbeiten k jámě. Potom jsme slyšely 6 výstřelů a hrobové ticho. Nyní jsem věděla, že vůz nikdy nepřijede. Schupo přiběhli pro druhou skupinu a pak pro třetí, ve které jsem byla i já. Když jsme přišly leželo v jámě asi 13 mrtvol. Mně a ještě dalším 2 ženám nařídili, abychom se obrátily zády k jámě. Stála jsem uprostřed. Byl nádherný večer, měsíc svítíl a v té chvíli jsem poznala, jak je život krásný, ačkoliv jsme si všechny přály, aby nás smrt vysvobodila. Slyšela jsem pak 3 výstřely, potom 4, po kterém se moje sousedka vpravo skácela, potom 5, při které jsem pocítila prudkou bolest vpravo na šíji. Skácela jsem se, neztratila jsem vědomí. Bylo mi divné, že nejsem mrtvá. Schupo stříleli v bezprostřední blízkosti. Nyní jsme dostala hrůzu, že mě hodí živou do jámy. Na to jsem uslyšela rozhovor 2 střílejících Schupo. Jeden navrhoval, abychom byly hned vhozeny do jámy. Druhý mínil, že bude lépe, když nás lékařka svlékne a hodí poté nahé tělo do jámy. Ty nemocné na trakařích umlátíme na silnici pažbou, podotkl jeden.“ Paní Straussová využila vzdálenosti střelců a jejich několikaminutové nepřítomnosti a pokusila se utéct. „Nechápu, kde se vzala ve mně taková síla a odlezla jsem přes mrtvoly za jámu, kde jsem se ukryla za strom.“ Ztratila vědomí. Bála se. Ráno se vydala na cestu. Dne 25. 1. přišla do vesničky Wiewo, kde se jí místní polské

¹⁸⁷KENEALLY, Thomas. *Schindlerův seznam*. Praha, 2009. s. 341-344. ISBN 978-80-7335-511-1.

¹⁸⁸HELMICHOVÁ, Šárka. *Přežili svou smrt: Pochody smrti*. Praha, 2005. s. 28. Bez ISBN.

obyvatelstvo ujalo. Dali jí šaty, prádlo, jídlo a ubytovali ji. Poté se dostala do polské nemocnice a pracovala ve službách ruské armády v nemocnici kapitána Kornilova.¹⁸⁹

Přesný plán evakuace pobočných táborů se uskutečnil jen částečně. Jen vězni z pobočky Neu Dachs došli shodně s předpokládanou předem stanovenou trasou.¹⁹⁰ Osvětimští vězni byli hnáni po trasách nikoliv náhodných. Cesty vedly vždy přes jižní oblasti Horního a Dolního Slezska, přes severní oblasti Čech. V mnoha případech museli členové SS na poslední chvíli měnit evakuační trasy. O trase rozhodovala především situace na frontě. Nejvíce se nacisté obávali 1.ukrajinského a 1. běloruského frontu. V souvislosti s tím německé úřady nařídily jak evakuaci obyvatel, administrativy z ohrožených oblastí¹⁹¹, tak i evakuaci policejních vězňů.¹⁹²

„Ukvapené události spojené s odtransportováním vězňů nemohly přirozeně zůstat bez účinku. Předvídané trasy pochodu nemohly být zčásti využity, protože silnice byly ucpány, a protože ležely pod nepřátelským působením. Důvod ucpaných silnic spočíval v tom, že z ohrožených oblastí bylo vyvedeno asi 1 500 000 civilních osob z části pěšky. Nepřehlédnutelné kolony vozů se pohybovaly po celý den po malých výpadových silnicích, vedoucích na západ a jihozápad. Na silnicích byl i Wehrmacht a útvary policie. Konečně byli po těchto silnicích odváděni vězni z KT v Osvětimi – údajně 50 tisíc mužů a žen, angličtí a ruští váleční zajatci po tisících a mnoho tisících. Bylo mi oznámeno, že z jednoho útvaru válečných zajatců o 3 tisících se na místo určení dostalo jen 1 tisíc. Bezpečnostní situace se ve dnech okolo 20. až 23. ledna podstatně zhoršila, a sice podle sdělení šéfa SIPO do značné části tím, že 8–9 tisíc vězňů z KT nemohlo být odtransportováno, nýbrž muselo být bez jakékoli dozoru ponecháno vzadu. Spojil jsem se za narůstajícího ohrožení znovu se zástupcem nemocného komisaře říšské obrany a s velitelem zbrojní inspekce v Katovicích, abych se vypomohl povolení k odtransportování zajatců, které není možno propustit. Bylo mi neustále říkáno, že je za potřebí každého muže až do poslední minuty, a sice nyní ještě víc než kdy jindy, a zajatci by proto měli zůstat na svých pracovištích.“¹⁹³

Věznice Beuthen evakuovala vězněné v noci z 22. 1. na 23. 1. Evakuace byla provedena pěším pochodem, který směřoval do Ratiboru. Jednalo se smíšenou kolonu, 150 mužů a 49 žen.

¹⁸⁹ABS, sign. 325-46-2. Svědecká výpověď Valerie Straussovové ze dne 15.1.1946.

¹⁹⁰Viz práce: KONEČNÝ, Zdeněk – MAINUŠ, František. *Zajatecké tábory v Horním Slezsku*. Katovice, 1969.s. 117. Úryvek z jmenované práce se nachází ve fondu ABS, sign. 325-46-2. Správa vyšetřování ze dne 18.12.1972.

¹⁹¹Viz výše útěk generálního guvernéra Hans Frank dne 17.1.1945

¹⁹²Jednotlivě poté proběhlo odtransportování následovně: Ve věznici Oppeln proběhla evakuace dne 21.1. v 1:30hod. Během evakuace káznice Gross Strehlitz napadlo kolonu spojenecké letectvo...Viz: ABS, sign. 325-46-1. Opis zprávy generálního prokurátora v Katovicích ze dne 1.2.1945, spis směřoval k říšskému ministrovi do Berlína ve věci odtransportování vězňů.

¹⁹³Tamtéž, sign. 325-46-1. Opis spisu generálního prokurátora v Katovicích ze dne 1.2.1945 říšskému ministrovi justice v Berlíně ve věci odtransportování vězňů.

Útvar šel pěšky směrem na Gliwice. V Gliwicích došlo k potížím, které způsobila silná nepřátelská palba na jednom z mostů. I ostatní části města byly pod silnou palbou. Útvar se během cesty ocitl také pod palbou, přesto se dokázal dostat až do Rybníka. Pokračovali v pochodu na Ratibor. Celkem 49 žen muselo zůstat v Rybníku, protože nebyly schopny pokračovat v pochodu při silném mrazu a vysokém sněhu. Bylo zamýšleno, že pro ženy přijede nákladní auto a přiveze je do Ratiboru. To nebylo možné. Silnice byla v důsledku nepřátelského působení již zavřená.¹⁹⁴

Káznici Ratibor opustily dva útvary. První evakuace proběhla dne 25. 1. Transportu velel příslušník správního úřadu Eicke. Tento útvar měl 273 osob. Při cestě se mu nevyhnuly značné potíže. Mimořádně vysoký sníh na cestách, chlad a ucpání cest kolonami civilních osob, Wehrmachtu a válečných zajatců. Velitel transportu se rozhodl kvůli ohrožení Ratiboru sovětskou armádou vzít s sebou i ženy a děti zbývajících doprovodného personálu. Útvar směřoval přes Glatz. Pohyboval se přes Gross, Piterwitz, Katscher, Krug, Rennersfeld bei Ziegenhals, Jauerning, Glatz. Zmatku během pochodu využili 56 mužů a 1 žena. Jejich následné pronásledování bylo neúspěšné. V noci uprchlo dalších 5 žen. Do města Glatz přišel útvar dne 5. 2. v počtu 155 osob. Podle archivních poznatků v průběhu evakuace velitel propustil některé vězně. Druhý útvar pod vedením inspektora správy Poppeho pochodoval z Ratiboru dne 30. 1. Účastnilo se ho 276 osob. První den dosáhla kolona města Leobschütz. Na cestě zůstaly ležet desítky žen. Nebyly schopné pokračovat v pochodu. Ti, co zůstali vzadu za kolonou podle archivních poznatků zmrzli. Do Leobschützu došlo jen 200 osob. Během následující cesty bylo zanecháno v Neustadtu 100 mužů. Byli nasazeni na stavbu tankových zátarasů. Dne 6. 2. došli zbývajících do Glatzu.¹⁹⁵

Také na území protektorátu nastala evakuace v měsíci lednu. Jednalo se o policejní věznici gestapa v brněnských Kounicových kolejích. Transport s vězni směřoval do KT Flossenbürg.¹⁹⁶ Ve jmenované věznici byly internovány osoby všech národností, které byly vyslýchány z politických důvodů gestapem v Brně. Převáženy sem byly i osoby z různých poboček gestapa na Moravě. Po krátkém pobytu zde byly transportovány do táborů mimo protektorát. Trvání věznice bylo od 17. 11. 1940 do 26. 4. 1945. Celková kapacita se pohybovala okolo 1 800 vězňenských osob. Též část vězňů byla evakuována v dubnu.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴Tamtéž. Zpráva generálního prokurátora v Katovicích ze dne 15.2.1945 říšskému ministrovi justice v Berlíně.

¹⁹⁵Tamtéž.

¹⁹⁶NA,SPB, František Nedbálek, s. 3.

¹⁹⁷NA, Praha, fond Okupační vězeňské spisy, sign. Pochody smrti, karton 166/177, Spis Oblastní úřadovna státní bezpečnosti v Brně ve věci věznice gestapa v Brně. s. 161.

2.2 27. leden 1945

Tento den si celý svět připomíná jako den památky obětí holocaustu. Tento den osvobodila Rudá armáda KT Osvětim. Kolem 9 hod ranní se objevil v nemocnici v pobočném táboře Monowitz první sovětský voják. Byl to voják z výzvědné jednotky 100. pěší divize. O půl hodiny později přišel již celý oddíl. Rozdávali nemocným svůj chléb. Oddíl slíbil, že do tábora pošle lékaře. Což se stalo téhož dne. Vojenský lékař začal organizovat pomoc. Z 850 nemocných, kteří zde byli ponecháni během evakuace, jich během dne více než 200 zemřelo.¹⁹⁸ Úkol osvobodit město Osvětim připadla 60. armádě 1. ukrajinského frontu. Velitel armády plukovník Pavel Kuročkin vydal rozkaz, aby obklíčily celkem 3 divize německé formace v Osvětimi. 100. pěší divize 106. sboru byla nejrychlejší a objevila se dopoledne v Monowicích. Ten samý den dosáhla svého cíle i od severovýchodní strany 148. pěší divize 106. sboru a od jihovýchodu 322. divize 28. sboru 60. armády. V poledne vstoupil vojáci do centra města, kde je radostně vítali místní, kteří vycházeli z trosk města. Odpoledne v 15 hod vstoupily do KT Osvětim sovětské výzvědné skupiny. Osvobození vězni je radostně vítali. Poté, co bylo odminováno území kolem celého tábora, vstoupili do bývalé největší továrny na smrt vojáci 60. armády ukrajinského frontu, kteří posledních přeživším přinesli očekávanou svobodu.¹⁹⁹ Dne 28. 1. 1945 padly nedaleké Katowice. Německé jednotky se stačily stáhnout a unikly tak svému zničení.²⁰⁰

2.3 Evakuace KT Stutthof

Stutthof byl dalším koncentračním táborem na území Polska. Byl vybudován u města Gdaňsk. Ani jemu se nevyhnula evakuace. Bylo zde internováno zhruba 6,5 tisíc Židovek. Mezi 20. – 21. 1. 1945 byly ve spěchu uzavřeny pobočné tábory a jejich osazenstvo bylo vyzváno k pochodu. Nikoliv na západ, ale na východ. Stráže SS plánovaly odvést vězeňkyně do malého pobočného tábora v Königsbergu. Odtud měly být po moři přepraveny na západ. Během evakuace ženy hlídalo 20 strážných SS a 150 příslušníků Todtovy organizace. Po dlouhé cestě za nesnesitelných podmínek přišly do Königsbergu. Zde byly zabity některé vězeňkyně. Mrtvá těla byla ponechána v ulicích města. Pochod pokračoval k Palmnickenu. Chůze ve sněhu představovala velkou námahu. Během pochodu do Palmnickenu stačily stráže povraždit více než 2 tisíce Židovek. Zhruba 200 až 300 jich zanechaly na posledním úseku cesty. Trasa byla dlouhá přes 50 km. Dne 27. 1. průvod dorazil na určené místo. Čítal jen 3 tisíce osob. Plán na přesun vězeňkyň na západ se rozplynul. Ostraha nevěděla, jak naložit s takovým počtem

---

¹⁹⁸ CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz*, s. 1113-1115.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 1115.

²⁰⁰ KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 219.

živých. Padlo několik návrhů, jak je sprovodit ze světa. Například generální ředitel königsberských jantarových dolů i vedení východopruské župy navrhli, že vězněné ženy odvedou SS do nepoužité šachty, jejichž vchod následně zavalí. Vyčerpané Židovky ale vzbudily soucit správce dolu. Ten nařídil, aby dostaly najíst a prohlásil, že pokud bude živý, nedopustí, aby jim někdo ublížil. Vedoucí těžby se postavil na stranu správce a odmítl otevřít šachtu, kam měly být Židovky nahnány. Dne 30. 1. byl správce nalezen mrtvý. Podle některých spáchal sebevraždu, protože neunesl výhrůžky SS. Jiní měli o smrti jasno, byl zavražděn. Téhož dne večer starosta města, fanatický člen NSDAP, svolal místní členy Hitlerjugend. Vyzbrojil je, posilnil je alkoholem a poslal je s SS do dolů. Chlapci dostali za úkol hlídat asi 40 až 50 žen a dívek, kterým se předtím nezdařil útek. Po krátké době je začali po dvojicích vyvádět ven a postupně popravovat. Další den se odehrál masakr. Strážní odvedli Židovky na pobřeží. Tam je nahnali do moře, kde je postříleli kulomety. Při hromadné popravě SS neodvedli dostatečnou práci a zlomku vězeňkyň se podařilo přežít a vyhledaly pomoc. U některých místních našly patřičnou záchranu. Jiní je odbyli slovy: „*Nebudu Židovky přeci krmit.*“ Přežilo jen 200 žen.²⁰¹

---

²⁰¹ Tamtéž, s. 234-235.

3 KAPITOLA ÚNOROVÁ EVAKUACE KT GROSS ROSEN

Přibližně deset tisíc vězňů z KT Osvětimi se evakovalo v lednu do KT Gross Rosen. Někteří z nich se zdrželi jen pár dní, než byli opět transportováni. Po úmorných cestách se dostali do dalších již přeplněných táborů, jako byl KT Bergen Belsen, KT Buchenwald nebo KT Flossenbürg.

Koncem ledna bylo sděleno vedení tábora, aby se připravovalo k evakuaci. Evakuace probíhala v několika etapách. Některé pobočné tábory Gross Rosenu se evakovaly již v lednu. Vše záleželo na tom, jak se pohybovala nepřátelská fronta. Samotná evakuace kmenového tábora Gross Rosen proběhla v chaotickém spěchu až začátkem měsíce února. S předstihem se evakoval dozorčí personál. Pracovní komando Eule u Ludwikowa se evakovalo do Ebensee, pobočného tábora KT Mauthausen.²⁰² Ženy z pobočného tábora Gebhardsorf byly hnány pěšky přes Jizerské hory do Chrastavy v československém pohraničí. Filiálka tábora Huchweiler směřovala do KT Bergen Belsen, kam dorazily ženské vězeňkyně dne 12. 2.²⁰³

Dne 4. 2. sovětské jednotky zahájily útok na předmostí v blízkosti Břehu a Oławy. Byla zahájena dolnoslezská operace. Fronta se rychle blížila ke kmenovému koncentračnímu táboru. První evakuační transport z Gross Rosenu se uskutečnil již 25. 1. 1945 a směřoval do KT Dachau. Z 1 391 vězňů přežilo cestu jen 285. V únoru se uskutečnily i další transporty. Dne 7.-11. 2. směřovaly do KT Flossenbürg, do KT Mauthausenu, do KT Mittelbau – Dora. Někdy jejich cesta trvala přes týden a vyžádala si mnoho životů. Do Mauthausenu přijel transport živých koster. Někteří byli posláni do pobočných táborů na území Sudetské župy. I v Gross Rosenu fungovalo speciální komando k zahlazování stop po nacistických zločinech. Dne 2. 2. byly vyklizeny pobočné tábory: Christianstadt v Krzystkowicích do KT Bergen Belsen, Bunzlau I. do KT Dora. Vězni z pobočného tábora Bolkenhain šli pěšky do Liberce, odtud byli v otevřených vozech transportováni do KT Buchenwald. Pobočka v Sovích horách byla evakuována dne 16. 2. Během 4 dnů došli pěšky do Trutnova, kde byli naloženi do vlaku směr KT Flossenbürg.²⁰⁴ Jeden z transportů ze dne 7. 2. dojel do města Plauen, kde byl rozdělen na 2 skupiny. Jedna z nich směřovala do KT Dora. Druhá skupina pokračovala do Litoměřic. Na litoměřickém nádraží bylo vytvořeno z řad vězňů speciální komando, které vyhazovalo z vagonů mrtvé vězně. Živé a zesláblé zabili SS ranou z pistole. Spoluvězni museli sesbírat celkem 300 mrtvol.²⁰⁵ Na území protektorátu se nacházelo 16 poboček KT Gross Rosenu,

---

²⁰²GROBELNÝ, Andělín. *KT Gross Rosen a občané ČSR v letech 1941–1945 (2. část)*in: Terezínské listy, Terezín, 1991. s. 40. ISBN 80-7047-044-5.

²⁰³Tamtéž, s. 41.

²⁰⁴Tamtéž, s. 42–44.

²⁰⁵Tamtéž, s. 47.

z toho 14 z nich obývaly ženské vězeňkyně. Mezi pobočky tábora patřily tábor v Chrastavě, v Brněnci, v Králíkách, v Červené Vodě...²⁰⁶ „V Gross Rosenu jsem byl až do ledna 1945, do likvidace koncentračního tábora. V uvedené době byl tábor likvidován před blížící se frontou a my vězňové byli jsme transportováni asi po dobu 1 týdne po železnici do koncentračního tábora v Litoměřicích. Z Gross Rosenu vyjelo asi 4 tisíce osob. Cestou zahynulo z tohoto počtu nejméně 500 hladem a vysílením.“²⁰⁷

Paní Macourková vypráví o evakuaci pobočného tábora Christianstadt do KT Bergen Belsen: „Dorazily jsme tam těsně před osvobozením. My jsme tam byly asi deset dní. Napřed pro nás neměli postele ani palandy a potom asi po deseti dnech nás nastěhovali do nějakých kasáren, zřejmě po německých vojácích, kteří odešli. Pak tam bylo takové bezvládí. Do té doby nám přinesli něco teplého, třeba polévku nebo ráno černou kávu. Pak, když Němci odešli ze strachu před příchodem americké armády, úplně se vytratili, zavládlo bezvládí, každý si dělal, co chtěl, pokud na to měl ještě sílu. Pořád mám v paměti, jak mrtvoly ležely vedle živých, rozkládaly se tam fekálie, příšerný puch, a v tom lezly vši. To jsou ty šatové vši, které přenášejí tuhle infekci. To jsou snad nejhorsí vzpomínky, které mám. Za celý život jsem nezažila nic tak ošklivého, jako bylo těch pár dnů v Bergen-Belsenu.“²⁰⁸

Přesný počet vězňů, kteří se evakovali z KT Gross Rosen do jiných koncentračních táborů je dodnes nejasný. Přibližně se podle literatury jedná o 44 tis vězňů.²⁰⁹ Podle odhadu během lednových a únorových evakuací zahynula nejméně třetina osob. Každým dnem se zhoršovaly podmínky v táborech, kam kolony směřovaly. Ve většině případech byly tábory, které byly situovány dále od fronty v bezpečí od nepřátelských vojsk, přeplněné. Mizérie nadále pokračovala. Následující měsíc se Spojenci drali jak z východního, tak západního směru do Německa a chystali se zasadit nepříteli konečný úder. Wehrmacht nedokázal zastavit Rudou armádu, která dále pokračovala do nitra Německa.²¹⁰ Do posledních týdnů režimu se nacisté nehodlali vzdát. Měsíc duben přinesl další evakuace, pochody smrti. Byly ještě strašnější a chaotičtější než ty, které jsem výše popisovala.

---

²⁰⁶Tamtéž, s. 48.

²⁰⁷ABS, sign. 325-23-1. Výpověď svědka Josefa Vymětalíka ze dne 16.8.1966.

²⁰⁸Rozhovor s Evou Macourkovou. In: Paměť národa [online]. 15.12.2015 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/macourkova-rozena-sachselova-eva-1931>

²⁰⁹KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 290.

²¹⁰Tamtéž, s. 47.

4 DUBNOVÉ TRANSPORTY

Dubnové transporty již postrádaly logiku. H. Himmler stále věřil, že dojde k dohodě mezi ním a Spojenci, a přesto nebyl proti, aby při evakuacích umíralo velké množství vězňů. Na sklonku války nastal chaos. Nadřízení jednotlivých táborů nevěděli, co si počít s tak velkým počtem vězňů. Některé KT byly v důsledku předchozích evakuačních transportů na hraně svých kapacit. Značné improvizované chování od ostrahy SS je již v dubnu velmi patrné. Těsně před koncem války byly likvidovány tábory a jejich pobočky, které se nacházely na německém území, mimo jiné Buchenwald, Flossenbürg nebo Ravensbrück. Do posledních dnů třetí říše, i v měsíci květnu, probíhaly evakuace.

4.1 Evakuace KT Buchenwald

„Dne 8. dubna nástup a pět tisíc vězňů vybrali a na vagony do Weimaru. Po stovce vězňů nás naložili do jednoho odkrytého nákladního vagonu. Na dně ještě pořád bylo uhlí nebo hlína. Jeli jsme z Buchenwaldu do Weimaru. Evakovali nás před postupující západní armádou do koncentračního tábora Flossenbürg. Tam jsme byli asi čtrnáct dní a zase rozkaz a evakuace do Dachau. To jsme jeli asi půl dne a dál už to nešlo, protože koleje byly vybombardované. Tak vylézt a pěšky – transport smrti do Dachau. Už z těch vagonů hromada vězňů popadala, tak... Pak nás už vedl jeden esesák a jedna esesačka. Vedli nás po vesnicích a v jedné vesnici byla taková křižovatka, transport zahnul a dozorce byl kus před námi. My jsme hopli do baráku, že máme hlad, tak nám tam dali každému kousek chleba. Vyběhli jsme ven a dozorce tam nebyl, tak jsem skočil za zeď. Chtěl jsem utéct do jednoho statku, jenomže tam byly zavřené vrata, tak jsem se musel honem zařadit a pochodovali jsme k lesu. Nejhorší to bylo na těch transportech. Když jsme šli do Flossenbürgu, tak jak někdo zůstal vzadu, už nemohl, tak ho střelili do hlavy. Kop do něj, do příkopu. Za námi šla parta nějakých vězňů a ti pak ty mrtvolky zakopávali po příkopech. My jsme šli pozadu a s námi šel jeden Ostravák a už nemohl. My jsme mu říkali: ‚Pojď, musíš ještě jít.‘ Zůstal za námi asi pět kroků, tak ho zastřelili. My jsme se ze všech sil snažili dostat honem dopředu než se motat na konci. Říkám, z pěti tisíc nás do Flossenbürgu došlo dva tisíce sedm set.“²¹¹

Dne 8. 4. 1945 nastala evakuace KT Buchenwald. Evakuace proběhla v několika vlnách. Uvedeného dne byli vězni odvedeni na nádraží do Výmaru, kde museli nastoupit do nákladních železničních vagonů. V nočních hodinách odjeli z Výmaru směrem na Jenu. Po ujetí asi 8 km

---

²¹¹Rozhovor s Jaroslavem Vomočilem. In: Paměť národa[online]. 13.8.2015 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/vomocil-jaroslav-1927>

byla lokomotiva zasažena americkými letadly. Po úspěšném náletu museli vězni pochodovat na místo určení pěšky. Poté směřoval transport do Eisenachu, kde se rozdvajil. Jedna část pokračovala v chůzi směrem na Geru a dále do Plauen. V Plauen museli přijít na místní nádraží. Opět byli naloženi do vagonů a odjeli do KT Flossenbürg. SS z tábora uprchli, protože se domnívali, že se blíží americká armáda. Když zjistili, že se mýlili, vrátili se zpět do tábora. Z tábora se vězni vydali dne 17. 4. opět na pochod. Pochodovali směrem do Neubergu.²¹² Přeživší Václav Kybic sdělil, že při nastoupení na cestu vězni poznali, že bude následující pochod bude velmi těžký a půjde při něm o život. „*Po stranách silnice byly pohozeny pokrývky, těla mrtvých kamarádů z předchozího transportu, který šel před nimi. Po cestě se střílelo. Mnoho lidí bylo odstřeleno.*“²¹³

Přesný počet evakuovaných vězňů z KT Buchenwald se nepodařilo zjistit. Vězni při evakuaci byli zařazeni do několik transportů. Transporty neměly stejný cíl. Každý se přibližně skládal z 2 500 osob. Část buchenwaldských vězňů byla dovedena na nádraží do Weimaru. Odtud pokračovali po železnici do protektorátu. Některé skupiny vězňů musely pochodovat pěšky, protože byl nedostatek lokomotiv. Část, která nebyla schopna pochodu, byla ponechána v kmenovém táboře. I zde docházelo k vraždění zbývajících vězňů. Podle archivních poznatků bylo zjištěno, že do Čech přijely železnicí nejméně 2 transporty z Buchenwaldu. Několik dalších se na naše území dostalo pěším pochodem. Značné ztráty na životech opět zapříčinila, podobně jako u osvětimských transportů, nulová strava, nedostatečné ošacení, vyčerpání a zima. Ostraha transportů z řad SS v dubnových transportech nepolevovala svou brutalitou a nemilosrdně zabíjela při každé situaci vězně. První evakuační transport dorazil v noci dne 9. 4. 1945 do žst. Chomutov. Zde bylo vyloženo mnoho mrtvých.²¹⁴ Vězni byli ubíjeni strážnými, bez ohledu na civilní obyvatele na místě. V Chomutově byly odváženy hromady mrtvol 2 sedláky na koňských povozech. Do hromadného hrobu se tolik těl nevešlo, proto byla některá těla spálena. Pohřbívání se dělo bez přítomnosti lékaře. Ve dvou případech byli pohřbeni žijící lidé. Těmto výjevům mohla přihlížet německá mládež, sedící na hřbitovní zdi. Jedné ženě se při pohledu na lidské trosky vyronily slzy. Jeden z členů SS se dotyčně zeptal, zda cítí lítost, a jestli ano, hodí ji do jámy k nim.²¹⁵

Poté směřoval transport do žst. Březno u Chomutova. Na místě se zdržel několik dní.

---

²¹²ABS, sign. 325-48-1. Krajská správa Státní bezpečnosti. Protokol o výsledku svědka Jaroslava Potempa ze dne 14.5.1976.

²¹³Tamtéž, sign. 325-47-1. Odpověď na dotazník adresovaný přeživším nebo pamětníkům transportů smrti. Václav Kybic.

²¹⁴Tamtéž. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²¹⁵Tamtéž, sign. 325-20-1. Transporty s pochody smrti na Chomutovsku autor spisu Vladimír Víték, Okresní archiv Chomutov.

Podle poznatků během dubna dorazilo do jmenované žst. několik údajných buchenwaldských transportů. Nezdařilo se zjistit dostatečné informace, ani najít svědky, kteří by informaci potvrdili.²¹⁶ „*Při pozorování vězňů jsem stála za skupinou místních Němců, kteří pozorovali vlak s vězni, bavili se spolu a smáli se. Poznávám, že to byly samé ženy i s kočárkama s dětmi. Slyšela jsem jednu Němku, jak říkala: Představte si, jak by vypadalo, kdyby takový ksindl pustili z koncentráku a přepadali by nás. Druhá Němka na to řekla staršímu vojákovvi, který vězně hlídal, aby je odvezli někam do řeky. Na to řekla Gerta Reimanová: Do řeky? To je škoda pro ně voda. I kámen je škoda pro takový ksindl. Přitom se pohrdavě usmála a podívala se na mě, protože mě nenáviděla z toho důvodu, že mám Čecha za muže.*“²¹⁷ Svědkyně viděla také jak místní Němka na hřbitově se smála nahému mrtvému tělu jednoho vězně. „*Posměchem ukazovala na jeho velké přirození.*“²¹⁸ Poté pokračoval transport přes Kodaň, Mariánské Lázně, Planou směrem do Tachova. Do Tachova přijel dne 13. 4. v dopoledních hodinách. Vězňům bylo nařizováno, aby vystoupili z vlaku a na další cestu se vydali pochodem do KT Flossenbürgu. Těm, co budoucí cestu nedokážou zvládnout, bylo slíbeno, že je do tábora dovezou nákladní auta. Několik desítek vězňů do těchto aut nasedlo s vidinou toho, že je dopraví do tábora. Byli však odvezeni za Tachov do lesa, kde byli příslušníky SS do jednoho zavražděni. Na nádraží v Tachově bylo vyloženo z dotyčného transportu mnoho mrtvých. Ti poté byli s dalšími mrtvými z jiných transportů smrti, které do Tachova dorazily již dříve, odvezeni na místní starý židovský hřbitov. Těla byla polita hořlavinou a zapálena. Přibližný počet mrtvých byl 400 až 600. Při cestě do KT Flossenbürg byli ostrahou zavražděni další vězni. Podél cest byla mrtvá těla zahrabána. V táboře se zdrželi jen několik dní. Společně s flossenbürgskými vězni pochodovali do KT Dachau. Asi v polovině cesty byli osvobozeni Američany. Z původního stavu 2 500 až 3 000 vězňů, který měl uváděný transport při opuštění Buchenwaldu, zemřelo v důsledku násilí spáchaných SS v žst. Březně u Chomutova 286 vězňů. Rovněž v Tachově bylo zavražděno velké množství vězňů.²¹⁹ V tzv. mohyle v Tachově je pochováno 216 obětí.²²⁰ Katastrem okresu Tachov prošlo mnoho pochodů smrti. Pohybovalo se zde i několik kolon s

---

²¹⁶Tamtéž, sign. 325-47-1. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²¹⁷Tamtéž, sign. 325-47-2. Protokol s Magdalenou Borníkovou ze dne 20.9.1945.

²¹⁸Tamtéž.

²¹⁹Tamtéž, sign. 325-47-1. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²²⁰V mohyle jsou pochováni občané různých národností, kteří procházeli okresem Tachov pochodem smrti. Nejdříve byli pochováni podél cest, poté byli dne 18.-21.9.1946 z příkazu ZNU v Praze exhumováni. Viz: Tamtéž, sign. 325-47-2. Spis Okresního národního výboru v Tachově ze dne 25.5.1967 ve věci seznam hrobů. Rakve vězňů jsou uloženy kolem památníků ve dvou řadách nad sebou. Viz: Tamtéž, sign. 325-47-3. Spis Krajské správy sboru národní bezpečnosti Plzeň. Dokumentace exhumace ze dne 18.9. až 21.9.1946, okres Tachov.

válečnými zajatci, sovětskými, francouzskými, belgickými, anglickými. Tyto útvary se v důsledku chaosu a zároveň válečných potíží na konci války pohybovaly po různých místech a ve většině případech bloudily. Tím se stalo, že jeden týž transport přišel na určité místo několikrát.²²¹ Druhý buchenwaldský transport přijel dne 13. 4. 1945 do žst. Stod. Vlak měl 46 vagonů a v nich asi 3 tisíce vězňů. Před příjezdem do stanice stál několik dní na nádraží v Plzni. Pohled na zubožené vězně vyvolal u místních obyvatel velké pohoršení. Místní zásobovali vězně potravinami. Proto se ostraha SS rozhodla transport přesunout na jiné místo, do žst. Nýřany. Zde došlo opět k pomoci od místních. Po několika dnech byl odtažen do žst. Stod. Stod se nacházel na nacisty okupovaném území. Během doby, kdy stál transport v uvedených stanicích zemřelo mnoho vězňů. Někteří byli zastřeleni ostrahou, někteří zemřeli na útrapy spojené s evakuací. Na židovském hřbitově ve Stodu bylo pochováno 239 vězňů. Do celkového počtu patří i ti, co zemřeli v žst. Nýřany. Podle poznatků z archivních materiálů byla zjištěna údajná totožnost velitele uvedeného transportu. Byl jím SS Oberscharführer Meerbach. V průběhu vyšetřování se nezdařilo totožnost opravdu prokázat. Dokázalo se ale zjistit, kdo byl členem ostrahy transportu – bývalý československý občan SS Scharführer Josef Kiefner, který pocházel z Domažlic. V žst. Stod osobně zastřelil, nebo ubil pažbou své pušky několik vězňů. Tyto skutečnosti popisuje ve svých výpovědích mnoho svědků. Při výsleších byla ukázána fotografie dotyčného Kiefnera. Byl svědky poznán. Svědek Josef Pflug viděl, jak zabil jednoho vězně, když se vracel do studny pro vodu. „*Volal los, los, los a poté na něho z pušky vystřelil.*“ Vězeň na následky střelby okamžitě nezemřel. Do kolejiště spadl ještě živý. Kiefner k němu došel a ranami pažbou pušky nešťastníkovi rozdrtil hlavu. Poté ho nechal ležet v kolejišti a odešel. Ze Stodu odjel transport po 5 dnech. A směřoval dne 18. 4. směrem na Domažlice.²²²

„Zajatci vyřezali v krytém voze v podlaze díru a touto při jízdě mezi Blížejovem a Domažlicemi jich 20 uteklo. Při prohlídce vozů v naší stanici byl jejich útěk zjištěn, načež byli alarmováni četníci i němečtí občané Blížejova a zahájili ihned po nich pátrání. Bez námahy je pochytili. Byli pak převezeni do zdejší stanice a byli dáni opět do vozu, ze kterého utekli. Pak SS z brusného dříví vzali války a ztloukli je. Jeden vůz byl překrytý. Byl určen pro umučené. Mrtvoly ležely tam naházeny bez lidské důstojnosti, nahé, skalpované, lidskému obrazu nepodobné a z vody vytékala krev jako na jatkách. Takových vlaků projel zdejší stanici větší počet. Hrůzné scény při podávání jídla. Ženy SS si počínaly při týrání hůř nežli muži.

---

²²¹Tamtéž, sign. 325-47-1. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²²²Tamtéž.

*Zfanatizované ženy klesly na úroveň nejhroznějších stvůr.*²²³ Podle sdělení Josefa Křeňka si vězni otvor prořizli asi 20 malými noži. Po chycení byli dáni do vozu. Byla tam též poslána ostraha. Jednotlivý vězeň musel pomalu projít středem. Každý obdržel 2 velké rány klackem. Tento čin se opakoval celkem 3krát a jeden po druhém byli ubiti k smrti. Mučivé smrti přihlíželi i 3 němečtí železničáři. Smíchem dodávali kuráž ostraze při bití.²²⁴ Pohled na útrapy během transportu byl tak hrozný, že nikomu, kdo přihlíželi, z paměti pohled na ně nevymizí.

Transport pokračoval přes žst. Kdyně na Janovice nad Úhlavou a na Železnou Rudu. Měl odjet do Bavorska. K tomu ale nedošlo v důsledku bombardování železniční tratě letci.²²⁵ V žst. Kdyně si vězni při zastavení transportu stěžovali místním, že nedostali asi 14 dní vůbec nic k jídlu a pití. Obyvatelé Kdyně i sousedních obcí přinášeli vězňům jídlo. Velitel transportu rozkázal, aby potraviny odevzdali do zásobovacího vozu. Slíbil, že budou poté vězňům rozdány. Nestalo se tak. Lepší potraviny si nechali SS pro sebe. Proto místní lidé roznášeli potraviny vězňům sami. Jeden vězeň vytáhl skulinou vozu ruku, která mu byla hned postřelena. Postřelil ho jeden ze surových mladších SS. Velitel transportu omluvil poté toto jednání a prohlásil k zástupci přednosta stanice: „*My musíme být na ně přísní. Vždyť je to divoká zvěř.*“²²⁶ Při roznášení potravin byl jeden zaměstnanec žst. surově kopnut jedním členem ostrahy. Bylo mu vyhrožováno, že ho příště zastřelí.²²⁷ V Janovicích nad Úhlavou podle svědecké výpovědi byla na šterku a pražcích podél trati krev. Kapala při jízdě z vlaku. V tomto obvodě se podařil útek pár vězňům. Mezi stanicemi Zelená Lhota a Špičák shodili vězni strážce z vlaku a uprchli. Využili toho, že transport projížděl tunely. Vlakvedoucí Rádl, který vlak vedl z žst. Kdyně přes Janovice do Železné Rudy, při jízdě plakal.²²⁸ Šetřením u místního obyvatelstva německé národnosti bylo zjištěno, že v obvodě stanice Zelená Lhota projížděly 3 transporty. Všechny transporty přijely ve směru do Nýrska. Dne 21. 4. byl v obci zastřelen hajným Jiřím Linzmeirem neznámý muž. Dle domněnek místních měl náležet k transportovaným vězňům.²²⁹ V Janovicích se k transportu přidalo 5 vozů. Manipulace trvala jen 10 minut. Během toho bylo zabito 12 mužů z transportu. Vlak nebyl přijat sousední žst, proto měl zpoždění 85 minut. Během

---

²²³Tamtéž. Hlášení služebního rozkazu v Domažlicích.

²²⁴Tamtéž. Výpověď skladníka Josefa Křeňka v Domažlicích.

²²⁵Tamtéž. Spis správy vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²²⁶Tamtéž. Stanice Kdyně ze dne 21.11.1945.

²²⁷Tamtéž.

²²⁸Tamtéž. Spis železničního staničního úřadu Janovice nad Úhlavou ze dne 4.11.1945 ve věci transportu smrti na území bývalého protektorátu. K dotyčnému spisu navazuje svědecká výpověď ze dne 1.6.1945.

²²⁹Po válce byl dotyčný za svůj čin zatčen a předán do věznice mimořádného lidového soudu v Klatovech. Odsouzen byl k doživotnímu žaláři. Viz: Tamtéž. Spis Sboru národní bezpečnosti velitelství stanice Zelená Lhota, okres Klatovy ze dne 11.5.1946.

přestávky ve stanici byly podél tratě, kudy transport projížděl, tahány mrtvolky a byly následně vhozeny do předních vozů. Stráž byla velmi hrubá. Nemilosrdně bila vězně. „*Velitel transport přišel hlásiti, že ten ksindl je již uklizen. Poté jsem vlak pod číslem 93206 vypravil do Nýrska.*“²³⁰ Dělník Antonín Toman sděluje k transportu v Janovicích: „*Velkým hlukem byl jsem přilákán k jednomu vozu, kde jsem viděl pootevřenými dveřmi vagonu hnusnou práci jednoho SS mana. Vězni byli stlačeni do jedné poloviny vagonu. SS man šlapající po věznicích, bil silnou holí všechny vězně bez výjimky. Vězňové následkem silných ran se přikrývali přikrývkou. SS man jim přikrývky strhl a bil dále. Výpravčí Brandl chtěl vlak vypravit k další jízdě do Železné Rudy.*“²³¹ Vedoucí transportu prohlásil. „*Odjezd dám já sám, nejprve musím dát odnésti ten ksindl. Pak jsem viděl, jak druzí vězni odnášeli své mrtvé kamarády do jednoho vagonu. Před vjezdem do stanice střelba zesílila a bylo slyšet zoufalé volání o pomoc.*“²³² Vlakvedoucí Karel Rádl sděluje: „*Dne 18.4. byl jsem určen, abych jel pro vlak do Kdyně, na mou otázku, co je to za vlak, mně bylo odpověděno, nějaký převoz. Po příjezdu do Kdyně mi hned výpravčí řekl, že je to hrozné, že už je celý den zničený a že je rád až ten transport bude pryč, aby se na to nemusel dívat. Před odjezdem mi oznámil, abychom před Dobříkovem jeli pomalu, že na mostě jsou připraveni lidé s potravinami, které chtějí házet do uhláků. Při jízdě, která byla pomalá se ve vlaku neustále střílelo a zvláště pak pod mostem před Dobříkovem, kde palba trvala neustále celou jízdou vlaku. Po příjezdu do Janovic nad Úhlavou a po přibrání vozů šel jsem do dopravní kanceláře hlásit, že jsme schopni odjezdu, ale na peroně jsem viděl věci, po kterých jsem se úplně zhroutil. Asi 20 až 25 mrtvých těl leželo ubito a zastřeleno a viděl jsem, jak německý Feldvébl mlátí klackem do člověka, který se svíjel na zemi a jen úpěl. Nechtělo se mi jet. Německý železničář Truxa řekl, že jsou to zločinci. Ubité odnášeli do zádních vagonů. Pak dal ten feldvébl rozkaz, že musíme jet až k tunelu na Špičáku bez zastavení. Když jsem mu říkal, že to není možné, že stroje nemají tolik vody, aby vystačily, odpověděl jen Mein Befehl...Po příjezdu do Hamrů – Hojsova mi nařídil, že před tunelem musíme zůstat stát a čekat na rozkaz. Před tunelem jsem zastavil. Stráže asi 6 lidí prošli tunelem, což trvalo asi půl hodiny. Pak jsme pokračovali v jízdě. Na Špičáku jsme museli čekat, celý tunel bude prohledán. Přihnali se 8 lidí celých krvavých. Podíval jsem se na stranu a viděl jsem mrtvolky a v půli těla uštípnuté mezi dveřmi a krytým vozem, z nohou zůstaly jen pahýly. Dojeli jsme do Železné Rudy. Nevím, co se*

---

²³⁰Tamtéž. Spis svědecká výpověď výpravčího vlaku v žst. Janovice nad Úhlavou, Karel Benda.

²³¹Tamtéž. Spis svědecká výpověď výpomocného dělníka Antonína Tomana v žst. Janovice nad Úhlavou ze dne 31.5.1945.

²³²Tamtéž.

pak stalo, byl jsem nepřítel. Moje žena měla asi 4 dny strach, že jsem se zbláznil. ²³³
V Železné Rudě – Platting se transport musel vydat zpět z důvodu výše uvedeného. Směřoval opět na Nýrsko. ²³⁴

V Nýrsku byl několik dní. Po válce byly v katastru obce nalezeny 3 hromadné hroby. Dohromady 108 obětí, z nich 11 bylo žen. Exhumace se účastnil i bývalý velitel četnické stanice v Nýrsku František Minařík. Ten uvedl, že velitelem transportu byl důstojník SS Stiebitz. Jeho jméno znal od bývalého přednosty žst. v Nýrsku. Po obsazení Železné Rudy americkou armádou odjel transport na Klatovy a měl údajně pokračovat přes Sušici, Horažďovice do ČB a dále do Rakouska. ²³⁵ Nádražím Klatovy projely celkem 2 transporty. Dne 25. 4. transport pozůstávající výhradně z mužů. Dne 26. 4. druhý transport, v němž byly ženy a děti. Bylo zjištěno, že druhý z těchto jmenovaných transportů vyjel dne 14. 4. z Feibergu. Čítal asi 2 tisíce osob. Projel přes Most, kde se k němu přidal další jiný transport. Vlak pokračoval přes Žatec, Chomutov, Mladotice, Horní Břízu, Plzeň, Domažlice na Klatovy. V Klatovech nebyl však do hlavního nádraží vpuštěn, jelikož nádraží bylo vybombardováno. Poté pokračoval směrem na Horažďovice. ²³⁶ Dne 27. 4. zastavil transport v žst. Běšiny. Zde zavraždila ostraha 26 mužů a 16 žen. Zahrabali je podél tratě, na louce a na poli. Při exhumaci bylo zjištěno, že 1 vězeň byl zahrabán zaživa. V prostoru obce Běšin se podařilo uprchnout několika vězňům. Většina z nich byla dopadena a zabita. Pouze jednomu vězni se podařilo přežít. Antonu Pacuchovi z Charkova se podařilo uprchnout do bezpečí, kde se skrýval u různých rodin na Klatovsku. ²³⁷ Před zastávkou Luby z vlaku uprchla 1 žena. Paní Bytelová se dostala do bezpečí a skrývala se v obci až do konce války. Vlak směřoval dále směrem na Horní Dvořisko a do Mauthausenu. ²³⁸

Několik dalších desítek kolon s vězni procházelo nebo bylo transportováno po železnici plzeňským okresem. ²³⁹ „*Je mi známo, že Plzní na jaře jezdily transportní vlaky s vězni z koncentračních táborů, které se zdržovali na plzeňském hlavní nádraží.*“ ²⁴⁰ Šlo o vězně

---

²³³Tamtéž. Spis železničního úřadu Karlovy Vary, dolní nádraží ze dne 29.10.1945 ve věci transportu smrti. Vlakvedoucí Karel Rádl vypovídá o jízdě vlaku, který vedl jako strojvedoucí.

²³⁴Tamtéž. Velitelství stanice Pocinovice ze dne 10.5.1946 ve věci pochodu smrti a hladu bývalých politických vězňů na území Československa, rekonstrukce.

²³⁵Tamtéž. Spis správy vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²³⁶Tamtéž. Spis sbor národní bezpečnosti Velitelství stanice Klatovy ze dne 11.5.1946 ve věci pochody smrti a hladu bývalých politických vězňů na území Československa rekonstrukce.

²³⁷Tamtéž. Spis správy vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²³⁸Tamtéž. Spis sbor národní bezpečnosti Velitelství stanice Klatovy ze dne 11.5.1946 ve věci pochody smrti a hladu bývalých politických vězňů na území Československa rekonstrukce.

²³⁹Tamtéž. Spis správy vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²⁴⁰Tamtéž. Odpověď na dotazník Franz Pilzweiger.

z různých KT. V měsíci dubnu velmi často docházelo k tomu, že se různé evakuační transporty na svých cestách potkaly a následně splynuly v jeden transport. Mimo to se na území západních Čech pohybovaly transporty s válečnými zajatci.²⁴¹ Přes všechnu snahu se nepodařilo přesně zjistit, odkud další transporty přišly, kam došly, a jaký byl jejich další osud. Nepodařilo se zjistit ani bližší informace k velitelům transportů. Jen v málo svědectvích se podařilo ztotožnit tu samou osobu, jako velitele transportu. I přesto by se nepodařily se zjistit všechny skutečnosti opravňující proti dotyčným konat trestní stíhání.²⁴²

Dne 11. 4. 1945 osvobodila americká armáda KT Buchenwald. V táboře zůstalo asi 21 tisíc přeživších. Pomstychtivost a zloba přiměla H. Himmlera dne 14. 4. poslat telegram velitelům KT Flossenbürgu a KT Dachau. V telegramu stálo: „*Předání vězňů nepřichází v úvahu. Žádný z vězňů nesmí přežít.*“²⁴³

4.1.1 Evakuace buchenwaldských poboček

Začátkem dubna se uskutečnila evakuace i pobočných táborů KT Buchenwald. Pobočka Sömmerda byla evakuována v době židovského svátku Pesach. Trasa pochodu není přesně známá. Pěší evakuace trvala přes 5 týdnů. Kolona míjela města Meuselwitz, Altunburg, Glauchau, Chomutov, Louny a Kadaň. V obci Boxgrün byla osvobozena. Podle šetření bylo zjištěno následující. Po 14denním pochodu se proud vězňů z této pobočky rozdělil. První kolona pokračovala přes Meuselwitz, Chomutov až do Loun, kde byla osvobozena 9. 5. Rudou armádou.²⁴⁴ Den předtím SS uprchla od transportu.²⁴⁵ Druhá kolona se sloučila v Meuselwitz s vězeňkyněmi tamního pobočného tábora. Tato kolona byla osvobozena v dubnu americkou armádou. Začátkem května, kdy první kolona došla do Loun, jeden z příslušníků SS zastřelil děvče. Mladá vězeňkyně se ohnula pro potraviny, které ji byly hozeny obyvatelkou obce. Ještě na půl živá byla pohřbena. Další mladá žena jménem Mendelovits z rumunské obce Sighet byla zabita také při pokusu si sehnat potravu. Vystoupila z kolony, aby si vzala od místního sedláka podané jídlo. Taktéž byla zastřelena i dcera rabína z Maďarska. Pokusila si opatřit chléb v jednom selském stavení.²⁴⁶ Některé vězeňkyně nevěděly o sloučení dvou evakuačních transportů v jeden. Přeživší pobočky Sömmerda Anna Grossová sdělila, že je nemožné, aby se 2 pochody sloučily.²⁴⁷ Marta Choderová byla osvobozena Američany v Glauchau. Marie

---

²⁴¹Viz: ABS, sign. 325-51-3, zmiňovaný fond je věnován válečným zajatcům.

²⁴²Tamtéž, sign. 325-47-1. Spis správy vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 20.12.1976 ve věci transportů smrti v západních Čechách.

²⁴³NA, SPB, Nedbálek, s. 6.

²⁴⁴ABS, sign. 325-18-1. Spis o pobočce KT Buchenwald ze dne 13.11.1969.

²⁴⁵Tamtéž, sign. 325-29-5. Správa státní bezpečnosti Plzeň ze dne 20.7.1973.

²⁴⁶Tamtéž, sign. 325-18-1. Spis o pobočce KT Buchenwald ze dne 13.11.1969.

²⁴⁷Tamtéž. Stručné obsahy pohovorů s bývalými vězni KT Sömmerda a Meuselwitz.

Hočková tvrdí, že kvůli napadení letců byla kolona rozdělena na dvě části. Emanuel Polnaurem sdělil, že ke spojení dvou transportů došlo ale až po náletu v Kraslicích.²⁴⁸

Evakuace pobočného tábora Harzungen proběhla v první dekádě dubna. Probíhala ve 3 skupinách. Část vězňů pochodovala do KT Bergen Belsen. Další část pochodovala na sever, kde byla osvobozena mezi Magdeburgem a Schönebeckem. Třetí skupina pochodovala směrem na naše území.²⁴⁹ „Všichni vězňové museli nastoupit do pětistupňů a šli pěšky směrem k Labi. Po cestě, která trvala 8 dní, dostali vězni málo jídla. Konec pochodu byl ve vesnici Calbe. Zde byl transport osvobozen.²⁵⁰ Během pochodu jsme cestou uviděli v poli stoh s řepou nebo brambory. Rozběhli jsme do pole a vzali jsme si. Z počátku to doprovázející ostraha trpěla a střílela do vzduchu, potom už ostraha střílela.“²⁵¹

Satelitní pobočka Tröglitz byla evakuována dne 12. 4. 1945. Evakuace probíhala po železnici a měla zpočátku cíl do KT Flossenbürgu. Z Tröglitz jel transport přes žst. Gottobland u Saské Kamenice. Zde se nachází hromadný hrob z uvedeného transportu s 600 mrtvými. Ve stanici Reizenhain²⁵² byl napaden spojeneckými letci. Po náletu pokračoval pěšky přes Novou Ves, Chomutov, Postoloprty²⁵³, Lovosice, Litoměřice do Terezína, kam dorazil pochod 22. 4. Vedoucí transportu byl SS Oberscharführer Schmidt.²⁵⁴ Pro upřesnění proud šel i přes obce Horu svatého Šebestiána, Krásnou Lípu, Míchanice, Vysočany, Libčeves²⁵⁵, Třebenice. V KT Richard byl proud rozdělen. Všichni Židé byli odvedeni do Terezína. Zbývající zůstali ve jmenovaném táboře.²⁵⁶ Velitel terezínské malé pevnosti Heinrich Jöckl odmítl zpočátku přijetí všech evakuačních transportů. Již začátkem dubna byl Terezín totiž přeplněn. Jöckl odkazoval velitele evakuačních kolon, ať se uchýlí do litoměřického tábora. Poté od svého

---

²⁴⁸Tamtéž.

²⁴⁹KT Harzungen byl od konce října roku 1944 podřízen KT Dora. Viz: ABS, sign. 325-19-6. Šetření ve věci tábora Harzungen ze dne 8.11.1973.

²⁵⁰Tamtéž, ve stejném spisu výpověď Ing. Zoltána Zimmermanna.

²⁵¹Tamtéž. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti pro ČSR ze dne 14.2.1974. Záznam z pohovoru Z. Zimmermanna.

²⁵²Dne 4.5.1945 bylo příslušníky SS a dalšími Němci zastřeleno asi 500 až 1 500 osob, které se nacházely na místním nádraží. Dle udání šlo o vězňů z táborů. Této akce se měli účastnit i 16 letí Němci. Podle přímých účastníků se v Reizenheimu uskutečnilo obvyklé germánské vraždění vězňů v širokém rozsahu. Viz: Tamtéž, sign. 325-20-1. Doklady o německé činnosti za okupace. Hromadné vraždění v saském Reizenheimu ze dne 1.7.1945.

²⁵³V Postoloprtech byli vězni soustředěni ve sklepích na led bývalého pivovaru ve Wolkerově ulici. Viz: Tamtéž. Spis správa vyšetřování StB, pamětníci transportu smrti ze dne 20.4.1945. Sdělení o výsledku šetření dne 3.7.1975.

²⁵⁴Tamtéž. Spis o pochodu smrti z KT Tröglitz do Terezína, sepsáno dne 22.7.1970.

²⁵⁵Svěddecká výpověď Jiřího Vogela: V polovině dubna 1945 přišel do naší obce pěší transport mužů. Byli ubytováni ve stodolách ve velkostatku. Obyvatelům bylo nařizováno, aby uvařili pro vězňů polévku a brambory. Toto jídlo si vězni sami odnesli. Druhý den odešli směrem na Třebenice. Po pochodu zůstalo v obci 11 mrtvých, zastřelených. Zastřelili je proto, že se schovávali v seně. Po obci se vyprávělo, že zastřelené má na svědomí správce velkostatku Barthe. Viz: Tamtéž, spis ze záznamu s výpovědí ze dne 13.10.1970.

²⁵⁶Tamtéž. Spis správa vyšetřování Státní bezpečnosti, ministerstvo vnitra ČSR, akce Mosaika, ze dne 20.8.1970.

rozhodnutí opustil.²⁵⁷

Do Terezína putovalo v posledních měsících mnoho evakuačních transportů. „*Vchynice totiž leží v blízkosti Terezína, kde bylo za války zřízeno židovské ghetto. Okolo našeho baráku chodily pochody smrti. O tom člověk ani nemohl mluvit. Jaroslav si vzpomíná na průvody ztýraných vězňů. „Ty lidi vyčerpaný padali a nikdo jim nesměl ani podat vodu. Matka, když vyběhla, aby jim dala vodu, tak na ni hned mířili samopalem. Říkám, bylo mi pět let, takže už to spíš mám, co máma jako vyprávěla nebo jak rodiče se o tom bavili, takže to byly jako momenty, kdy ty lidi jako vyčerpaný padali a nikdo jim nesměl jako ani podat vodu. Protože matka, když vyběhla a nesla jim alespoň napít vody, tak ten Němec normálně by ji zastřelil, protože na ni hnedka samopalem, že jo, a nesměl se ani přiblížit, ani kousek chleba, nic. Takže ty lidi byli zubožený, takže to bylo drsný, ale já o tom můžu mluvit spíš už z vyprávění rodičů.*“²⁵⁸

4.2 KT Dora

Jeden z nejdelších pochodů smrti se uskutečnil z KT Dora. Zmiňovaný KT byl založen jako pobočka KT Buchenwaldu. Poté byl přeměněn na samostatný táborový komplex Mittelbau. Na následnou evakuaci dohlížel poslední velitel KT Osvětim, Richard Baer.²⁵⁹ Dne 5. 4. 1945 se vězni vydali na pochod. Den před evakuací zaútočilo americké letectvo na město Nordhausen. Vězni šli přes Ellrich, Osterode, Goslar, Magdeburg, Oebisfelde, Kloetze, Wittenberg, Oranienburg, Ravensbrück, Mirow do Malchowa. Evakuace probíhala pěším pochodem i transportem po železnici. Do Malchowa dorazili dne 29. 4. Trasa byla dlouhá 1 570 km. Pěším pochodem vězni ušli 360 km.²⁶⁰ Jiří Chorvát se zúčastnil jiného evakuačního pochodu z uvedeného tábora. „*Pochod trval 30 dní. V den nástupu bylo na místě zastřeleno 22 vězňů. Ostatní vězni byli stříleni po celé délce cesty. Například když nestačili pochodu nebo se sehnuli pro bramboru na poli, přes které jsme šli. Pole nebyla dobře zorána. Cestou jsme tlačili 7 vozíků s jídlem pro SS. My jsme jídlo nedostali žádné. Za 14 dní jsme došli do Sachsenhausenu, kde byli vězni z několika koncentračních táborů. Po dvou dnech byly s námi lidické ženy a bývalý prezident Zápotocký. Pak jsme se vydali na další cestu směrem na Hamburg. Na cestu jsme dostali 1kg chleba a ¼ margarínu. V transportu nás bylo asi 180 tisíc. Po cestě bylo tolik mrtvých na obou stranách příkopu, že jsme jich nestačili zakopávat ani pochodovat. Došli jsme do jednoho městečka, kdy jsme byli v lesích po několika dnech osvobozeni Rudou armádou.*

---

²⁵⁷Tamtéž, sign. 325-47-1. Výpověď bývalého dozorce v Terezíně Theodora Hohause ze dne 6.12.1945, šetření úřadu národní bezpečnosti v Litoměřicích.

²⁵⁸Rozhovor s Jaroslavem Rainerem. In: Paměť národa [online]. 4.3.2020 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/rainer-jaroslav-1940>

²⁵⁹ BLATMAN, Daniel. *The death marches: the final phase of Nazi genocide*, s. 139.

²⁶⁰ KUBÁTOVÁ, L. – MALÁ, I. *Pochody smrti*, s. 48-49.

*Ostraha, která nás doprovázela utekla.*²⁶¹ Evakuace z KT Dora proběhla i dříve, a to 29. 3., kdy vězni byli nahnáni do vagonů a směřovali směrem na Ellrich. V Osterode před stanicí se transport zastavil. Krátce před příjezdem vlaku bylo nádraží terčem náletu a bylo vybombardováno. Letcům se podařilo zasáhnout vlak s municí. *„Po celou cestu nás sledovaly spojenecké stíhačky a každý den létaly nad naším transportem. Dostali jsme se do blízkosti většího průmyslového města. Strážní nevěděli, co se děje ve vagoně, protože přšelo a dali si napříč vagonu prkno. Pomohli jsme 3 Rusům utéci. Stoupl jsem si ke stěně vagonu, spojil ruce a postupně mi stoupl na ruce a ramena a pak vyskočil z vagonu.*²⁶² Vlak jel v té době pomalu a vedle trati byl travnatý terén. 2. 4. dorazil vlak do Bergen Belsenu. SS se chtěli zbavit vězňů. Svědkové byli přítomni u výroby tajných zbraní V1 a V2. SS připravovali hromadnou otravu. K tomu měla posloužit otrávená mouka. Díky zásluze kuchařů z Čech bylo vraždě zabráněno.²⁶³ Hromadnou likvidaci vězňů z jednoho evakuačního transportu z KT Dora připravil okresní vedoucí Gerhard Thiele. Dotyčný chtěl zavraždit všechny vězně v areálu jezdecké školy v Gardelegenu. Tento nápad byl ale zamítnut. K vraždě posloužila následně opuštěná stodola na poli za Gardelegenem. Dne 13. 4. do ní bylo nahnáno přes tisíc vězňů. Na slámu vylili benzín, zavřeli vrata a stodolu SS zapálili.²⁶⁴ Tutu nešťastnou událost také vyličil ve své výpovědi Rudolf Rybka: *„Pouze z vyprávění vím, že ostatní vězni byli dne 13. 4. nahnáni za Gardelegen do stodoly a tam zavražděni. Před vjezdy této stodoly naházeli SS slámu. Stodolu obklopili strojnými puškami a SS Hauptsturmführer Brauning dal příkaz k zapálení stodoly. Kdo vybíhal ze stodoly byl zastřelen.*²⁶⁵ Den předtím vězni pracovali na letišti, kde nakládali do nákladních aut cukr, margarín a konzervy. *„Z výkladu civilního obyvatelstva vím, že 14. 4. přijel ke stodole řeznický mistr Bischoff a šlapal po ohořelých mrtvolách a kdo se hýbal toho zastřelili pistolí. Bylo upáleno 1042 osob.*²⁶⁶

4.3 Evakuace KT Flossenbürg

„S blížící se frontou se Flossenbürg stal cílem evakuačních transportů vězňů z východně položených koncentračních táborů. Razantně se zvýšil nejen počet vězňů, ale i úmrtí a poprav. Všude byl nesnesitelný zápach. Oni tak prostě likvidovali lidi. Začátkem dubna 1945 se již k Flossenbürgu blížily americké jednotky, a tak od 17. dubna muselo postupně 10 000

---

²⁶¹ABS, sign. 325-20-4. Odpověď na oběžník ze dne 10.11.1966 Josef Charvát.

²⁶²Tamtéž. Spis informace o koncentračním táboře Elbricht a Dora, svědek Miroslav Kojecký, protokol z roku 1965.

²⁶³Tamtéž.

²⁶⁴KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 405.

²⁶⁵ABS, sign. 325-46-3. Protokol sepsaný u okresního soudu v Opavě dne 18.3.1971 ve věci tábor Ilfeld výslech svědka Rudolfa Rybky.

²⁶⁶Tamtéž.

*vězňů nastoupit k pochodu do koncentračního tábora Dachau. Několikadenní pochod smrti přežila přibližně jen polovina vězňů. Kdo nemohl, tak ho zastřelili. Pustili třeba někoho na velkou stranu, a jak si ten vězeň čapl k patníku, tak ho zastřelili. Přibližně deset kilometrů před ním z ničeho nic dozorcí zmizeli a krátce poté se objevili američtí vojáci.*²⁶⁷

Pavel Macháček byl svědkem vyvraždění stovek vězňů, kteří byli nahnáni do rozbahněného pole, aby uvolnili cestu jinému průvodu, průvodu, ve kterém byl přeživší. *„Ohlédl se a viděl, že staří se nemohou z pole dostat, bahno se nabalilo na jejich dřeváky a oni nemohli dál. Postupně je obcházelo komando německých vojáků a jednoho po druhém střílelo.*“²⁶⁸

Dne 19. 4. se uskutečnil další pochod. Vězni byli odvedeni na nádraží a transportem se měli vydat do KT Dachau. Z důvodu přiblížení nepřátelské fronty musel transport změnit svůj cíl. Směřovali do Berchtesgadenu. Na železnici došlo k leteckému náletu. Trať byla poničená. Vězni, proto museli pokračovat pěším pochodem. Po cestě došlo k jejich osvobození Američany. Další skupina flossenbürských vězňů vyšla na pochod z tábora. Tvořilo ji 750 osob. Také byla osvobozena americkou armádou. Z této skupiny přežilo jen 50 vězňů. Dne 23. 4. došlo k osvobození tábora armádou USA. V táboře bylo okolo 2 tisíc vězňů, kteří byli ušetřeni evakuací, protože byli příliš zesláblí nebo nemocní.²⁶⁹

4.3.1 Evakuace poboček KT Flossenbürg

Nejvíce pracovních komand měl na území protektorátu zmiňovaný tábor. Na našem území se nevyskytoval žádný samostatný kmenový koncentrační tábor. Pobočky táborů byly zřizovány především v Sudetské župě, ojediněle uvnitř protektorátu. Rozhodla jsem se na třech příkladech českých poboček ilustrovat evakuaci. Zároveň jsem vybrala evakuaci z pobočného tábora Helmbrechts. Helmbrechtský pochod smrti považuji za jeden z nejlépe zpracovaných pochodů smrti, který byl kdy vyšetřovateli, badateli a historiky zdokumentován. Dovolím si proto jen malý exkurz.

V polovině dubna se vedení tábora KT Litoměřice²⁷⁰ pokusilo o částečnou evakuaci tábora. Židovští vězni byli z tábora postupně přiváděni do Terezína. Ostatní vězni se měli

---

²⁶⁷ Rozhovor s Oldřichem Komendou. In: Paměť národa[online].23.6.2016 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/komenda-oldrich-20160623-0>

²⁶⁸Rozhovor s Pavlem Macháčkem. In: Paměť národa[online]. 27.2.2008 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/machacek-pavel-20080227-0>

²⁶⁹ NA, Praha, SPB, Otakar Med, inv.č.1078, s. 6.

²⁷⁰ Většina vězňů pracovala na výstavbě rozsáhlého podzemního komplexu Richard pod vrcholem Radobýl. Na jaře 1945 byl tábor cílem několika transportů a pochodů smrti. Viz: PADEVĚT, Jirí. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*. Praha, 2018. s. 62-66. ISBN 978-80-200-2807-5.

evakuovat do jiného místa, směřovali do Lovosic. Pravděpodobně měli dojet do KT Mauthausenu. Vagony s litoměřickými vězni byly v Lovosicích odtaženy na vedlejší kolej. Po několika dnech byly spojeny s velkým transportem vězňů z nejrůznějších táborů z Německa. Střídavě je hlídala ostraha starších SS a žáci spojovací školy SS z Litoměřic.²⁷¹ Po 9 dní byli vězni ponecháni bez jídla. Pokud mohli, slézali z vagonů a trhali trávu.²⁷² Poté vlak odjel směrem na Prahu. Cestou využili čeští vězni své znalosti domácího prostředí a pokusili se o útěk. Jeden z prvních útěků z transportu smrti se uskutečnil u Bohušovic. V Kralupech nad Vltavou se podařilo vězňům utéct. Hromadný útěk se podařil kolem 320 vězňům.²⁷³ Díky pomoci obvodního revolučního výboru železničářů místní stanice a ilegální organizace horníků na dole v Minicích se podařilo osvobodit z transportu a ukrýt v opuštěné štolě 52 vězňů.²⁷⁴ „*Oni prostrkovali těmi mřížkami ty hubeňoučké ručičky, natahovali je k nám, jestli jim někdo něco podá. To víte, tam chodili kolem dokola Němci. Na nádraží bylo tolik lidí. Měli kůrky po kapsách. Měli kus brambor nebo já nevím co, ale nemohli jim to dát, oni by je ti Němci postříleli, tak co? Tak využili zase nás děti. My se protáhneme všude a jsme drzí a neuvědomujeme si nebezpečí, v tom to bylo, my jsme si to neuvědomovali, že se nám může něco stát, takže jsme tam podlezli takhle spodem druhou stranou od Hrombavy jako zadem k těm vagonům. Ted' my jsme tam ale nedosáhli, oni nedosáhli dolů, bylo to vysoko, tak jsme si lezli vzájemně na ramena nebo jsme jim to jídlo házeli. Je pravda, že jsem třeba zažila, že tam šel takový mladý voják německý, oni chodili s puškami připravenými ke střelbě, jestli ten chlapec, on to byl kluk ten voják, jestli se zželel nás děti nebo jestli se mu zželeli ti chudáci v těch vagoněch, to teda opravdu nevím, a nezastřelil nás, prostě dělal, že nás nevidí.*“²⁷⁵ Celkem 17 vězňů bylo u nádraží zastřeleno. Dne 28. 4. dojel transport do Roztok. Stráž již nestřílela na české občany, kteří darovali vězňům potraviny. Ve dvou nádražních čekárnách se třídilo teplé a studené jídlo.²⁷⁶ Pomoc byla velmi rychlá a živelná. Pracovníci na železnici se pokoušeli transport ve stanicích co nejdéle zdržet. Převáželi vězně přes koleje a poskytli dotyčným oděvy, některé i ukryly. Další den pokračoval směrem Praha – Bubny. Zde se dočkalo osvobození velké množství vězňů, díky zásahu Červeného kříže i Pražanů. Cesta pro některé neskončila. Vězně byli převáželi do nemocnic. Stráž nezasahovala. Velká část vězňů ve vagoněch nevyužila

---

²⁷¹ABS, sign. 325-23-1. Ve fondu se nachází publikace autorky Marie Trhlínové. *Tábor smrti pod Radobýlem* z roku 1975. Čerpala jsem informace z uvedené knihy, a to ze stran 62-65.

²⁷²Tamtéž, sign. 325-17-5. Článek z časopisu Večerní Praha ze dne 4.1.1968.

²⁷³Tamtéž, sign. 325-23-1. *Tábor smrti pod Radobýlem*, s. 62-65.

²⁷⁴NA, Praha, SPB, František Nedbálek, s. 139

²⁷⁵Rozhovor s Antoníí Robovou. In: Paměť národa [online]. 15.2016 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/robova-antonie>

²⁷⁶ABS, sign. 325-17-5. Článek z časopisu Večerní Praha ze dne 4.1.1968.

příležitosti k záchraně a zůstala v transportu. Byli velmi fyzicky slabí, vyčerpaní, aby si uvědomili příležitost, která se jim v hlavním městě naskytla. Dne 1. 5. přijel vlak do Olbramovic. Zde nařídil velitel transportu SS Hauptsturmführer Graun střelbu do zbývajících vězňů ve vagonech.²⁷⁷ Do transportu bylo přivedeno 182 vězňů z tábora ve Vrchotových Janovic. Za kávu s rumem strážní proti pomáhajícím občanům nezasahovali. Poté směřoval transport na jih Čech. U Kaplic byl dne 8. 5. osvobozen československými partyzány.²⁷⁸ I když značné množství vězňů nastoupilo do litoměřického evakuačního transportu, byl tábor velmi přeplněn. Další transporty následovaly. I těsně před koncem války se uskutečnil transport z tábora. Litoměřický tábor nebyl až do začátku května v dosahu fronty. Nutnost evakuace vyvstala až tehdy, kdy nebylo už kam evakuovat.²⁷⁹ Podle zjištěných údajů se evakovalo přibližně 5 345 vězňů.²⁸⁰ Okolo 1 200 osob zůstalo v táboře až do příchodu osvoboditelů. Pod vedením generála Žadova vstoupila sovětská jednotka 5. gardové armády do tábora dne 7. 5. 1945.²⁸¹

KT Svatava²⁸² byl evakuován 22. 4. 1945. Přibližně 1 300 žen se vydalo na cestu, která vedla přes Sokolov, Vítkov, Čistou, Krásno. Velitelem transportu byl Augustín Jordán. Kvůli postupu spojeneckých vojsk se transport vrátil zpět do tábora. Ve Slavkovském lese byly některé ženy zastřeleny. Byly neschopné pokračovat v další chůzi. Vězeňkyně vystoupily z řady kvůli vykonání potřeby, protože trpěly silnými průjmy. Mrtvolky byly ponechány na místě.²⁸³ „Dostaly jsme rozkaz nastoupit se svými vězni v daném případě to byla deka, lžice a miska po rychlém sčítání jsem se vydaly na pochod, nevědouce kam, na pochod smrti. Až cestou se roznesla zpráva, že jdeme pěšky do Flossenbürgu. Pamatuji si dodnes, že byl studený, sychravý den. Šly jsme celý den přes Sokolov směrem k městu Lauterbach. Kdo se opožďoval, byl zastřelen. Pochodovaly jsem také 3 dny bez jídla, bez pití, bez přestávky. Najednou v lese proti nám stálo auto. Po rozčileném dohadování sedícího SS a Jordánem jsme se musely vrátit zpátky.“²⁸⁴ Dle sdělení stanice Krásno některé ženy jely na vozech.²⁸⁵ Podle svědectví faráře Josefa Müllera byla z transportu zastřelena jedna žena pro výstrahu ostatních. Vyčerpané ženy

---

²⁷⁷ABS, sign. 325-23-1. *Tábor smrti pod Radobýlem*, s. 62-65.

²⁷⁸Tamtéž, sign. 325-17-5. Článek z časopisu *Večerní Praha* ze dne 4.1.1968.

²⁷⁹Tamtéž, sign. 325-23-1. *Tábor smrti pod Radobýlem*, s. 62-65.

²⁸⁰Tamtéž, sign. 325-24-1. KT Richard.

²⁸¹Tamtéž, sign. 325-23-1. *Tábor smrti pod Radobýlem*, s. 65.

²⁸²Tábor vznikl v roce 1943. Jednalo se o ženský tábor. většina z žen pracovala v továrně Luftfahrtgerätewerk Hakenfelde GmbH. Viz: PADEVĚT, Jiří. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*, s. 32-34.

²⁸³ABS, sign. 325-29-2. KT Svatava.

²⁸⁴Tamtéž. KT Svatava, protokol s Ludmilou Novákovou ze dne 5.10.1967.

²⁸⁵Tamtéž. Spis Správy národní bezpečnosti, velitelství stanice Krásno ze dne 11.5.1946.

již nechtěly dále pokračovat k cestě, proto se SS odhodlala k tomuto činu.²⁸⁶ Přeživší Erika Gallová uvedla, že údajně pro obsazení Tachova spojeneckými armádami se musela kolona vrátit zpět do tábora.²⁸⁷

Na základě hroucení se nacistické moci byl v KT Nová Role²⁸⁸ vydán rozkaz k evakuaci dne 19. 4. 1945. Velitelem byl Hugo Bock. Z tábora vyšlo asi 1 200 - 1 400 žen směrem na KT Flossenbürg. Kolona vedla přes Karlovy Vary, Bečov, Teplou, Planou na Stříbro, kam došly dne 28. 4. Zde se setkaly se zbývajícími vězni z uvedeného pobočného tábora, který zřejmě vyšel později a měl jinou trasu. První část transportu se vydala směrem na Mariánské Lázně, kde došlo k rozpadu transportu. Druhá část směřovala na Kladruby.²⁸⁹ Podle výpovědi bývalé dozorkyně SS Rosiny Güntherové měl transport směřovat do KT Dachau a ne do Flossenbürgu. Na místo určení se nedostal, protože se vězeňkyně rozutekly, když americká vojska postupovala ze západu.²⁹⁰ „*Bock se choval slušněji k ženám české národnosti, ale nenáviděl ženy národnosti ruské, vůči nim se choval hrubě.*“²⁹¹ Během útěku vězeňkyním pomáhali němečtí farmáři.²⁹² Technický ředitel továrny Bohemia Jindřich Hechtfisher během hlavního přelíčení po válce uvedl, že se snažil přesvědčit vedoucí tábora v Nové Roli, aby nedělali zbytečné pochody. Přeživší Zdena Krajtlová ho obvinila ze lži. „*Obžalovaný lže, nezáleželo mu na ženách.*“²⁹³ „*Vzpomínám si na 2 transporty. Na jeden v březnu a jeden v dubnu. Asi dne 24. 4. přišel do kláštera transport mužů i žen. Žádal místo k přenocování a brambory. Lidé byli v hrozném stavu. Já počala pro ně vařit. Několik žen mi při tom pomáhalo. Zacházení bylo dvojí. Jeden dozorce, starší pán, uvedl, že převzal práci dozorce proti své vůli, násilnosti mu byli odporné, chtěl od transportu odejít. Druhý muž vězně bil a nadával dokonce i ženám.*“²⁹⁴ Statkář Josef Winter nechal u sebe přespat transport. Ženy byly ve velmi hrozném stavu a dozorcí ho varovali, že vězeňkyně mají tyfus. Z krátkých rozhovorů, který vedl s ženami, zjistil, že většina měla za sebou dlouholeté utrpení v táborech Osvětim, Buchenwald nebo Ravensbrück. Mimo

---

²⁸⁶Tamtéž. Protokol s farářem Josefem Mullerem ze dne 11.5.1946. Výpověď provedlo velitelství stanice v Lestkově.

²⁸⁷Tamtéž. Protokol s Erikou Gallovou ze dne 16.10.1967.

²⁸⁸ V roce 1942 byl v Nové Roli vybudován vězni z KT Flossenbürg tábor pro 50 vězeňkyň z KT Ravensbrücku. Tábor vznikl na popud ředitele místní porcelánky. Zpočátku zde byla nízká úmrtnost. Ta nebyla způsobena lepšími podmínkami, ale tím, že nemocné vězeňkyně byly odvezeny zpět do kmenového tábora a byly nahrazeny zdravými. Prvním velitelem se stal SS – Hauptscharführer Kurt Erich Schreider. Viz: PADEVĚT, Jiří. *Za dráty*, s. 21.

²⁸⁹ABS, sign. 325-29-3. Vyhodnocení KT Nová Role, spis odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, vyhodnocení ze dne 28.3.1972.

²⁹⁰Tamtéž, Okresní správní komise v Teplicích – Šánově, protokol s Rosinou Güntherovou ze dne 6.11.1946.

²⁹¹Tamtéž, protokol předmětem jest výslech Marie Vaníkové – Rotterové ze dne 6.11.1946.

²⁹²Tamtéž, protokol z przesłuchania świadka 14.5.1964 Emilia Starczynska.

²⁹³Tamtéž, spis o hlavním přelíčení ze dne 14.11.1946 v trestné věci proti Jindřichu Heftfisherovi.

²⁹⁴Tamtéž, protokol s klášterní sestrou Hermou Stauberovou ze dne 12.8.1945 z kláštera Teplá.

jiné statkáři také vyprávěly, že se jim v koncentračních táborech vedlo trochu lépe. Od té doby, co je evakovaly neexistovala žádná pravidelná opatření. Polovina vězňů umřela cestou, pro mnohé byla smrt vysvobozením. Pan Winter dal vězeňkyním jídlo bez ohledu na to, že to dozorcí zakázali.²⁹⁵ Při pochodu se několika vězňům podařilo uprchnout. Stráže SS tomu nevěnovaly dostatečnou pozornost. Byly vyděšené, že jejich vojska kapitulují.²⁹⁶ KT Nová Role i KT Svatava byly dříve pobočkami KT v Ravensbrücku. Díky restrukturalizaci systému pobočných táborů v září 1944 byly převedeny pod kmenový tábor Flossenbürg.²⁹⁷

KT Helmbrechts byl evakuován v polovině dubna. V tábore byly soustředěny ženské vězeňkyně různých národností. Pochodem vyšlo z tábora přibližně 1 500 žen. Trasa pochodu vedla přes německé území směrem k Aši. V Oelsnitzu byl útvar vězeňkyň rozdělen na 2 skupiny asi po 700 ženách. Jedna skupina šla pěšky. Druhá skupina byla po provedené selekci naložena do vagonů a převezena do KT Svatava. Když dorazila druhá skupina do KT Svatava, tak evakuační peší transport pokračoval přes Mariánské Lázně, Domažlice, Kašperské Hory a Volary, směrem na Prachatice. Do Prachatic došlo ze skupiny jen 112 žen. Denně ušly asi 20 km. Šly pouze v hadrech a po cestě pojídaly trávu. V noci se žádná z žen nesměla pohnout. Musely ležet na studené zemi. Během pochodu měly velké ztráty. Došlo k zabíjení vězeňkyň, které nemohly pokračovat v důsledku vyčerpání v chůzi. Následně docházelo v průběhu pochodu k zahrabání údajně mrtvých žen zaživa. Strážný doprovod, dozorkyně i velitel byli po válce usvědčeni. SS dozorkyně označovaly dozorcům během pochodu neschopné ženy. Dotyčné byly odvedeny dozorcí do blízkého lesa a tam byly zastřeleny. Přeživší Marie Ziolanská sděluje: „*Během pochodu bylo dozorkyněmi zastřeleno více žen. To bylo v případě, kdy vysílené vězeňkyně měly tyfus, horečky a nemohly se udržet na nohou.*“²⁹⁸ Luba Cziolovská vypráví: „*Byly jsme židovky, též moje švagrová, po cestě bylo mnoho zastřeleno.*“²⁹⁹ Některé neschopné ženy byly transportovány na povozech, později na nákladních autech. Během pochodu i sněžilo: „*Jen někdy jsem směly do kůlen. Stráže se o jídlo nestaraly. Když obyvatelstvo chtělo dát ženám polévku nebo chleba, SS a dozorkyně nás odstrčily.*“³⁰⁰ V průběhu pochodu se uskutečnil jeden z útoků hloubkových letců Američanů na kolonu. Stalo se to u Mariánských Lázní. „*Moje švagrová byla smrtelně zraněná, na kolenou jsem prosila*

²⁹⁵Tamtéž, protokol sepsaný s Josefem Winterem dne 12.8.1945 ze statku nedaleko kláštera Teplá.

²⁹⁶Tamtéž, spis Krajská správa StB v Plzni s Boženou Lukešovou ze dne 11.1.1973.

²⁹⁷PLACHÁ, Pavla. *Zpřetrhané životy. Československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück v letech 1939-1945*. Praha, 2021. s. 141-142. ISBN 978-80-88292-89-0.

²⁹⁸ABS, sign. 325-52-1. Fond Volary – Helmbrechts.

²⁹⁹Tamtéž.

³⁰⁰Tamtéž.

*Dörri, aby ji nechal dopravit do nemocnice.*³⁰¹ Velitel transportu odpověděl, že pro Židy žádná pomoc neexistuje. Švagrová paní Cziolovské 2 dny po útoku zemřela. Byla zakopána spolu s jinými ženami do hrobu. Podle svědectví některé z nich ještě byly živé. Další letecký útok se uskutečnil mezi obcemi Volary a Prachatice. Při útoku byla zabita jedna SS dozorkyně a další 2 byly zraněny. Velitel Dörr se chtěl pomstít zbývajícím vězeňkyním, protože se jim při onom náletu nic nestalo. Dne 4. 5. přišel pochod do Volar. Zde bylo uvězněno přibližně 230 žen na pile jistého Pinskera. Část žen byla ponechána na pile. Zbýající část musela nastoupit další cestu. Šly přes močálovité louky k Prachaticím. Nemocné ženy byly naloženy do aut. Ženy, které zůstaly na pile zažívaly značné útrapy. Další letecký útok se uskutečnil na pěší kolonu mezi obcemi Volary a Prachatice. Při útoku byla zabita jedna SS dozorkyně a další 2 byly zraněny. Velitel Dörr se chtěl pomstít zbývajícím vězeňkyním, protože se jim při onom náletu nic nestalo. Rozkázal jednomu členu SS maďarské národnosti, aby ve zdejším lese zastřelil 19 žen ze skupiny. Bylo učiněno i přesto, že jedna z žen dotyčného prosila o milost. Dne 5. 5. došla kolona do Prachatic. Během pochodu se několika ženám podařilo utéct. Čtyřem ženám se podařilo uprchnout poblíž Rejštejna. Krátce předtím se podařilo zběhnout z kolony 2 ženám v Mrakově u Domažlic. Celkem 13 dívkám se podařil útek po přechodu mostu přes řeku Otavu u Anina.³⁰² Podle hlášení stanice v Nové Vsi doprovázeli transport 4 až 5 vojnů a asi 3 ženy. Po přechodu mostu uprchly zmiňované ženy. Sedm z nich byly polské. Šest žen uprchlo také a schovalo se ve vsi.³⁰³ Ukryly se v příbytku na půdě domu, který patřil dvěma ženám německé národnosti.³⁰⁴ Marie Zionská vypověděla o dozorkyni Inge Schimming, že při pochodu vždy prohodila poznámku: „*Když nechceš jít, tak přijdeš do lesa hledat houby.*“³⁰⁵ Schimming zabíjela nemocné ženy v průběhu evakuace velmi často.³⁰⁶ Místní občané německé národnosti jí říkali, že je surová a rozčilovali se nad jejím chováním. Dozorkyně je poté ohrožovala pistolí a nařizovala, aby si hleděli svých věcí.³⁰⁷ Josef Geisbaurem byl určen, aby svým povozem vezl nemocné ženy. V povoze sedělo asi 12 žen. Cestou viděl jednu dozorkyni silné postavy, která jedla před vězeňkyněmi chleba s máslem. Řekl jí, jak je možné, že ji tak chutná, když vidí nebohé vězeňkyně. Odpověděla mu, že kdyby jídlo dostaly ony nezbylo by na ni.³⁰⁸ „*Na počátku zahájení pochodu nacházela jsem se na konci kolony ve skupině vězeňkyň, které*

---

³⁰¹Tamtéž.

³⁰²ABS, sign. 325-52-1. Fond Volary – Helmbrechts.

³⁰³Tamtéž, fond Volary – Helmbrechts. Z hlášení stanice SNB v Dlouhé Vsi ze dne 13.5.1946.

³⁰⁴Tamtéž, sign. 325-52-2. Spis Sboru národní bezpečnosti velitelství stanice v Dlouhé Vsi ze dne 13.5.1946.

³⁰⁵Tamtéž, sign. 325-52-1. Fond Volary – Helmbrechts.

³⁰⁶Tamtéž.

³⁰⁷Tamtéž, sign. 325-52-2. Spis Sboru národní bezpečnosti, velitelství stanice Kunžvart, okres Prachatice ze dne 9.5.1946.

³⁰⁸Tamtéž, sign. 325-52-6. Sbor národní bezpečnosti velitelství stanice Lenoře výslech Josefa Geisbauera.

v souvislosti s tím přecházely okolo mrtvol. Tyto mrtvolky působily na nás velmi nepříznivě a vyvolávaly paniku. To vedlo k tomu, že při nejbližší příležitosti jsme se přemístily na čelo kolony a tím jsme se vyhnuly pohledu na mrtvolky.“³⁰⁹ Podle výpovědi přeživší Stefanie Budniak jel velitel tábora Dörr část cesty na kole.³¹⁰ Chování ostatních strážných bylo velmi bestiální. Po ženách, co padaly únavou, šlapali a po dalším týraní je zastřelili. Zastřelené ženy nechali ležet na místě. Zdejší německé obyvatelstvo je poté pohřbilo na místě, kde mrtvá těla našlo. Na příkaz americké armády byly mrtvé účastnice vykopány a pohřbeny ve Volarech na hřbitově. Ve Volarech je pohřbeno celkem 93 žen.³¹¹

4.4 KT Bergen Belsen

Od února do osvobození tábora zde zemřelo zhruba 37 tis lidí. Z nichž 9 tis zemřelo 14 dní před osvobozením. Když vstoupila britská armáda dne 15. 4. do tábora Bergen Belsen, většina strážů již byla pryč. H. Himmler svolil k předání tábora Britům. Možná doufal, že svým gestem vytěží něco málo pro svou záchranu, ale mylil se. Zbylo zde okolo 50 tisíc zubožených vězňů. V areálu tábora byla rozkládající se těla zemřelých. Ve většině případů vězni zemřeli na tyfus. Epidemie tyfu vylučovala vyklizení tábora a následná evakuace se nekonala.³¹² „*Bergen – Belsen byl konečnou stanicí. Bylo to nejvyšší naplnění německé bestiality a sadismu.*“³¹³

„*Ať mi nikdo nevykládá o německé kultuře, o německé civilizaci. Bergen – Belsen byl pravdivý portrét německé civilizace. Bergen – Belsen odrážel německou duši.*“³¹⁴ „*Když Angličané přišli do ženského tábora v Bergen-Belsenu a zjistili situaci, tak se stáhli a šli raději do mužského tábora, kde to bylo snad o trochu lepší. Bergen-Belsen, to byla hrůza. Nic, žádné jídlo, jen vši a skvrnitý tyfus. Postupně jsme všechny odpadávaly. I já jsem dostala skvrnitý tyfus. Celý týden jsem byla mimo a nikdo nevěděl, jestli to vydržím. Pak jsem se probudila. Bylo mi dvacet tři let a vážila jsem dvacet devět kilo.*“³¹⁵

---

³⁰⁹ABS, sign. 325-25-5. Protokol o výslechu svědka ze dne 11.5.1969 Jadwiga Piotrowska.

³¹⁰Tamtéž. Protokol o výslechu svědka, okresní komise pro vyšetřování válečných zločinů v Poznani ze dne 2.6.1969 Stefanie Helena Budniak.

³¹¹Tamtéž, sign. 325-52-1. Fond Volary – Helmbrechts. Spis stanice SNB ve Volarech hlášení ze dne 8.5.1946.

³¹²KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-45*, s. 401.

³¹³PERLOVÁ, Gisela. *Byla jsem doktorkou v Osvětimi*, s. 154.

³¹⁴Tamtéž, s. 156.

³¹⁵Rozhovor s Věrou Jílkovou. In: Paměť národa [online].15.3.2014 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/jilkova-vera-201403050>

4.5 Evakuace KT Sachsenhausen

Dne 20. 4. nastala evakuace kmenového tábora. Jednotlivé skupiny měly namířeno v mnoha případech do KT Neuengamme. Na přelomu dubna a května byly evakuační kolony během pochodů osvobozeny.³¹⁶

4.5.1 Evakuace pobočky Schwarzheide

Dne 19. 4. nastala evakuace pobočky Schwarzheide. Den předtím byli neschopní vězni převezeni autobusy do tábora v Oranienburgu. Trasa evakuačního pochodu byla přes Neustadt, Saupsdorf, obec Chřibská, Varnsdorf, Velký Šenov, Českou Lípu a Skalici.³¹⁷ Evakuace měla krycí název Senftenberg.³¹⁸ „Dne 23. 4. jsme vyšli ze Saupsdorfu, pochovali jsme blízko okraje lesa 8 přátel. Pochod pokračoval přes československé hranice do Horní Chřibské, kde jsme nocovali po dlouhé době pod střechou továrny na sklo. Zde se odehrála tragédie. Ráno oznámil Werkschutz továrny veliteli SS, zabijáku Bläserovi, že někdo ukradl chleba zajatcům Francouzům tam pracujícím. SS Bläser nás nechal nastoupit ve dvoře továrny a oznámil nám, že když se do 5 minut zloděj nepřihlásí, zastřelí 5 vězňů podle jeho výběru. A to se také stalo. Za zeď katolického hřbitova muselo 5 osob vykopat jámu a po popravě byli naházeni do ní. Od 24. 4. do 4. 5. jsme byli zavřeni v 1. patře továrny, kde jsme spali v hale bez strojů.“³¹⁹ Přeživší sděluje, že každé sebemenší provinění bylo trestáno zastřelením ve sklepě. Celkem byli zastřeleni 4 vězni. Mimo to byl na drátě uškrcen polský vězeň Blodek. Jeho popravě museli všichni přihlížet. Bläser řekl, že se dotyčný pokusil o útěk. Tato informace ale nebyla pravdivá. Blodek si jen spletl směr, z latríny šel do haly jiným směrem, než bylo dovoleno. „Dne 5. 5. jsme byli rozděleni na 2 skupiny. Cizí příslušníci a 2 Češi šli směrem na Langenau. Druhá skupina byli Židé. Ti byli naloženi do uhelných vagonů a odvezeni do Československa.“³²⁰ Dne 7. 5. transport dorazil do Litoměřic. Vězni poté pochodovali do Terezína. V Malé pevnosti měli být zastřeleni. „Když se setmělo SS, uslyšeli na mostě hluk, báli se, že to jsou Sověti, dali nám povel k zemi a utekli!“³²¹ Z původního počtu 1000 zůstalo naživu jen 212 vězňů.³²² Během cesty zemřelo mnoho vězňů, kteří byli na místě pohřbeni. Vězni byli ubytováni ve Varnsdorfu v uzavřené továrně Habler. Ve skupině Židů, kteří došli do Terezína, byl i francouzský spisovatel a básník Robert Desnos. Zemřel po nákaze tyfem krátce po osvobození. Nepodařilo

³¹⁶NA, Praha, SPB, František Nedbálek, s. 7.

³¹⁷ABS, sign. 325-80-1. Spis Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 23.8.1977 ve věci šetření hromadného hrobu u Varnsdorfu.

³¹⁸NA, Praha, SPB, František Nedbálek, s. 143.

³¹⁹ABS, sign. 325-80-1. Dopis Karla Karlovského určený Českému svazu protifašistických bojovníků ze dne 11.1.1977.

³²⁰Tamtéž.

³²¹Tamtéž.

³²²Tamtéž.

se zjistit přesná jména ostrahy, která pomáhala veliteli oběsit Poláka Blodka. Ostatní vězni dotyčné znali přezdívkami (Gubnička, Kobylí hlava, Vídeňák).³²³ Velitel transportu se dopustil další vraždy. Nařídil 6 vězňům, aby se dopravili do lesa. Tam je seřadil do řady a chtěl je jednou ranou z pistole všechny zastřelit. Tři z nich trefil na jednu, ostatní byli zabiti doprovodnou stráží. „*Velitel Bläser nás vyzval, že se bude snažit nás předati Mezinárodnímu Červenému kříži a zvednutím pravé ruky jsme museli slíbit, že kdykoliv budeme vypovídat, musíme o něm říci, že se choval slušně, že nikoho netýral a že jednal podle rozkazů a že se choval jako německý důstojník.*“³²⁴ Nařídil poté vězňům, že směrem do Terezína vezmou vězni, nemocné, a také mrtvé s sebou. Několik příslušníků z řad SS bylo již převlečeno do jiné uniformy. „*Za necelých 35 minut jsme došli do Terezína. Mrtvé a chůze neschopné jsme měli skutečně na ramenou. U hraniční čáry nechal nás stát sám a se svými strážemi šli zpět do Litoměřic.*“³²⁵

4.6 Evakuace KT Ravensbrück

V době evakuace tábora před nepřátelskými vojsky stále do tábora přicházely různé evakuační transporty. I Ravensbrücku se nevyhnuly před likvidací tábora vraždy nemocných a neschopných následujícího pochodu smrti. Na konci dubna byla zahájena evakuace. První pěší kolony směřovaly na severozápad. Mnoho vězňených žen přišlo během evakuace o život. Jiným se podařilo z pochodů uprchnout. V prvních květnových dnech byly evakuační skupiny osvobozeny spojeneckými jednotkami blízko města Schwerinu. Příslušníci SS opustili tábor 29. 4. V táboře se nacházelo kolem 2 tis těžce nemocných. Dne 30. 4. se do tábora dostala 199. střelecká divize 49. armády 2. běloruského frontu Rudé armády. Po osvobození došlo k sexuální agresi vojáků na zbývající přeživší vězeňkyně.³²⁶

"Ale taky se tam šily, dokud byly ty látky, tak se tam šily i ty pruhovaný vězeňský. A pak už neměli tu látku, takže jenom ty, který pracovaly, chodily pracovat za bránu ven něco, tak ty měly to pruhovaný. A my, co jsme byly v těch betríbech, tak jsme dostaly civilní šaty. Ale to byly šaty... Když se přišlo, ještě když jsme my přišly, tak jsme ještě za naše oblečení civilní jsme dostaly teda to pruhovaný. Ale potom, když už jsme pracovaly a když už neměly to. Tak ty civilní šaty oni uchovávali v takzvaném efekterkamru, taková šatna tam byla, kde to vyčistili, pokud to bylo k čištění, nebo to vyprali, když to bylo k vyprání. A to tam čekalo, až bude konec války, až

---

³²³Tamtéž. Správa vyšetřování Státní bezpečnosti ze dne 13.2.1970 ve věci prošetření transportu smrti z pobočky KT Schwarzheide.

³²⁴Tamtéž. Protokol s Rudolfem Rosenem ze dne 3.11.1947.

³²⁵Tamtéž.

³²⁶PLACHÁ, Pavla. *Zpřetrhané životy. Československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück v letech 1939-1945*, s. 144-146.

nás pustěj nebo co, já nevím. Prostě v tom efekterkamru to bylo. Takže my jsme dostali ty šaty po někom, ne ty svoje, po někom, jenom byly znehodnoceny, že byly bílou barvou udělaný takový X vepředu a X vzadu – ty civilní šaty. A potom, když jsme byly na pochodu smrti, tak předtím už na to jsme se přichystaly. Ty naše děvčata, co pracovaly v tom efekterkamru, nám dodala šaty bez těch křížů. My jsme si je udělaly tou zubní pastou. A když jsme na pochodu smrti, když už utíkali i ti Němci a dobytek a všechno a už i se tam motaly mezi náma tanky. Tak jsme si řekli: ,Tak, a teď utečeme.‘ Tak jsme ty šaty, co jsme měly na sobě s tou zubní pastou, tak jsme to vydrbaly. A byly jsme v civilu. A ztratily jsme se mezi totálně nasazenejma a pochodovaly jsme směr Praha. No, samozřejmě, že jsme až do Prahy nedošly, že přišly... Šly jsme vlastně více méně naproti frontě. A protože když jsme přišly na ta místa, co byla na jedny straně tam byli Rusové, a ti tam ještě nedošli, a Američani, ti už jezdili po tý dálnici. Tak my jsme šly k Američanům a Američani řekli: ,Bohužel, vy jste ruská zóna, to my vás nemůžeme tady vzít jako uprchlíky.‘ No pak jsme se dali na dálnici zpátky a šli jsme holt na tu ruskou zónu. A to nás Rusové potom ubytovali kvůli tomu tyfu, tak nás... Teprve potom vypravili ten vlak. Takže to už byla ruská režie – ten návrat.“³²⁷

---

³²⁷ Rozhovor s Libuší Nachtmannovou. In: Paměť národa [online]. 27.8.2008 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/nachtmannova-libuse-1919>

5 STÍHÁNÍ PACHATELŮ

Problematika stíhání nacistických zločinců je velmi složitá. Justice spolkové země s pronásledováním pachatelů po válce příliš nespěchala. Jedním z problémů bylo i to, že jednotlivé země, které byly postiženy válkou, měly odlišný pohled. Pohlížely na tresty podle svých zákonů. Nicméně toto téma si zasluhuje detailnější popis. V diplomové práci jsem se pokusila jen o nástin fenoménu.

Již v průběhu války se vedly otázky, jak potrestat pachatele zločinů. Dne 13. 1. 1942 se konala konference v Londýně, z níž vzešla deklarace všech Německem okupovaných zemí. Podle místa konání se také nazývá svatojakubská.³²⁸ Jedním z hlavních cílů bylo potrestání válečných zločinů. K deklaraci se postupně připojily i spojenecké velmoci, které v tomto směru žádnou iniciativu na počátku 40. let ještě neprojevovaly. Změna nastala až v říjnu 1943, kdy se sešli ministři zahraničních věcí velké trojky a byla přijata Moskevská deklarace. Ta poprvé řešila problém válečných zločinů. Text deklarace koncipoval Winston Spencer Churchill. Americký prezident Franklin Delano Roosevelt na podobné téma prohlásil v prosinci 1943: „*Spojené národy nemají sebemenší úmysl Němce zotročit. Přejeme si, aby měli normální šanci na vývoj v míru jakožto slušní členové evropských národů. Ale co nejrozhodněji zdůrazňujeme slovu slušní, máme v úmyslu zbavit se jednou provždy veškerého nacismu a pruského militarismu či fanatické a katastrofální představy, že tvoří panskou rasu.*“³²⁹ Představa Stalina byla ve srovnání s americkým protějškem jiná. V Teheránu žádal, aby nejméně 4 miliony Němců dlouhodobě pracovaly na odstranění škod v Sovětském Svazu. Během jednání mluvil zároveň i tom, že je potřeba postřílet 50 tisíc německých důstojníků a odborníků, aby bylo nacistické Německo definitivně zlomeno. W. Churchill na Stalinovu iluzi odpověděl, že Britové ani parlament nedovolí hromadné vraždění. V říjnu 1943 byla zřízena v Londýně Komise Spojených národů pro válečné zločiny, zkratka UNWCC, z anglického United Nations War Crimes Commission. Úkolem komise bylo sbírat informace kolem válečných zločinců a jejich strůjčům. Také organizovala kooperaci mezi jednotlivými vládami. Vymezovala právní pravomoci a působnost. Komise se připravovala na Mezinárodní soudní tribunál. Ve výboru komise bylo i 5 zástupců z Československa. V dubnu 1945 nezávisle na komisi vznikla také Úřední evidence válečných zločinců a podezřelých osob, zkratka CROWCASS, z ang. Center Register of War Criminals and Security Suspects. Organizace působila nejdříve v Paříži, poté v Berlíně. Shromažďovala fakta o vinících a sestavovala seznamy. Československo dodalo na

---

³²⁸NĚMEČEK, Jan a kol., *Československá zahraniční politika v roce 1942*, Dokumenty československé zahraniční politiky sv. B/3/1, Praha 2010, dok. č. 9, s. 77-78. ISBN 978-80-86506-92-0.

³²⁹JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku. Z dějin retribučních soudů v západních Čechách*, s. 4-5.

seznam 1 543 Němců a 14 Maďarů. S oběma institucemi spolupracovala československá komise pro pátrání po válečných zajatcích. K prvnímu procesu došlo již v prosinci 1943 v Charkově. Byl obžalován důstojník Abwehru a příslušník policie, který prováděl popravy. Oba byli odsouzeni k trestu smrti. Čím se blížil konec války, tím potrestání jejích viníků dostávalo konkrétnější rozměry. Panovaly ale obavy, aby se potrestání viníků nepodobalo masovým čistkám. Dne 7. 5. 1945 se ministři zahraničních věcí Velké trojky rozhodli, že hlavní válečné zločince postaví před jeden soud. Tato skutečnost byla řešena i na konferenci v Postupimi. V bodě číslo 8 se mluví o tom, že němečtí váleční zločinci budou postaveni před spravedlivé soudy. Dne 8. 8. 1945 je podepsána Londýnská dohoda o stíhání válečných zločinců. K dohodě se připojilo i Československo. Zde byl vytvořen podklad pro vznik Mezinárodního soudního tribunálu. Sověti žádali, aby místem soudu byl stanoven Berlín. Nakonec bylo vybráno město, které bylo místem pravidelných srazů NSDAP, Norimberk.³³⁰ Norimberské procesy se uskutečnily 20. 11. 1945 a skončily 13. 4. 1949. V prvních procesech bylo souzeno 21 přítomných z 24 válečných zločinců. Od prosince 1946 se konalo celkem 12 procesů s méně významnými zločinci.³³¹ V Norimberku, kde sídlil americký tribunál, bylo odsouzeno ve 12 procesech 177 osob, 24 z nich bylo odsouzeno k trestu smrti.³³² Dalších 256 procesů, ve kterých bylo souzeno okolo 800 osob, se uskutečnilo v Dachau. Zde byl souzen strážní personál, lékaři z KT Dachau, Buchenwaldu, Flossenbürgu a Mauthausenu.³³³ Před britským soudem stanuli viníci zvěrstev z KT Bergen Belsen, Gross Rosen, Neuengamme a Ravensbrücku. V Rastatu byl francouzský tribunál, který soudil strážní personál z KT Struthof. Před sovětským soudem v roce 1947 v Berlíně stanul personál ze Sachsenhausenu. Procesy se konaly v čase, kdy byly obdobné procesy v plném proudu v bývalých zemích okupovaných Německem. V letech 1946 až 1948 vzaly spravedlnost do rukou zdejší vojenské soudy.³³⁴ Očitých svědků byl dostatek. Bývalí strážci koncentračních táborů poskytovali svá svědectví v domnění, že dostanou mírnější tresty. V roce 1946 byl předán k postihu velitel KT Osvětim, Rudolf Höss, včetně 600 členů dozorcího personálu. Byl odsouzen k trestu smrti následující rok. Byl oběšen na šibenici v KT Osvětimi. V lednu 1947 byl zahájen druhý proces v Krakově, kde bylo odsouzeno 40 členů SS z KT Osvětim, kteří se podíleli na hromadných vraždách.³³⁵

---

³³⁰Tamtéž, s. 6-7.

³³¹ROLLAND, Paul. *Norimberské procesy. Nacisté a jejich zločiny proti lidskosti*. Praha, 2014. s. 6. ISBN 978-80-87588-15-4.

³³²JIRÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku*, s. 8.

³³³JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces. Americká vojenská justice v Německu*. Praha, 2015. s. 38-40. ISBN 978-80-200-2336-0.

³³⁴JIRÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku*. s. 7-8.

³³⁵ABS, sign. 325-46-2. Spis o transportu smrti z KT Osvětimi ze dne 13.3.1973.

Československá exilová vláda ve Velké Británii sledovala od počátku vše, co se kolem tohoto problému dělo. Iniciativně přistupovala k řešení. Vláda podepsala Londýnskou deklaraci, součástí problematiky byla otázka českých Němců a jejich podílu na vině. Edvard Beneš již v roce 1942 uvažoval o této otázce, chtěl, aby soudy měli pod kontrolou vojáci. Proti rozsudkům by neexistovala odvolání. Tato problematika se nazývá retribuice. Název pochází z latiny a znamená nápravu a odčinění. V československém prostředí znamená retribuice široký komplex potrestání osob z doby předválečné i válečné. Od listopadu 1942 probíhaly přípravy na tvorbu retribučního řádu. Exilová vláda schválila konečné znění dekretu 6. 10. 1944.³³⁶ Benešovi údajně vadila lidovost soudů. Text retribučního dekretu byl zveřejněn 6. 3. 1945. Komunisté a delegace Slovenské národní rady měly jiné představy o dekretu. Slovenská národní rada vydala vlastní retribuční formu. Základním pilířem československé poválečné retribuice byl Dekret prezidenta republiky č. 16 z dne 19. 6. 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Mimořádné lidové soudy (dále jen MLS) byly trestní soudy krajského typu. Z počátku vykonávaly stíhání nad pachateli tyto soudy a zároveň Národní soud. V Čechách bylo celkem 23 lidových soudů. První lidový soud byl zahájen v ČB dne 27. 7. 1945. Poslední činnost zahájil MLS v Chebu 12. 2. 1946.³³⁷Touha po odplatě byla obrovská.³³⁸

Podle výsledků šetření československého Státního úřadu v letech 1948 až 1950 bylo zjištěno, že z 195 000 československých občanů se z KT a zajateckých táborů se vrátilo přibližně 75 tisíc vězňů. Největší počet obětí mělo Polsko.³³⁹ Pravomoc MLS byla jen do 4. 5. 1947. Od 5. 5. až do 1. 4. 1948 soudily zločince již řádné soudy.³⁴⁰ Po únorovém převratu byly MLS opět obnoveny. Souběžně s lidovými soudy na našem území pracovala ve Wiesbadenu Československá komise pro vyšetřování válečných zločinců. Komise měla za úkol předávání důkazů pro zápis hledaných zločinců do mezinárodních pátracích seznamů. Také prováděla pátrání po internačních zajateckých táborech a předkládala žádosti o vydání nacistických zločinců do rukou československých orgánů. Komise byla vedena generálem Bohuslavem Ečerem.³⁴¹ Po roce 1950 došlo k částečnému přerušení, omezení postihu nacistických

---

³³⁶NĚMEČEK, Jan a kol., *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně (1944)*, sv. IV/2, Praha 2015, záznam 162. schůze z 6. října 1944, s. 401-423. ISBN 978-80-7286-243-6.

³³⁷JIRŮ, Václav. *Nedaleko od Norimberku*, s. 12-14.

³³⁸NĚMEČKOVÁ, Daniela, *Zločin a trest. Retribuce 1945*, in: Němeček, Jan – Prokš, Petr – Voráček, Emil (eds.) *Vítězství a osvobození 1945*, Praha, 2019. s. 117-132. ISBN 978-80-7286-334-1.

³³⁹KYNCL, Vojtěch. *Bestie. Československo a stíhání nacistických zločinců*. Praha, 2019. s. 9. ISBN 978-80-7422-668-7.

³⁴⁰Tamtéž, s. 27.

³⁴¹Tamtéž, s. 29.

zločinců.³⁴² V 60. letech nastala změna.

Dne 29. 11. 1959 se konala konference v německém Karlsruhe. Uspořádala ji místní organizace Německého socialistického svazu studentstva. Organizaci vedl Wolfgang Köppel. Jmenovaný otevřel výstavu s Reinhardem Streckerem. Na výstavě zveřejnili několik desítek dokumentů o činnostech soudců ve Spolkové republice Německo (dále jen SRN). Soudci působili v době nacistického režimu. Strecker vedl již v roce 1958 a 1959 skupinu mladých lidí, kteří byli nějakým způsobem postiženi válkou. Podařilo se jim sestavit seznamy soudců, kteří podepisovali rozsudky v době nacismu. Ze Streckera se stala osobnost. Stal se symbolem nové mladé generace, která bojovala proti postnacistickému řádu SRN. Dne 8. 5. 1960 byly v SRN promlčeny po dobu 15 let všechny zločiny z doby války, mimo vraždy. Na základě studentské iniciativy Streckera vznikla při československém ministerstvu zahraničních věcí subkomise, tzv. Německá komise. Ta měla za úkol koordinaci faktů, následné vyhodnocení a šíření informací v rámci stíhání nacistických zločinců. Vznik subkomise byl ovlivněn vznikem Ústřední úřadovny zemských soudních správ v Ludwigsburgu a Stuttgartu v listopadu roku 1958. SRN si slibovala od úřadovny zkoumání, a hlavně uzavření nacistické minulosti z hlediska trestněprávní problematiky. Jedním z nástrojů československé zahraniční politiky byl tlak na nacistické zločince v SRN. Díky mediálním výzvám od Československého svazu protifašistických bojovníků bylo odhaleno několik desítek živých osob. Svědectví byla důležitá a sloužila při určení viny jednotlivých nacistických soudců i státních zástupců.³⁴³ Platnost rozsudků vynesných v různých státech v nepřítomnosti dané osoby vzbuzovaly otázky. Často se jednalo o tresty smrti nebo doživotní tresty. Tyto rozsudky pro justici platnost ale postrádaly. Spolkový sněm v roce 1965 rozhodl o posunutí promlčecí doby zločinu vraždy na konec roku 1969. Ve 40. letech a 50. letech bylo trestní stíhání výlučně na základě oznámení. V 60. letech nastala změna, začaly se vyhodnocovat informace z archivních materiálů i těch zahraničních. *„Každému jednotlivě musí být dokázáno konkrétní přispění k zabití, je pak je možné odsouzení.“*³⁴⁴ Rozsudek Spolkového nejvyššího soudu zněl jasně. Výsledkem bylo, že z 7 500 dozorců v KT bylo odsouzeno jen 29 z nich.³⁴⁵

Osobní zkušenosti těch, kteří přežili pobyt v táborech byly hrozné. Velká část přeživších trpěla posttraumatickým syndromem.³⁴⁶ Pro židovské bývalé vězně i vězeňkyně se stal

---

³⁴²Tamtéž, s. 31.

³⁴³Tamtéž, s. 40-42.

³⁴⁴Tamtéž, s. 120.

³⁴⁵Tamtéž, s. 119-120.

³⁴⁶Viz: VÍTKOVÁ, Lenka. *Shody a rozdíly ve vnímání psychologických aspektů přenosu traumatu holocaustu u první a druhé generace přeživších*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav. s. 35.

holocaust stimulantem pro jejich národní uvědomění. V roce 1961 probíhal v Izraeli soudní proces s mužem, který stál za konečným řešením židovské otázky, s Adolfem Eichmannem. Jednalo se o veřejný proces. O tento proces i následný rozsudek byl nevídaný zájem.³⁴⁷ Další osoba, která vadila řadě států, byl sekretář kabinetu Konráda Adenaura, Hans Marie Globke. Globke sepsal v roce 1935 komentáře k Norimberským zákonům. Aktivně se účastnil i vytvoření slovenského židovského kodexu v roce 1941. Podle kodexu byli slovenští Židé deportováni do vyhlazovacích táborů. Dotyčný stál před soudem již v Norimberku v roce 1948, ale jen jako svědek proti nadřízeným. Dne 8. 12. 1960 se konala tisková konference na československém velvyslanectvím ve východním Berlíně. Na konferenci byli přítomni novináři z NDR a socialistických zemí. Československo zde reprezentovalo své postoje na činnost Globkeho v průběhu války. Globke byl shledán vinným. Byl označen jako návodce ke zločinu hromadné vraždy svým komentářem k rasovým zákonům. Několik dokumentů i svědecké výpovědi posloužili k jeho vině. Pod vedením NDR na přelomu let 1960 a 1961 vznikla kampaň, která ukazovala působení Globkeho v době války. Strecker napsal v roce 1961 publikaci s názvem *Dr. Hans Globke. Aktenauszüge Dokumente*. Globke podal na autora žalobu za mylné závěry, falešnost a zkreslenost. Po vydání knihy se Globke zhroutil a opustil svůj úřad. Nedostal se na listinu válečných zločinců. Západoněmečtí soudci, právníci nebyli jediní, kdo se dostal na seznam osob hledaných československou justicí. I někteří diplomaté byli dříve nacisté.³⁴⁸

Norimberské soudy jen z části uspokojili touhu po odplatě. Od prosince 1936 až do srpna 1965 probíhal ve Frankfurtu nad Mohanem další soudní proces.³⁴⁹ Proces s personálem KT Osvětim. V čele tribunálu stanul Fritz Bauer. Bauer byl nejbližší stejnému pohledu za odpovědnost za zločiny, které prosazovalo Československo i Polsko. Vzniklá Osvětimská komise vyzvala Čechoslováky, kteří přežili utrpení v KT Osvětim a svědky utrpení, aby se přihlásili. Státní návladní také oznámil, že v Kolíně nad Rýnem bude téhož roku zahájen proces s personálem z KT Sachsenhausen. Přípravovaly se i jiné tribunály s členy SS v Mauthausenu, Treblince atd. Vina v osvětimském procesu se dokazovala pro určené pachatele velmi těžko. Přes veškeré úsilí svědků se nepodařilo přímými důkazy je usvědčit. Zásadní chybou bylo, že členové personálu koncentračního tábora nebyli dopadeni bezprostředně po konci války. Pouze v 6 případech byl vynesena rozsudek doživotního vězení.³⁵⁰ Pachatelé se u soudu odvolávali

---

³⁴⁷ HAREL, Isser. *Mosad: Operace Eichmann*. Praha, 2008. s. 5. ISBN 978-80-7335-523-4.

³⁴⁸ KYNCL, Vojtěch. *Bestie*, s. 49-55.

³⁴⁹ Viz: KULKA, Erich. *Frankfurtský proces. Reportáž z procesu s dvaadvaceti osvětimskými zločinci*. Praha, 1964. Bez ISBN.

³⁵⁰ KYNCL, Vojtěch. *Bestie*, s. 61-65.

k tomu, že zabíjet museli. Soud ale odmítl toto tvrzení pachatelů, že věřili, že nemají jinou volbu než zabít vězně. Kdo nesouhlasil, mohl zvolit jiný postup. Například se obrátit se na velitele s prosbou o přeložení. Důkazy naznačují, že nikdo takové kroky nikdy nepodnikl.³⁵¹ „Obžalovaní velmi dobře věděli, že páchali kriminální vraždy. Doufali jen, že po vítězství nacistických idejí se nikdo neodváží je pohnat k odpovědnosti.“³⁵² Rudolf Rybka byl účastníkem soudního procesu ve Frankfurtu. Jmenoval u soudu Osvalda Kaduka a Franze Hoffmana. Oba byli dozorcí v KT Osvětim. Hodnotil je jako jedny z nejkrutějších dozorců.³⁵³

Usnesením předsednictva Ústředního výboru komunistické strany (dále jen ÚV KSČ) 22. 1. 1965 byl vysloven souhlas ke zřízení Československé komise pro stíhání nacistických zločinců. Nahradila stávající Německou komisi při ministerstvu zahraničí. Jedním z hlavních úkolů komise bylo řízení a koordinace všech kroků a akcí proti promlčení nacistických zločinů. V 60. letech byla situace v tomto úseku ovlivněna politikou SRN. Neochota spolkové vlády učinit opatření, aby nedocházelo k promlčení zločinů, vyvolala značný odpor světové veřejnosti. Československo přispělo k vyvolání morálního tlaku, který vedl ke změně stanoviska v SRN. V souladu se závěry porad projednala čs. komise na svém zasedání ze dne 13. 2. 1965 jakým způsobem bude bojovat proti promlčenosti.³⁵⁴ Komise mohla vystupovat jako rovnocenný partner vůči zahraničním úřadům s podobnou tematikou (v Polsku Hlavní komise pro vyšetřování hitlerovských zločinů, generální prokuratury Sovětského svazu a NDR atd). Komise se měla soustředit na takové důkazy, které by jednoznačně poukazovaly na zločin vraždy nebo na těžké ublížení na zdraví s následkem smrti. Jiné zločiny již nemohly být stíhány. Do zahraničí byly důkazy předávány formou pamětních spisů. V roce 1968 došlo v SRN k novelizaci trestního zákoníku. Novelizace se týkala ukládání trestů účastníkům trestných činů. Dříve platila stejná odpovědnost jako u pachatele.³⁵⁵

V roce 1967 začal boj o promlčenosti válečných zločinů v Komisi pro lidská práva při OSN. Definice zločinů proti míru byla prvním problémem. Řekové opakovaně sdělovali tvrzení, že tam, kde došlo k promlčení, nemá dojít k retroaktivitě. Přes všechny problémy, týkající se přesných formulací jednotlivých států, byla schválena Úmluva o nepromlčenosti válečných zločinů proti lidskosti dne 26. 11. 1968. Neměla být časově nijak omezená a měla platit i pro činy, který byly podle předpisů již promlčeny.³⁵⁶

---

³⁵¹GOLDHAUGEN, Daniel Jonah. *Hitlerovi ochotní katani*, s. 378.

³⁵²KYNCL, Vojtěch. *Bestie*, s. 65.

³⁵³ABS, sign. 325-46-2. Správa vyšetřování StB pro ČSR ze dne 25.4.1973 s Rudolfem Rybkou.

³⁵⁴Tamtéž, sign. 325-69-1. Fond Stíhání nacistických zločinců.

³⁵⁵KYNCL, Vojtěch. *Bestie*, s. 70-73.

³⁵⁶Viz: Tamtéž, s. 74-80.

Nejproblémovější oblast činnosti Československé komise pro stíhání nacistických zločinců bylo vyšetřování zločinů při evakuačních transportech a vražd v koncentračních táborech. Jak již bylo zmíněno, na našem území se nevyskytoval žádný kmenový tábor, jen pobočky, pracovní tábory. Pobočky ve většině v případech vznikly vesměs v pohraničních oblastech. Očitými svědky bylo německé obyvatelstvo. Místní byli po válce vysídleni. Tím byl ztížen průběh vyšetřování a znemožněno hledání svědků o těchto pobočkách. Pouze jediný pachatel byl pro tento zločin odsouzen. V SRN byl souzen velitel helmbrechtského pochodu smrti, Alois Dörr.³⁵⁷ Dörr si v Prachaticích opatřil uniformu Wehrmachtu a utekl směrem do Německa. Tam byl v zajetí do roku 1946. Poté se vrátil do své rodné vesnice a začal pracovat na své usedlosti. V roce 1958 mu západoněmecká vláda poskytla finanční pomoc, aby mohl postavit novou usedlost. Místní jmenovaného měli velmi rádi. Nechyběl na žádné oslavě ani u vzpomínek na padlé. V roce 1962 byl poprvé zatčen. Vyšlo najevo, co je zač. Zázrakem se ale ocitl o rok později na svobodě. Jeho přátelé na něj uspořádali sbírku. Shromáždili 20 tisíc marek a tato suma stačila na kauci. Dörr se musel každý týden hlásit na policii. O pět let později se uskutečnil další soud. Tentokrát bylo nashromážděno více svědeckých výpovědí i důkazů. Celkem 900 obyvatel jeho vesnice se podepsalo pod petici za jeho propuštění a zaručovalo se za něho. „*Alois Dörr není ani lepší ani horší než my všichni, je to vesničan, který den za dnem se věnoval své práci a dobře vychoval 3 děti v bázni boží...*“³⁵⁸ Znovu byla upořádána sbírka na vraha. Vybráno bylo 50 tisíc marek. Opět se dostal na svobodu.³⁵⁹ V roce 1969 byl již odsouzen k doživotnímu vězení. Po 10 letech byl propuštěn. Zemřel v roce 1990.³⁶⁰

Z archivních materiálů bylo dále zjištěno, že Blässer, velitel pochodu smrti z pobočného tábora Schwarzheide, zemřel v sovětském zajetí. Vyšetřování proti jeho osobě bylo tedy ukončeno. V roce 1961 se uskutečnilo proti dotyčnému trestní stíhání ve věci vraždy a těžkého ublížení na zdraví. Výzva ke stíhání byla od obyvatel města Olomouce.³⁶¹ Velitel evakuačního transportu z KT Svatava Augustin Jordán byl bezprostředně po válce zatčen a odvezen do Německa, kde jeho stopa mizí.³⁶² Velitel KT Nová Role a následně pochodu smrti Hugo Bock nebyl souzen. Vyšetřovateli nebyly zjištěny dostatečné podklady k zahájení trestního řízení.³⁶³

---

³⁵⁷Tamtéž, s. 89.

³⁵⁸ABS, sign. 325-52-2. Výstřižek z časopisu Hlas revoluce z 18.7. Titulek článku Vesnice se zaručila za nacistického vraha. Autor článku Miloslav Moulis.

³⁵⁹Tamtéž.

³⁶⁰KREJSOVÁ, Jaroslava – KREJSA, Zdeněk. *Přes Volary přešla smrt: pochod očima pamětníků*. České Budějovice, 2008. s. 33. ISBN 978-80254-1933-5.

³⁶¹ABS, sign. 325-80-1. Správa vyšetřování StB ze dne 13.2.1970, zpráva o prošetření transportu smrti z pobočky KT Schwarzheide.

³⁶²Tamtéž, sign. 325-29-2. Spis na osobu Jordán Augustin ze dne 18.12.1972.

³⁶³Tamtéž, sign. 325-29-3. Spis Krajské správy SNB ve věci vrácení spisu – válečné zločiny.

Podle přeživší paní Vaníkové Rotterové byl Bock oběšen v květnu 1945 ve Flossenbürgu.³⁶⁴ Gestapák Mičke, který měl na svědomí vraždy vězňů v Benešově a okolí podle vyšetřovatelů utekl spravedlnosti a byl nezvěstný. Marx byl po osvobození popraven.³⁶⁵

V květnu 1973 byla anulována mnichovská dohoda. Zároveň byla uzavřena mezi ČSSR a SRN Smlouva o vzájemných vztazích.³⁶⁶ Do poloviny 80. let klesl v SRN počet otevřených případů. Po roce 1988 byly zpřístupněny archivy zemí bývalého východní bloku a situace se opět změnila. Dodnes byl odsouzen jen zlomek zločinců. Vyšetřování probíhají neustále. Tzv. lovci nacistů pokračují v pátrání stále. Dnes jsou zločinci již 90letí starci. Do soudních síní přicházejí nikoliv po svých ale na kolečkovém křesle. Dne 21. 12. 2017 Spolkový ústavní soud určil, že vysoký věk obžalovaného nebude překážkou k výkonu trestu.³⁶⁷ Znamý lovec nacistů Simon Wiesenthal se řídil výstižným heslem „*spravedlnost, nikoliv pomstu*.“³⁶⁸

Morální povinností německé justice bylo a stále je dohledávat zločince z doby nacismu. I když se již nebude jednat o tresty smrti nebo doživotní tresty vězení. Tlustá čára za nacistickou minulostí se neudělá sama. Pozitivní je, že v poledních letech německé soudnictví nadále hledá zločince bez ohledu na věk a žádá spravedlnost. Jestli se jedná o opožděnou spravedlnost to nechám na odpovědi každého z nás. Šance, že zbývající pachatelé budou souzeni je již velmi malá. Troufám si tvrdit, že probíhají poslední soudní procesy, v nichž se ze svých činů zodpovídají všichni členové personálu nacistických táborů.

---

³⁶⁴Tamtéž. Protokol s Marií Vaníkovou Rotterovou ze dne 6.11.1946.

³⁶⁵Tamtéž sign. 325-46-2. Správa vyšetřování StB pro ČSR ze dne 19.7.1973. Záznam ze služební cesty z okresu Benešov.

³⁶⁶KYNCL, Vojtěch. *Bestie*, s. 101.

³⁶⁷Tamtéž, s. 120-128.

³⁶⁸EMMERT, František. *Holocaust*, s. 168.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zpracovat problematiku evakuace z nacistických koncentračních táborů, které směřovaly na naše území. Evakuace dostaly přívsklo pochody či transporty smrti. Během nacistické éry vznikala místa hromadného vraždění osob, koncentrační vyhlazovací tábory. Byla to místa, kde se koncentrovaly osoby, které byly pro režim nevyhovující. Největší vyhlazovací tábor Osvětim dodnes v lidech budí hrůzu. Po přečkání všech útrap, jež si přeživší vězni museli v jednotlivých táborech vytrpět, doufali ve svou záchranu. Doufali v osvobození. Když se blížil konec nacistického „panství“ vymysleli vězňové pro ně pomyslný záměr. V závislosti na pohybu nepřátelské fronty byly tábory evakuovány. Evakuace ale neznamenal záchranu. Vězni opouštěli tábory proto, aby byli dále vražděni. Zmíněné evakuace posloužily jako pokračování genocidy páchané v koncentračních táborech. Nacisté se snažili zahladit po svých zvěrstvech stopy. Stopy po masovém vraždění. Vězni, klíčoví svědci nacistických krutostí nesměli za žádnou cenu podat svá svědectví. Evakuace byly prováděny nelidskými způsoby, takovými, při kterých měli zůstat na živu jen někteří. Pochody smrti se staly jednou z posledních zvrážděných činností nacistického režimu. Měly hlavní cíl, nechat za sebou, co nejvíce mrtvých. Vězni byli nedostatečně oblečeni, v některých případech bez obuvi, bez jídla, pochodovali bez odpočinku v mrazivém počasí. Pěší transporty byly střídány s transporty po železnici, kde do jednoho vagonu bylo vtěsnáno tolik lidí, aby vězni necítili žádný komfort. Po první evakuaci nastala v dalších měsících další. Vězni si do posledních dní nebyli jistí svým přežitím. Kdo zpomalil, kdo vyšel z řady, kdo se na chvíli zastavil toho ostraha téměř okamžitě zastřelila. Někdy pomohla náhoda, štěstí a touha přežít. Některým se podařilo při evakuaci utéct a přežít válku v bezpečí. Někteří to štěstí neměli. Ti, kteří přežili samotný pochod smrti bezprostředně na konci války na následky vyčerpání velmi často umírali. Protektorátem Čechy a Morava procházely či projížděly evakuačních transportů desítky ne-li stovky.

V bakalářské práci jsem rozdělila pochody smrti do tří fází. I dnes se s tímto rozdělením ztotožňuji. První fáze nastala již v roce 1944. První pochod smrti nastal z KT Majdanek, který se jako první z táborů musel evakuovat před blížící se Rudou armádou. Z KT Osvětim v uvedeném roce probíhaly transporty práce schopných vězňů do pracovních táborů na okupovaném území. Transporty v roce 1944 nebyly tak likvidační jako transporty v následujících měsících. Druhá fáze proběhla od ledna do března roku 1945. Lednové osvětimské evakuace byly jedny z nejstrašnějších, kterých se nacistický režim dopustil. Třetí fáze trvala od dubna do konce války. Třetí fázi označuji za největší likvidační etapu. Během

této fáze nacisté jistě věděli, že nastal jejich konec. Přesto se nechtěli vzdát a stále vyváděli vězně na pochody. V dubnových transportech byla ostraha leckdy brutálnější než v lednových. Dozorci SS na konci války nepodléhali žádným rozkazům. O svém činech si rozhodovali sami. Byli agresivnější. Nebáli se páchat hrozná zvěrstva. Je pravda, že někteří z nich zavírali oči nad tím, když místní obyvatelstvo pomáhalo vězňům. Tento čin chápu jako pozdní pokus se ospravedlnit. Stojí i za otázkou, jestli se v dotyčném hnulo svědomí.

Ráda bych uvedla hlavní rozdíly mezi lednovými a následně dubnovými transporty. Jeden z hlavních rozdílů je ten, že v měsíci dubnu byl na okupovaném území velký chaos. Jednotliví velitelé transportů nevěděli, jaký cíl bude mít jejich evakuační kolona. Improvizovali. Velmi často vymýšleli trasy za pochodu. Byli nervózní ze situace na frontě. Některé dubnové evakuační transporty byly osvobozeny Spojenci nebo Sověty. Jiné transporty ale zažívaly na svých trasách značné nesnáze. V té době docházelo k značným náletům na železniční tratě. Zřídka docházelo k tomu, že letci zasáhli evakuační transporty a zabili vězně ve vagonech. Letcům se podařilo ve většině případů buď zničit lokomotivu, nebo samotnou trať. Tím ale způsobili, že vězni místo transportu po železnici se museli na několik desítek kilometrů dlouhou cestu do jiných koncentračních táborů vydat pěšky. Zbývající tábory byly přeplněné a velmi často docházelo k tomu, že dotyčný transport velitel tábora nepřijal nebo se vězni uchýlili do tábora jen na chvíli a poté se opět museli vydat na pochody neznámo kam.

Transporty smrti se zároveň dají rozdělit na dvě skupiny. První skupina byly tzv. východní transporty, které probíhaly na území Polska. Jednalo se především o evakuační transporty z KT Osvětim a Gross Rosen. Druhá skupina zahrnuje západní transporty. Ty se uskutečnily na území centrálního Německa.³⁶⁹ V některých případech není objektivně možné zjistit přesné trasy pochodů a transportů. Jedná se především o oblasti, kde žilo německé obyvatelstvo. Místní Němci cítili lhostejnost s vězni. Jen někteří při pohledu na ně obrátili zrak. Ve většině případech sympatizovali s jejich utrpením. Existují opravdu jen výjimky, kdy pomáhali vězňům i oni. České obyvatelstvo v porovnání s německým organizovalo pomoc mnohokrát. Češi házeli z mostů do vagonů potraviny, oblečení, přikrývky atd. Téměř při jakékoliv příležitosti, když vlaková souprava zastavila v železniční stanici, přinášeli vězňům pití i potraviny. Stráže zpočátku proti nim zasahovaly a nejednou dotyčným vyhrožovaly zabitím. Přesto všechno pomáhali dále. Trasy evakuačních kolon, kde se nacházelo české obyvatelstvo jsou v pořádku a dohledatelné. Místní Němci (přednostové železniční stanic, starostové apod.) byli po válce odsunuti a nemohli podat vyšetřovatelům potřebná svědectví.

---

³⁶⁹ABS, sign. 325-46-5. Souhrnná zpráva vyšetřování vražd vězňů z KT Osvětimi při evakuačních transportech přes území ČSSR v lednu 1945.

Vyšetřovatelé po válce hledali přeživší vězně z pochodů a transportů smrti ve snaze přesně analyzovat konkrétní trasy. Pokládám za velmi přínosné výpovědi svědků z roku 1946. Děni, které se odehrálo jen rok po válce, bylo dobře zapamatovatelné. Paměť je velmi individuální. Někteří si po několika letech pamatují přesná data, jména a situace. Naopak někteří mají informace velmi kusé. Mnozí přeživší si přáli se k minulosti již nikdy nevrátit. Nechtěli zatěžovat okolí svými traumaty a nevzpomínali na válku ani se svými dětmi ani se známými. Vzpomínky na prožité utrpení bylo velmi bolestné. Někteří svědci neradi vzpomínají na zážitky, kterých byli svědky. Holocaust a hrůzy, které Nacisté v průběhu války nikdy nesmí být zapomenuty a musí být poučením pro následující generace.

V úvodu diplomové práce jsem se věnovala otázce perzekucí proti Židům. Nastínila jsem vznik koncentračních táborů a provedla jsem malý exkurz do antisemitismu v nacistickém Německu. Druhá kapitola se zabývala situací na frontě v roce 1944. Popsala jsem plán, který měl zkratku ARLZ. Taktika spálené země byla praktikována na při ústupu z okupovaného území. Zde je stanovena hlavní příčina evakuací z nacistických táborů. Následující kapitola se věnovala lednovým transportům. Zanalyzovala jsem některé trasy z KT Osvětim. Podařilo se mi vyhledat informace o transportech z předešlého roku 1944. Hlavní zřetel v této kapitole byl na osvětimský transport, který směřoval na naše území. Popsala jsem 3 vlakové transporty. Každý z nich měl jiný cíl. Jeden z nich směřoval přes Břeclav do rakouského Mauthausenu. Dva zbývající směřovaly ku Praze. Jeden z nich poté pokračoval v jízdě do Jižních Čech. Druhý z nich odjel směrem na Plzeň. Detailně jsem popsala trasy těchto transportů. Díky vyšetřovatelům, výpovědi svědků, přeživších se mi podařilo zanalyzovat téměř celou trasu osvětimského transportu přes naše území. Jsem si ale vědoma i možných chyb, které jsem při analýze neúmyslně udělala. Toto téma je opravdu velmi obtížné na rekonstrukci. Následně jsem si vybrala několik pobočných osvětimských táborů a 3 káznice, které mi pomohly k zmiňované analýze. V kapitole jsem shrnula i důvod, proč je 27. leden považován za významný den a jak vypadala evakuace KT Stutthof. Zmiňovanou evakuaci považuji za jednu z nejodpornějších, které se nacisté dopustili. Třetí kapitola se věnovala únorové evakuaci z KT Gross Rosen a vybraných dvou jeho poboček. Čtvrtá kapitola měla název Dubnové transporty. Zde jsem analyzovala evakuace z 6 kmenových koncentračních táborů a jejich poboček. Vybrala jsem evakuace z Buchenwaldu, Dory, Bergen Belsenu, Flossenbürgu, Sachsenshausenu a Ravensbrücku. Z flossenbürgských filiálek jsem pro ukázkou vybrala 3 příklady evakuací z táborů, které se nacházely na našem území. V kapitolách není zmínka o evakuacích válečných zajatců přes naše území. V bakalářské práci jsem se těmito evakuacemi z části zabývala. Následující kapitola se věnovala stíhání zločinců po válce. V uvedené kapitole jsem si dovolila

jen malý nástin. Zmiňovaná problematika je velmi zajímavá a zasloužila by si detailnější popis. V kapitole jsem zmínila Moskevskou deklaraci, Komisi Spojených národů pro válečné zločiny a mimořádné lidové soudy. Zabývala jsem se také Norimberským tribunálem. Popsala jsem Frankfurtský proces, československou komisi pro stíhání zločinců a úmluvu o promlčení zločinců. Jedna z hlavních částí páté kapitoly byla, jak ve Spolkové republice Německo v poválečném období nakládali s válečnými zločinci.

Resumé

This master thesis deals with the issue of evacuation of prisoners from Nazi concentration camps in the form of "death marches and transports" in 1945. It is an extension of the current bachelor's thesis. The starting point is research into the archives of the Security Forces Archive in Prague. The information obtained from the study is supplemented by the testimony of the survivors and from the literature. One of the starting points for the witness statements was online interviews in the digital Memory of the Nations database. The aim of the work is to create an overview and analyze in depth the routes of evacuation transports.

The first part of the thesis briefly describes the persecution of Jews, what the situation was at the front, what H. Himmler intended with prisoners and the question of what led the Nazi regime to evacuations. This is followed by a chapter January transports. This chapter describes in detail the evacuation routes from the Auschwitz concentration camp, its branches and the evacuation transport from the Stutthof camp. The next chapter contains an analysis of the evacuation from the Gross Rosen concentration camp and its branches.

The second part describes the April transports. I chose six camps and their branches for analysis: Buchenwald, Dora, Bergen Belsen, Flossenbürg, Sachsenhausen and Ravensbrück. The last part of the work is an outline of the outline of the issue of prosecution criminals, murderers after the war.

Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

ARLZ – zkratka počátečních písmen Auflockerung, Räumung, Lähmung, Zerstörung

CROWCASS – Center Register of War Criminals and Security Suspects

ČB – České Budějovice

ČSSR – Československá socialistická republika

ČSR – Československá republika

ČT – Česká Třebová

hod – hodiny

km – kilometr

KT – koncentrační tábor

MLS – mimořádné lidové soudy

NA – Národní archiv

NDR – Německá demokratická republika

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

OSN – Organizace Spojených národů

RSHA – Reichssicherheitshauptamt

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SPB – Svaz protifašistických bojovníků

SRN – Spolková republika Německo

SS – Schutzstaffel

StB – Státní bezpečnost

tis – tisíc

UNWCC – United Nations War Commission

USA – Spojené státy Americké

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany

VB – Spojené království Velké Británie a Severního Irska

WVHA – Wirtschafts und Verwaltungshauptamp

ZNV – Zemský národní výbor

žst – železniční stanice

Seznam použité literatury a pramenů

Archivní zdroje:

Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Praha. Archivní fond Stíhání nacistických válečných zločinců, sign. 325-16-6

ABS, sign. 325-17-5

ABS, sign. 325-18-1

ABS, sign. 325-19-6

ABS, sign. 325-20-1

ABS, sign. 325-20-4

ABS, sign. 325-23-1

ABS, sign. 325-24-1

ABS, sign. 325-25-5

ABS, sign. 325-29-2

ABS, sign. 325-29-3

ABS, sign. 325-29-5

ABS, sign. 325-45-3

ABS, sign. 325-46-1

ABS, sign. 325-46-2

ABS, sign. 325-46-3

ABS, sign. 325-46-5

ABS, sign. 325-47-1

ABS, sign. 325-47-2

ABS, sign. 325-47-3

ABS, sign. 325-48-1

ABS, sign. 325-51-3

ABS, sign. 325-51-4

ABS, sign. 325-52-1

ABS, sign. 325-52-2

ABS, sign. 325-52-6

ABS, sign. 325-69-1

ABS, sign. 325-80-1

Národní archiv, Praha. Archivní fond Okupační vězeňské spisy, sign. Pochody smrti, karton 166/177.

Národní archiv (dále jen NA), Praha. Archivní fond Svaz protifašistických bojovníků (dále jen SPB). Josef Kozlík, inv.č.176.

NA, SPB. Otakar Med, inv.č.1078.

NA, SPB. František Nedbálek, inv.č.1078.

Digitální archiv Paměť národa:

Rozhovor s Jiřím Richterem. In: Paměť národa [online]. 7.12.2006 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/richter-jiri-1919>

Rozhovor s Jiřím Richterem. In: Paměť národa [online]. 7.12.2006 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/richter-jiri-20061207-0>

Rozhovor s Františkem Miškou. In: Paměť národa [online]. 30.10.2015 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/miska-frantisek-20151030-0>

Rozhovor s Oldřichem Komendou. In: Paměť národa[online]. 23.6.2016 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/komenda-oldrich-20160623-0>

Rozhovor s Pavlem Macháčkem. In: Paměť národa[online]. 27.2.2008 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/machacek-pavel-20080227-0>

Rozhovor s Evou Macourkovou. In: Paměť národa [online]. 15.12.2015 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/macourkova-rozena-sachselova-eva-1931>

Rozhovor s Antonií Robovou. In: Paměť národa [online]. 15.2016 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/robova-antonie>

Rozhovor s Věrou Jílkovou. In: Paměť národa [online]. 15.3.2014 [cit.22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/jilkova-vera-201403050>

Rozhovor s Libuší Nachtmannovou. In: Paměť národa [online]. 27.8.2008 [cit. 22.4.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/nachtmannova-libuse-1919>

Literatura:

BARŠA, Pavel. *Paměť a genocida. Úvahy o politice holocaustu*. Praha, 2021. ISBN 978-80-257-0368-7.

BLATMAN, Daniel. *The Death Marches – the Final Phase of Nazi Genocide*. Harvard, 2011. ISBN 978-067-4725980.

CAVENDISH, Marshall. *Druhá světová válka 1939-1945 na vlastní oči*. Praha, 2010. ISBN 978-80-206-1085-0.

CZECHOVÁ, Danuta. *Kalendář událostí v KT Auschwitz. 2.svazek*. Praha, 2021. ISBN 978-80-200-3139-6.

DITRYCH, Břetislav. *Tábor ve stínu Osvětimi*. Praha, 2017. ISBN 978-80-7557-056.

EMMERT, František. *Holocaust*. Praha, 2018. ISBN 978-80-204-4817-0.

FIDLER, Jiří. *Koněv. Osvoboditel nebo okupant?* Praha, 2019. ISBN 978-80-242-6321-2.

FIORANI, Flavio. *Druhá světová válka*. Praha, 2010. Bez ISBN.

FRIEDLÄNDER, Saul. *The years of extermination Nazi Germany and the Yews 1939-1945*. London, 2007. ISBN 978-0-7538-2445-0.

FRIEDLER, Eric – SIEBERTOVÁ, Barbara – KILIAN, Andrés. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha, 2007. ISBN 80-87067-64-9.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české, XV.b*. Praha – Litomyšl, 2007. ISBN 978-80-7187-835-5.

GOLDHAGEN, Daniel. *Hitlerovi ochotní katani*. Praha, 1997. ISBN 80-7106-206-5.

GRABOWSKI, Jan. *Lov na Židy. Zrada a vražda v Němci okupovaném Polsku*. Praha, 2019. ISBN 978-80-200-2965-2.

- GREENFIELD, Martin. *Krejčí z Osvětimi*. Praha, 2019. ISBN 978-80-7617-191-6.
- GROBELNÝ, Andělín. *KT Gross Rosen a občané ČSR v letech 1941-1945 (2.část)* in: *Terezínské listy*, Terezín, 1991. ISBN 80-7047-044-5.
- HAREL, Isser. *Mosad: Operace Eichmann*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7335-523-4.
- HELMICHOVÁ, Šárka. *Přežili svou smrt: Pochody smrti*. Praha, 2005. Bez ISBN.
- CHAPOUTOT, Johann. *Zákon krve. Myslet a jednat jako nacista*. Praha, 2021. ISBN 978-80-87950-64-7.
- JANČÍK, Drahomír – KUBŮ, Eduard. „*Arizace*“ a arizátoři. *Drobný a střední židovských majetek v úvěrech Kreditanstalt der Deutschen (1939-1945)*. Praha, 2005. ISBN 80-248-1000-0.
- JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces. Americká vojenská justice v Německu*. Praha, 2015. ISBN 978-80-200-2336-0.
- JIRŮ, Václav. *Nedaleko od Norimberku. Z dějin retribučních soudů v západních Čechách*. Cheb, 2000. ISBN 80-85280-68-X.
- KENEALLY, Thomas. *Schindlerův seznam*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7335-511-1.
- KERSHAW, Ian. *Konec, Německo 1944-1945*. Praha, 2013. ISBN 978-80-7460-334-9.
- KNEDLER, Magda. *Porodní sestra z Osvětimi*. Praha, 2020. ISBN 978-80-7642-907-9.
- KONEČNÝ, Zdeněk – MAINUŠ, František. *Zajatecké tábory v Horním Slezsku*. Katovice, 1969. Bez ISBN.
- KREJSOVÁ, Jaroslava – Krejsa, Zdeněk. *Přes Volary přešla smrt: pochod očima pamětníků*. České Budějovice, 2008. ISBN 978-80254-1933-5.
- KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše: Dachau, Mauthausen*. Praha, 1986. Bez ISBN.
- KUBÁTOVÁ, Ludmila – MALÁ, Irena. *Pochody smrti*. Praha, 1965. Bez ISBN.
- KULKA, Erich. *Frankfurtský proces. Reportáž z procesu s dvaadvaceti osvětimskými zločinci*. Praha, 1964. Bez ISBN.

- KYNCL, Vojtěch. *Bestie. Československo a stíhání nacistických zločinců*. Praha, 2019. ISBN 978-80-7422-668-7.
- LITTELL, Jonathan. *Laskavá bohyně*. Praha, 2006. ISBN 978-80-207-1278-3.
- MĚSTICKÁ, Milena. *Evropa v agonii pochodů smrti 1944-1945*. Praha, 2019. ISBN 978-80-87528-47-1.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha, 2003. ISBN 80-7254-390-3.
- NEDBÁLEK, František. *Železniční transporty a pochody smrti vězňů z koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země – zima a jaro 1945*. Ústí nad Labem, 2005. ISBN 80-86067-36-X.
- NENUTIL, Jiří. *Pochody smrti. Český příspěvek k otevřené otázce*. Plzeň, 2011. ISBN 978-80-261-0087-4.
- NĚMEČEK, Jan a kol., *Československá zahraniční politika v roce 1942, Dokumenty československé zahraniční politiky sv. B/3/1*, Praha 2010, dok. č. 9. ISBN 978-80-86506-92-0.
- NĚMEČEK, Jan a kol., *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně (1944)*, sv. IV/2, Praha 2015, záznam 162. schůze z 6. října 1944. ISBN 978-80-7286-243-6.
- NĚMEČKOVÁ, Daniela, *Zločin a trest. Retribuce 1945*, in: Němeček, Jan – Prokš, Petr – Voráček, Emil (eds.) *Vítězství a osvobození 1945*, Praha, 2019. ISBN 978-80-7286-334-1.
- NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Norimberské zákony a další protizidovské předpisy nacistického Německa*. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.
- ORTH, Karin. *Die Konzentrationslager – SS: Strukturelle Analysen und biographische Studien*. München, 2004. ISBN 3-423-34085-1
- PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále. Jaro 1945 v českých zemích*. Praha, 2015. ISBN 978-80-200-2464-0.
- PADEVĚT, Jiří. *Za dráty. Tábory v období 1938-1945 na území dnešní České republiky*. Praha, 2018. ISBN 978-80-200-2807-5.
- PERLOVÁ, Gisela. *Byla jsem doktorkou v Osvětimi*. Praha, 2019. ISBN 978-7433-281-4.
- PLACHÁ, Pavla. *Zpřetrhané životy. Československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück v letech 1939-1945*. Praha, 2021. ISBN 978-80-88292-89-0.

POSPÍŠIL, Leoš. *Čeští vězni v koncentračním táboře Dachau*. Pardubice, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd.

ROLLAND, Paul. *Norimberské procesy. Nacisté a jejich zločiny proti lidskosti*. Praha, 2014. ISBN 978-80-87588-15-4.

SLÁDEK, Oldřich. *Spálená země*. Praha, 1980. Bez ISBN.

ŠIKULOVÁ, Natálie. *Pochody smrti*. Pardubice, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta. Ústav historických věd.

TAUSSIG, Pavel. *Chlapec, který přežil pochod smrti*. Praha, 2018. ISBN 978-80-247-2340-2.

TRHLÍNOVÁ, Marie. *Tábor smrti pod Radobýlem*. Praha, 1975. ISBN 28\52-066-75.

VÍTKOVÁ, Lenka. *Shody a rozdíly ve vnímání psychologie aspektů přenosu traumatu holocaustu u první a druhé generace přeživších*. Brno, 2019. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav.

VLK, Václav. *Krvavé dozvuky války*. Praha, 2015. ISBN 978-80-247-5593-9.

Seznam příloh:

Příloha č.1: Fotografie exhumace hromadného hrobu v Postoloprtech

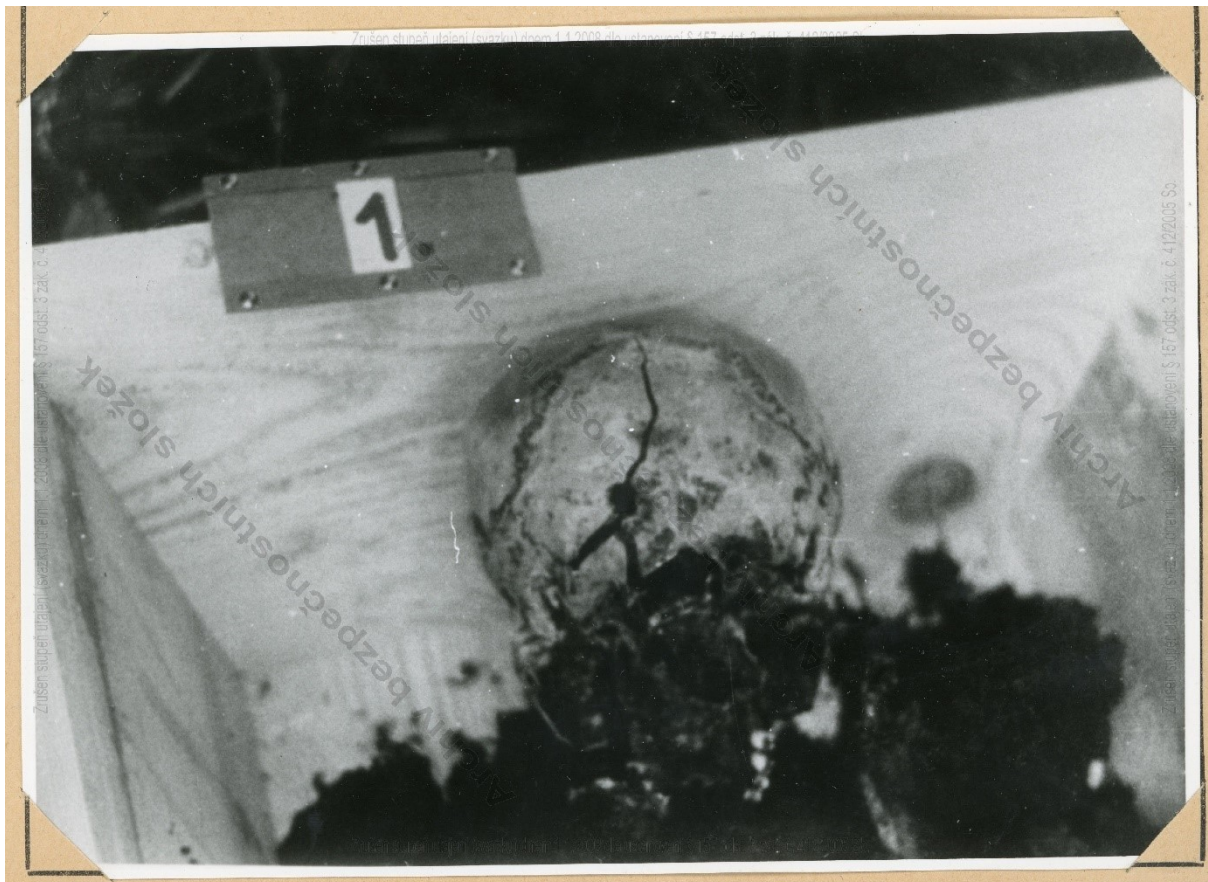
Příloha č.2: Výstřížek z časopisu Beseda

Příloha č.3: Fotografie evakuačního transportu ženských vězeňkyň, který procházel Těchlovicemi dne 22. 3. 1945

Příloha č. 4: Fotografie dozorkyně Ruth Hildner

Přílohy

Příloha č.1: Fotografie z exhumace hromadného hrobu v Postoloprtech³⁷⁰

³⁷⁰ABS, sign. 325-20-1. Správa vyšetřování StB pro ČSR. Dokumentace z exhumace hromadného hrobu v Postoloprtech, vyhotovené v roce 1945. Nejspíš se jedná o oběť evakuačního transportu z KT Tröglitz.

Příloha č.2: Výstřížek z časopisu Beseda³⁷¹

Zrušen stupeň utajení (svazku) dnem 1.1.2008 dle ustanovení § 157 odst. 3 zák. č. 412/2006 Sb.

BESEDA

ROČNÍK I. • ČÍSLO 4. • V PRAZE
DNE 13. ČERVENCE 1945

2.50 Kč

Účastníci pochodu smrti Karel Vyšehradský a František Horna uprchli z transportu a nyní vedli pátrání po hrobech nacistických obětí.

Po zjištění totožnosti jsou oběti nacistické zvěle ukládány do rakví.

Z POCHODU SMRTI

Dne 28. června byl otevřen jeden z 22 hromadných hrobů, zanechaných nacistickými vrahy na cestě smrti z koncentračního tábora Johannegeorgenstadtu v Německu do Lovosic. Kolona, která čítala 16. dubna t. r. 828 vězňů, měla 6. května při příchodu do Lovosic 28 lidí. První hrob byl otevřen v Nové Rali u Karlových Varů za účasti sovětské vojenské delegace, zástupců anglického velvyslanectví a velvyslanectví francouzského, jakož i polského a jihoslovanského. Při exhumaci tvořili lékařskou komisi 3 lékaři čeští a lékař francouzský.

Pomětní kříž obětí německé tyranie.

Zrušen stupeň utajení (svazku) dnem 1.1.2008 dle ustanovení § 157 odst. 3 zák. č. 412/2006 Sb.

³⁷¹Tamtéž, sign. 325-45-3. Výstřížek z časopisu Beseda. Časopis vyšel dne 13.6.1945. Exhumace se účastnili přeživší Karel Vyšehradský a František Horna.

Příloha č.3: Fotografie evakuačního transportu ženských vězeňkyň, který procházel Těchlovicemi dne 22. 3. 1945³⁷²

---

³⁷²Tamtéž, sign. 325-47-3. Fotografie evakuačního transportu smrti žen Těchlovicemi ve dne 22.3.1945.

Příloha č.4: Fotografie dozorkyně Ruth Hildner³⁷³

---

³⁷³Tamtéž, sign. 325-52-2. Fotografie Ruth Hildner. Hildnerová byla sadistická dozorkyně, která se neštítala během evakuačních transportů ohavností. Byla účastnicí několika pochodů smrti. Jeden z pochodů směřoval do KT Svatava. Po válce se přes 2 roky skrývala. Spravedlnost ji dostihla v Písku, kde byla mimořádným lidovým soudem odsouzena k smrti oběšením.